T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

3-6 YAŞ ÇOCUĞA SAHİP ANNELERİN DUYGUSAL İSTİSMAR POTANSİYELLERİ VE ÇOCUKLARININ AYRILIK KAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Huriyenur DEMİR

0000-0002-5002-6095

BURSA - 2022

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

3-6 YAŞ ÇOCUĞA SAHİP ANNELERİN DUYGUSAL İSTİSMAR POTANSİYELLERİ VE ÇOCUKLARININ AYRILIK KAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Huriyenur DEMİR

0000-0002-5002-6095

Danışman

Doç. Dr. Meral TANER DERMAN

BURSA - 2022

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim.

Huriyenur DEMİR

20/05/2022

TEZ YAZIM KILAVUZU'NA UYGUNLUK ONAYI

"3-6 Yaş Çocuğa Sahip Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelleri ve Çocuklarının Ayrılık Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı Yüksek Lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan	Danışman
Huriyenur DEMİR	Doç. Dr. Meral TANER DERMAN

Okul Öncesi ABD Başkanı
Prof. Dr. Handan Asûde BAŞAL

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS BENZERLİK YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 20/05/2022

Tez Başlığı / Konusu:

3-6 Yaş Çocuğa Sahip Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelleri ve Çocuklarının Ayrılık Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç, Tartışma ve Öneriler kısımlarından oluşan toplam 145 sayfalık kısmına ilişkin, 20/05/2022 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı benzerlik tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %5'dir.

Uygulanan filtrelemeler:
1- Kaynakça hariç
2- Alıntılar hariç/dahil
3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir benzerlik içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza
20/05/2022

Adı Soyadı:	Huriyenur DEMİR
Öğrenci No:	801882005
Anabilim Dalı:	Temel Eğitim
Programı:	Okul Öncesi Eğitimi
Statüsü:	☑ Y.Lisans ☐ Doktora

Danışman
(Adı, Soyad, Tarih)
20/05/2022
Doç. Dr. Meral TANER DERMAN

T.C
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Temel Eğitim Ana Bilim Dalı'nda 801882005 numara ile kayıtlı Huriyenur DEMİR'in hazırladığı "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelleri ve Çocuklarının Ayrılık Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu Yüksek Lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 23/06/2022 günü 15.00-17.00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **başarılı** olduğuna **oybirliği** ile karar verilmiştir.

Üye
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Doç. Dr. Meral TANER DERMAN
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Pınar BAĞÇELİ KAHRAMAN
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖZASLAN
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

ÖN SÖZ

"Çocuklar her türlü ihmal ve istismardan korunmalı, onlar her koşulda yetişkinlerden daha özel ele alınmalıdır."

M. Kemal ATATÜRK

Cumhuriyetimizin kurucusu Ulu Önder Mustafa Kemal ATATÜRK ve silah arkadaşlarına sonsuz minnet ve saygılarımı sunuyorum.

Yüksek lisans eğitimim süresince ve tezimin her aşamasında zamanını, bilgisini ve sabrını benden esirgemeyen danışmanım ve çok değerli hocam Doç. Dr. Meral TANER DERMAN'a süreçteki tüm özverisi, desteği ve güveni için teşekkürlerimi sunarım.

Bilgi, tecrübe ve değerli fikirlerini bizimle paylaşarak akademik yolculuğumuzda yolumuza ışık tutan sayın hocam Prof. Dr. Handan Asûde BAŞAL'a ve değerli hocalarım Doç. Dr. Pınar BAĞÇELİ KAHRAMAN ile Doç. Dr. Elvan ŞAHİN ZETEROĞLU'na teşekkürlerimi sunarım. Lisans eğitimim süresince hem akademik anlamda hem de manevi olarak desteğini her zaman hissettiğim ve lisansüstü eğitimim için de yol göstericim olan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖZASLAN'a ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum.

Dünyaya geldiğim ilk günden bugüne kadar hiçbir fedakarlıktan kaçınmayarak her koşulda yanımda olan, tüm kararlarımda her zaman en büyük destekçilerim, varlıklarından güç bulduğum, kızları olmaktan onur ve gurur duyduğum, bana sundukları tüm imkanlar için sonsuz minnettar olduğum canım babam İlhami DEMİR ve canım annem Cemile DEMİR'e kalpten teşekkürlerimi sunuyorum.

Ve en özel teşekkürüm; her düştüğümde elimden tutan ve bana benden çok inanan Efdal GÜDÜL'e, sen olmasan olmazdı iyi ki varsın…

Huriyenur Demir

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	Huriyenur DEMİR
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Ana Bilim Dalı	Temel Eğitim Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı	Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı
Tezin Niteliği	Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	XV + 130
Mezuniyet Tarihi	
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Meral TANER DERMAN

3-6 YAŞ ÇOCUĞA SAHİP ANNELERİN DUYGUSAL İSTİSMAR POTANSİYELLERİ VE ÇOCUKLARININ AYRILIK KAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Bu araştırmanın amacı; 3-6 yaş çocuğa sahip annelerin duygusal istismarı potansiyelleri ile çocuklarının ayrılık kaygısı arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu temel amaç doğrultusunda annelerin duygusal istismar potansiyelleri ve çocuklarının ayrılık kaygılarının; çocuğun cinsiyeti, yaşı, annenin yaşı, eğitim durumu ve mesleğine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemi, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Samsun il merkezi ve ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kurumlarda okul öncesi eğitime devam eden 3-6 yaş arası 410 çocuk ve annelerinden oluşmuştur. Araştırmanın verileri "Kişisel Bilgi Formu", "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği" ve "Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu" kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde t-Testi, ANOVA, Pearson Korelasyon Analizi, Basit Doğrusal Regresyon ve Çoklu Regresyon kullanılmıştır.

Araştırmaya katılan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin annenin mesleği, çocuğun cinsiyeti ve yaşı değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Annenin yaşı ve eğitim durumu değişkenlerinin ise "önleyici" alt boyutta farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. 3-6 yaş aralığında okul öncesi eğitime devam eden çocukların ayrılık kaygıları çocuğun cinsiyet, yaş, annenin yaş, eğitim durumu ve meslek değişkenlerine göre

istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır. Annelerin duygusal istismar potansiyelleri ile çocuklarının ayrılık kaygıları arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca annelerinin duygusal istismara neden olan davranışlarının çocuklarının yalnız kalma ve terk edilme kaygılarını pozitif olarak yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

***Anahtar Sözcükler*:** Ayrılık kaygısı, duygusal istismar, istismar, kaygı, okul öncesi eğitim

ABSTRACT

Name and Surname	Huriyenur DEMİR
University	Bursa Uludag University
Institution	Institute of Educational Sciences
Field	Primary Education
Branch	Pre-school Education Degree
Degree Awarded	Master
Page Number	XV + 130
Degree Date	
Supervisor	Assoc. Prof. Dr. Meral TANER DERMAN

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL ABUSE POTENTIALS OF MOTHERS WITH 3-6 YEARS OLD CHILDREN WITH SEPARATION ANXIETY OF THEIR CHILDREN

The purpose of this study was to reveal the correlation between the emotional abuse potentials and their children's separation anxiety of mothers with children aged 3 to 6 years. In line with this main purpose examined whether the emotional abuse potentials of the mothers and separation anxiety their children vary according to children's gender, their age, mothers age, education level and occupation.

The research was carried out using the relational screening model, one of the quantitative research methods. The sample of the study consisted of 410 children and their mothers between the ages of 3 and 6 who continued their preschool education in the institutions affiliated with the Ministry of National Education in Samsun provincial center and districts in the 2021-2022 academic year. Data were collected by a valid and reliable "Personal Information Form" as well as the Scale for "Emotional Abuse Potential of Parents with Children Aged 3 to 6", "Separation Anxiety Rating Scale Parent Form". Statistical analyses of the obtained research data were carried out using the t-test, Anova, Pearson Correlation, Simple Linear Regression and Multiple Regression tests.

It was observed that the emotional abuse potential of the mothers who participated in the study did not show a significant difference according to the mothers' profession, child's gender and age variables. Family income status differs in the causal and preventive sub-dimensions of the emotional abuse potential scale, and the variables of age and educational

status of the mother differ in the preventive sub-dimension. Separation anxiety of children between the ages of 3-6 who attend pre-school education did not differ statistically significantly according to the variables of the child's gender, age, mother's age, education level and occupation. A positive and significant relationship was found between the emotional abuse potential of mothers and their children's separation anxiety. In addition, it was concluded that the behaviors of their mothers that cause emotional abuse positively predicted their children's anxiety about being alone and abandoned.

***Keywords*:** Child abuse, emotional abuse, separation anxiety, preschool education

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖN SÖZ v
ÖZET vi
ABSTRACT viii
İÇİNDEKİLER x
TABLOLAR xiii
KISALTMALAR xv

BİRİNCİ BÖLÜM
(GİRİŞ)

1.1. Problem Durumu 1
1.2. Araştırma Soruları 4
1.3. Amaç 4
1.4. Önem 4
1.5. Varsayımlar 6
1.6. Sınırlılıklar 6
1.7. Tanımlar 6

İKİNCİ BÖLÜM
(KAVRAMSAL ÇERÇEVE)

2.1. Çocuk İstismarı ve İhmali 8
2.1.1. Çocuk ve Çocukluk Kavramı 8
2.1.2. Çocuk İstismarının Tarihi ve Tanımı 9
2.1.3. Sözleşme ve Kanunlarda Çocuk İstismarı 10
2.1.3.1. Çocuk Hakları Sözleşmesi 11
2.1.3.2. Sosyal Hizmetler Kanunu 12
2.1.3.3. Çocuk Koruma Kanunu. 12
2.1.3.4. Türk Ceza Kanunu 12
2.1.3.5. Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi) 13
2.1.4. Türkiye'de ve Dünya'da Çocuk İstismarı 13
2.1.5. Çocuk İstismarını Etkileyen Etmenler 15
2.1.6. Çocuk İstismarının Türleri 16

2.1.6.1. Fiziksel İstismar....16
2.1.6.2. Cinsel İstismar....18
2.1.6.3. Ekonomik İstismar....20
2.1.6.4. Duygusal İstismar....22
2.1.6.5. İhmal....22
2.2. Duygusal İstismar Kavramı....23
2.2.1. Duygusal İstismar Türleri....24
2.2.2. Duygusal İstismarın Tanılanması ve Tedavisi....25
2.2.3. Duygusal İstismarın Etkileri....27
2.2.4. Duygusal İstismarın Önlenmesi....28
2.3. Kaygı Kavramı....30
2.4. Çocukta Ayrılık Kaygısı....32
2.4.1. Çocukta Ayrılık Kaygısının Nedenleri....34
2.4.2. Çocukta Ayrılık Kaygısının Etkileri....35
2.4.3. Çocukta Ayrılık Kaygısının Önlenmesi ve Tedavisi....38
2.5. İlgili Araştırmalar....40
2.5.1. Çocuğun Duygusal İstismarı ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar....40
2.5.2. Çocuğun Duygusal İstismarı ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar....41
2.5.3. Çocukta Ayrılık Kaygısı ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar....43
2.5.4. Çocukta Ayrılık Kaygısı ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar....46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

(YÖNTEM)

3.1. Araştırma Modeli....49
3.2. Evren ve Örneklem....49
3.3. Veri Toplama Araçları....51
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu....51
3.3.2. 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği....51
3.3.3. Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu....52
3.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlenmesi....53

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

(BULGULAR)

4.1. Annelerin Duygusal İstismar Potansiyellerine İlişkin Bulgular....56
4.2. Çocukların Ayrılık Kaygısı Düzeylerine İlişkin Bulgular....63

4.3. Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelleri ile Çocuklarının Ayrılık Kaygısı Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular 70
4.4. Annelerin Duygusal İstismar Potansiyellerinin Çocuklarının Ayrılık Kaygılarını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Bulguları 72
4.4.1. Annelerin Duygusal İstismar Potansiyellerinin Çocuklarının Yalnız Kalma Puanlarını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları 72
4.4.2. Annelerin Duygusal İstismar Potansiyellerinin Çocuklarının Terk Edilme Puanlarını Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları 73
SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER 74
KAYNAKÇA 90
EKLER 120
ÖZ GEÇMİŞ 129

Tablolar Listesi

Tablo *Sayfa*

1. Çalışma grubuna dâhil edilen çocukların demografik bilgileri 49
2. Çalışma grubuna dâhil edilen annelerin demografik bilgileri 50
3. Ölçeklerin Kolmogorov-Smirnov testine göre normallik dağılımının incelenmesi 54
4. Ölçeklerin çarpıklık ve basıklık değerleri 54
5. Annelerin duygusal istismar potansiyellerine ilişkin betimsel istatistik sonuçları 56
6. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin yaş değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları 56
7. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin yaş değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları 57
8. Annelerin yaş değişkenine ilişkin Gabriel post hoc analizi sonuçları 58
9. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin eğitim durumu değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları 58
10. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin eğitim durumu değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları 59
11. Annelerin eğitim durumu değişkenine ilişkin Gabriel post hoc analizi sonuçları 60
12. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin meslek değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları 60
13. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin meslek değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları 61
14. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin çocuğun cinsiyet değişkenine ilişkin t-Testi sonuçları 61
15. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin çocuğun yaş değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları 62
16. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin çocuğun yaş değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları 63
17. Çocukların ayrılık kaygılarına ilişkin betimsel istatistik sonuçları 63
18. Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin cinsiyet değişkenine ilişkin t-Testi sonuçları 64
19. Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin yaş değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları 64
20. Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin yaş değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları 65
21. Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin annenin yaş değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları 66
22. Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin annenin yaş değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları 66
23. Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin annenin eğitim durumu değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları 67
24. Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin annenin eğitim durumu değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları 68

25. Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin annenin meslek değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları..... 68
26. Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin annenin meslek değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları..... 69
27. Annelerin duygusal istismar potansiyelleri ile çocuklarının ayrılık kaygısı arasındaki ilişkiye ilişkin Pearson Korelasyon analizi sonuçları 70
28. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin çocuklarının yalnız kalma kaygısını yordamasına ilişkin Çoklu Regresyon analizi sonuçları..... 72
29. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin çocuklarının terk edilme kaygısını yordamasına ilişkin Basit Doğrusal Regresyon analizi sonuçları..... 73

Kısaltmalar Listesi

AKB: Ayrılma Kaygısı Bozukluğu

AKDÖ: Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği

APA: Amerikan Psikiyatri Birliği

APSAC: The American Professional Society on the Abuse of Children

DİPÖ: 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği

IWF: İnternet İzleme Vakfı

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

NCCAN: National Conference on Child Abuse and Neglect

SPSS: Statistical Package For Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı)

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

1. BÖLÜM
GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma kapsamında ele alınan problem durumu, araştırmanın soruları, yürütülen araştırmanın amacı ve önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve ilgili tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Hayat yolcuğunun ilk ve en güvenilir durağı olan anne karnından ayrılık zamanı geldiğinde, korunmasız ve muhtaç bir canlı olan bebeğin dünyaya uyum sağlama mücadelesi de başlamaktadır. Onun yaşama uyum süreci, içine doğduğu toplumun ve ailesinin çocuğa bakışı ile zorlaşmakta ya da kolaylaşmaktadır. Özellikle, bebeğin ilk temasta bulunduğu kişi olan annesi ile kuracağı sevgi bağı, onun hem fizyolojik hem de duygusal ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli en önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuğun fizyolojik ve duygusal ihtiyaçları zamanında ve eksiksiz bir biçimde karşılandığında çocuk, yaşamda olumlu bir süreç sürdürmektedir.

Dünyanın insan için var oluşundan itibaren çocuğun yaşamda iyiyle, güzelle karşılaştığı gibi ne yazık ki kötü muamelelerle de karşılaştığı bilinmektedir. Ebeveynler çocuğun dünyaya gelişi ile birlikte zaman zaman isteyerek, zaman zaman da istemeden çocuğa yönelik olumsuz davranışlar gösterebilmektedir. Bu davranışlar fiziksel olarak şiddet, bağırma vb. olabileceği gibi özensizlik, çocuğun önemsenmemesi gibi ihmal şeklinde de olabilmektedir (Ünal, 2008). Çocuk istismarı ve ihmaline yönelik evrensel olarak idealize edilen hukuki düzenlemeler ile sosyal gerçekliğin çatışması, çocukların yaşam standartlarının kalitesini haklarının uygulanabilirliğinin belirlediği gerçeğini ortaya koymaktadır (İnal, 2018). On sekiz yaşından küçük tüm bireylerin, çevresinde bulunan ya da yabancı kişiler tarafından, sağlıklarını olumsuz etkileyen ve gelişimlerini engelleyici şekilde maruz bırakıldıkları tutum ve davranışlar, çocuk istismarı olarak tanımlanmaktadır. Bu tutum ve davranışların çocuk tarafından algılanması veya yetişkin tarafından bilinçli bir şekilde yapılması da gereklilik olarak görülmemektedir (İnsan Hakları Derneği, 2008). Çocuğun amaç dışı kullanıldığı her durumu kapsayan çocuk istismarı, oldukça önemsenmesi gereken, çocuklara ve ailelerine etki eden çok ciddi bir toplum sağlığı problemidir. Dünya Sağlık Örgütü [WHO; World Health Organization], Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], Sağlık Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre hem dünyada hem de Türkiye'de çocuk ihmal ve istismarına yönelik vakalar her geçen yıl artış göstermektedir (Derebagçe ve Özerk, 2021).

Günlük yaşamın her alanında sıkça karşımıza çıkan istismar türlerinden biri olan duygusal istismar; çocuğun benliğine yönelik olarak yapılan sürekli kötüleme, sosyal gelişimini ve iletişimini engelleme, çocuğu doğaüstü güçlerle ve terk edilme korkusu ile tehdit etme, çocuktan yaş ve gelişim özelliklerinin üstünde sorumluluklar almasını bekleme ve çocuğun uygunsuz bakım yöntemleri ile yetiştirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Kara Doruk, 2012). Somut etkilerinin gözlenememesi sebebiyle duygusal istismarın varlığından söz edebilmek, fiziksel ve cinsel istismara göre daha güç olmaktadır (Yenibaş ve Şirin, 2007). Çocukların psikolojik açıdan olumsuz etkilenmesi, erişkin bir birey tarafından ortaya koyulan davranışların çocuğun gelişiminde duraklama, gerileme ve engellenme meydana getirmesi duygusal istismar bulguları olarak karşımıza çıkmaktadır (Yavuzer, 2011). Çocuk yetiştirme konusundaki bilgi eksiklikleri ve sosyo-ekonomik düzeyin düşüklüğü gibi etmenler çocuklarını ihmal ve istismar eden ailelerde sıkça görülmektedir (Kurtoğlu, 2006). Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [UNICEF], 2017) verilerine göre, dünya genelinde 2-4 yaş arasındaki üç yüz milyon çocuk, ebeveynleri ya da bakıcıları tarafından fiziksel ceza ve/veya psikolojik saldırıya maruz bırakılmaktadır. Bu çocukların dünya genelinde %36'sı, Türkiye'de ise %22'si duygusal olarak istismar edilmektedir (WHO, 2019). Fiziksel ve cinsel istismardan daha derin ve silinmez izler bırakan duygusal istismarın etkileri hayat boyu sürebilmektedir.

Türk Dil Kurumu'nun Ruhbilim Terimleri Sözlüğü'nde kaygı; bireyin güçlü bir istek ya da dürtüsüne ulaşamayacağını düşündüğü anlarda ortaya çıkan ve bireyi tedirgin eden duygu durumu olarak tanımlanmaktadır (Enç, 1974). Kaygının özel bir boyutu olan ayrılma kaygısı; çocuğun annesi ya da bağlandığı bir kişiden ayrı kalması durumunda veya ayrılma beklentisi yaşadığında ortaya çıkan rahatsızlık hali olarak tanımlanmaktadır (Diriöz ve diğerleri, 2011). Ayrılık kaygısı hissi bireylerin hayatta keşfettikleri ilk duygulardan biri olarak ifade edilmektedir. Yaşamlarının devamlılığı için anneleri ile aralarındaki teması oldukça önemseyen bebekler, annelerinden ayrı kalmaları gereken her durumda yoğun bir kaygı hali yaşamaktadır. Anneleri ile yeniden temas kurabildikleri zamana kadar huzursuzluk yaşayan bebekler için bu durum, annelerinin neden gittiğini algılayabilecek düzeye eriştikleri zamana kadar sürebilmektedir (Ruppert, 2011). Genellikle üç yaşına geldiklerinde çocuklar, zihinlerinde annelerine ilişkin oluşturdukları imgeyi sürdürebilme olgunluğuna erişmekte ve bu yaştan sonra annelerinden ayrı kaldıklarında yaşadıkları kaygı hali azalmaya başlamaktadır (Ayaz, 2015). Okul öncesi eğitime başlangıç yaşı olarak da kabul edilen üç yaşta, çocuklar evlerinden ya da anneleri/bakım verenlerinden uzun süreli olarak ilk ayrılıklarını yaşamakta ve bu sebeple uyum problemleri ortaya çıkabilmektedir (Akman, 1987). Çocukların okula başlama sürecindeki ayrılıklara verdikleri tepki çocuktan çocuğa değişmekte, annesi ya da bağlanma figürü ile

kurduğu bağ çocuğun ayrılma kaygısı hissinde etkili olmaktadır. Annenin çocuğunun gereksinimlerine ilişkin yeterli duyarlılıkta olmaması ve çocuğuna karşı dengesiz bir tutum (çocuğu çok aşırı fazla/az besleme, çocuğa hiç yanından ayırmama veya uzun süreli yalnız bırakma, çocuğa katı kurallar koyma veya tamamen başıboş bırakma vb.) sergilemesi sonucunda çocuk; istismara maruz kalarak, bağımlı ve düzensiz bağlanma örüntüsüne sahip bir kimlik geliştirmektedir (Ruppert, 2011). Çocuğun konfor alanının onun gereksinimlerine göre düzenlenmesi ve annenin çocuğuna yönelik duyarlı ve tutarlı bir tutum benimsemesi, çocuğun annesi ile arasında güvenli bir bağ oluşturmasını sağlamaktadır. Ancak, annenin çocuğuna karşı aşırı koruyucu bir tutum benimsemesi ve çocuk ile arasında güvenli bir bağ geliştirememesi sonucunda çocuk, hem kaygılı hem de sorunlu bir hale gelebilmektedir (Winnicott, 2013). Türkiye'de okul öncesi dönemde karşılaşılan problem davranışlarla ilgili yapılan bir araştırmada, okul öncesi öğretmenleri tarafından en sık gözlemlenen üç davranış sorunu; yalan söyleme, yemek seçme ve ayrılık kaygısı olarak belirlenmiştir (İkiz ve diğerleri, 2016). Normal gelişim sürecinin bir parçası kabul edilen ayrılık kaygısı; çocuğun gelişim özelliklerine uygunsuz düzeyde, en az dört haftadır süren, on sekiz yaşından önce ortaya çıkan ve klinik bulgular gösteren özelliklere sahip olması ile ayrılma kaygısı bozukluğu [AKB] olarak tanı almaktadır (Amerikan Psikiyatri Birliği [APA], 1994). Yapılan araştırmalarda; çocuklarda AKB görülme sıklığı %4,1 olarak bulunmuş ve zamanında tedavi edilmeyen vakaların yetişkinlikte de %36,1 oranında ayrılma anksiyetesi problemlerinin devam ettiği saptanmıştır (Gökbayrak, 2021). Çocuğun istenmeyen davranışlarının sürekli hale gelmemesi ve ruhsal olarak sağlıklı bir yetişkin olabilmesi için, bu problem davranışların kişilik gelişimi açısından kritik bir öneme sahip olan okul öncesi eğitim döneminde çözümlenmesi önemli görülmektedir (Şehirli, 2007).

Annesi ya da bakım vereni tarafından sürekli örselenme davranışlarına maruz kalan, baskıcı bir otorite ve reddeden-küçük düşüren ebeveyn tutumları ile yetiştirilen çocuklarda kaygı oluşumu tetiklenmektedir (Demiriz ve Ulutaş, 2003). Bunun yanı sıra; son yıllarda çocuk yetiştirme tutumlarının çocuk merkezli bir anlayış çerçevesinde şekillenmesi sonucunda, ailelerin çocuklarına karşı aşırı koruyucu davranışları ile çocuklarını istismar ettikleri durumlarla da sıkça karşılaşılmaktadır. Çocuğun ailede geçirdiği bu istismar yaşantılarının sonucunda ise, okula başlama sürecinde annesinden ayrılamama ve yoğun ayrılma kaygısı yaşama durumları ortaya çıkmaktadır (Öztürk, 2007). Çocukların anneleri tarafından duygusal istismar yaşantılarına maruz bırakılma durumlarında, ayrılma kaygılarına etki edecek ve birbirleri ile ilişkisini ortaya çıkaracak etmenler bulunmaktadır. Araştırmada bu etmenlerin

çeşitli değişkenlerle ve birbirleri ile ilişkileri incelenmiş olup, bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır.

1.2. Araştırma Soruları

1. Araştırma kapsamına giren annelerin duygusal istismar potansiyel düzeyleri; yaşlarına, eğitim durumlarına, mesleklerine, çocuklarının cinsiyetlerine ve çocuklarının yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?

2. Araştırma kapsamına giren çocukların ayrılık kaygıları; cinsiyetlerine, yaşlarına, annelerinin yaşlarına, annelerinin eğitim durumlarına ve annelerinin mesleklerine göre farklılaşmakta mıdır?

3. Annelerin duygusal istismar potansiyelleri ile çocuklarının ayrılık kaygıları arasında anlamlı ilişki var mıdır?

4. Annelerin duygusal istismara neden olan davranışları çocuklarının ayrılık kaygılarını yordamakta mıdır?

5. Annelerin duygusal istismarı önlemeye yönelik davranışları çocuklarının ayrılık kaygılarını yordamakta mıdır?

1.3. Amaç

Bu araştırmanın temel amacı, 3-6 yaş çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyelleri ile çocuklarının ayrılık kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu temel amaç doğrultusunda; annelerin duygusal istismar potansiyel düzeyi ile çocuklarının ayrılık kaygısının araştırmada ele alınan cinsiyet, yaş, annenin yaşı, annenin eğitim düzeyi ve annenin mesleği değişkenleri açısından incelenmesi amaçlanmaktadır.

1.4. Önem

Yaşamın en kritik zamanlarını kapsayan çocukluk yıllarında, çocuğun geçirdiği yaşantıların tüm hayatına etki edecek kadar önemli olduğu bilinmektedir. Hayatın şekillendiği ve yetişkinliğin temellerinin atıldığı bu dönemde, sürecin en önemli aktörleri olan ebeveynleri ya da bakım verenlerinin olumlu bir kimlik oluşturma yolunda çocuğa rehberlik etmeleri beklenmektedir. Erken çocuklukta ebeveynleri, bakım verenleri ya da uzak çevresi tarafından ihmal edilmesi ya da istismara maruz bırakılarak kişiliğini zedeleyici ve gelişimini engelleyici eylemlerde bulunulması, çocuğun yaşam boyu olumsuzluklarla mücadele etmesine neden olmaktadır. Özellikle, çocuğun ilk temasta bulunduğu bireyler olan annelerinin çocuk gelişimi ve eğitimi konusundaki bilinçlilik hali çocuğun yaşamının kalitesini de belirlemektedir.

Fiziksel ya da cinsel istismar vakalarına daha çok ailelerin refah düzeyinin düşüklüğü, çocuğun korunmaya muhtaç oluşu ve suça itilmesi gibi durumlarda rastlanmaktadır. Duygusal istismar ise, eğitim ve refah düzeyi yüksek ailelerde de görülen, toplumun tüm kesimlerinde

varlığını sürdüren bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Öztürk, 2007). Ancak, duygusal istismar yaşantılarının gözle görülebilen hasarlar bırakmaması nedeniyle literatürde doğrudan diğer istismar türleri kadar yer almadığı görülmektedir. Oysaki çocuğun beynine yönelik bırakılan hasarların, bedenine yönelik hasarlardan çok daha önemli olduğu bilinmektedir (Yenibaş ve Şirin, 2007). Çocuk istismarı ve ihmaline yönelik olguların; aile içi sorun olarak görülmesi, çocuğun sessiz kalması için tehdit edilmesi, suçluluk ve utanç duyması, sevdiklerinin zarar görmesi ihtimalini düşünmesi ve sevdiklerinden ayrılmak istememesi gibi sebepler ile araştırılması zorlaşmaktadır (Yılmaz Irmak, 2008). Alan yazın incelendiğinde ise, duygusal istismara ilişkin gerçekleştirilen çalışmalarda örneklem grubunu çoğunlukla ergenlerin oluşturduğu görülmektedir (Arslan ve Balkıs, 2006; Kalkan, 2010; Savi, 1999; Siyez, 2003; Şimşek, 2010; Tosuntaş Karakuş, 2006; Türk, 2013). -

Çocuğun yetiştiği ailenin özellikleri ve annesi ile arasında geliştirdiği bağın niteliği, onun gelişimini etkileyen en önemli etmenlerdendir. Sağlıklı bir aile ortamında yetişen ve annesi ile arasındaki bağı güven temelinde kuran çocuk, öz farkındalık düzeyi ve özgüveni yüksek bir kişilik geliştirmektedir (Paktuna Keskin, 2012). Çocuğun çevreye karşı duyarlı olması, ailesi dışındaki insanlarla olumlu etkileşimler kurması ve bağımsızlık duygusu geliştirmesinin temelinde bu bağlanma ve aidiyet duygusu yer almaktadır (Ruppert, 2011). Bağımsızlık duygusu kazanan ve sağlıklı gelişim gösteren çocuklar ise, okul öncesi eğitime başlama sürecinde anneden ayrılma ve okula uyum konusunda çok fazla sorun yaşamamaktadır. Ancak çocukta ayrılık kaygısı, okul öncesi eğitim döneminde en sık karşılaşılan üç davranış sorunundan biri olarak bildirilmektedir (İkiz ve diğerleri, 2016). Çocuğun yetiştiği aile ortamı, bağlanma stili ve annesinin kişilik özellikleri ile okul öncesi dönemdeki ayrılık kaygısı arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler kullanılarak incelenmesi ve anlamlı ilişki saptanması durumunda, erken dönemde önleme ve iyileştirme çalışmalarının yapılması sağlanabilecektir.

Yurt içinde duygusal istismar ile ilgili yapılan araştırmalarda örneklem grubunun genellikle ergenlerden oluştuğu saptanmıştır (Akman, 2019; Altunten, 2019; Arslan, 2015; Azizoğlu, 2009; Becer, 2004; Cansız, 2020; Derelioğlu, 2018; Erdem Özyurt, 2016; Gögayaz, 2001; İşmen, 1993; Karaca, 2001; Kırımsoy, 2003; Kiraz Can, 2021; Koçmarlar, 2016; Ödemiş, 2020; Önal, 2021; Öztep, 2010; Savi, 1999; Siyez, 2003; Şimşek, 2010; Taşdelen, 1995; Tosuntaş Karakuş, 2006; Ulu, 2011; Uzun, 2002; Yalçın, 2007). Alan yazında, erken çocukluk dönemi duygusal istismar yaşantıları ile ilgili sınırlı araştırmanın yer aldığı görülmektedir. Literatürde erken çocukluk döneminde ayrılık kaygısına ilişkin araştırmalarda ise, ebeveynlerin ayrılık kaygıları, ebeveyn tutumları ve bağlanma stillerinin incelendiği çalışmalara rastlanmaktadır (Ayaz, 2015; Çetin, 2017; Herren, In Albon ve Schneider, 2013; Kaya, 2020;

Özdemir, 2019; Teze, 2016). Ayrıca gerek yurt içinde gerekse yurt dışında yapılan araştırmalar incelendiğinde, doğrudan annelerin duygusal istismar potansiyelleri ve çocuklarının ayrılık kaygısı arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Annelerin duygusal istismar potansiyelleri ile çocuklarının ayrılık kaygısı arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenlere bağlı olarak incelenerek literatüre katkı sağlanması planlanmaktadır. Bu çalışmada ortaya çıkarılacak olan ilişki ile çalışmanın alanda çalışan araştırmacılara, uzmanlara ve ailelere yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Özellikle sorunun odak noktasında yer alan erken çocukluk dönemindeki çocuklara yönelik çözüm önerileri sunulması açısından çalışma önemli görülmektedir.

1.5. Varsayımlar

Bu araştırmada;

- Araştırmada verilerin toplanmasında kullanılan veri toplama araçlarının araştırmanın amacına uygun olduğu varsayılmıştır.
- Araştırma sürecinde veri toplamak için kullanılan örnekleme çerçevesinin araştırma evrenini yeterli düzeyde temsil ettiği varsayılmıştır.
- Araştırma kapsamına giren katılımcı annelerin veri toplamak için kullanılan ölçme araçlarını içtenlikle cevapladıkları ve cevapların gerçeği yansıttığı varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- 2021-2022 eğitim-öğretim yılında, Samsun ilinde, İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okul öncesi eğitim kurumlarında eğitimlerine devam eden 3-6 yaş aralığındaki çocuklar ve onların anneleri ile sınırlıdır.
- Araştırma bulguları çocuk istismarının duygusal istismar türü ve kaygının ayrılma kaygısı boyutu ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Araştırmada yer alan ilgili kavramların tanımları aşağıda belirtilmiştir.

Çocuk İstismarı ve İhmali: On sekiz yaşını doldurmamış bireylerin sağlığına, yaşamına, gelişimine ya da insani ilişkilerindeki güvenine olumsuz olarak etki eden fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmal ile sonuçlanan örselenme davranışlarıdır (WHO, 2020).

Duygusal İstismar: Duygusal istismar, psikolojik örselenme ya da duygusal ezim, çocuğun maruz bırakıldığı tüm olumsuz yaşantıları kapsayan ve genellikle fiziksel ve cinsel istismar ile birlikte görülen çocuk istismarı olarak ifade edilmektedir (Erkman, 1991)

Kaygı: Sempatik sinir sisteminin aktive olması ile geleceğe dönük olması muhtemel durumlara karşı insanda oluşan sebebi belirsiz gerginlik ve endişe hali de kaygı olarak tanımlanmaktadır (Taysi, 2013).

Ayrılık Kaygısı: Çocuğun annesi ya da bakım verenini göremediğinde yaşadığı endişe hali, ayrılık kaygısı olarak tanımlanmaktadır (Rapee, 2003).

2. BÖLÜM
KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde; çocuk ve çocukluk, çocuk istismarı, duygusal istismar, kaygı ve ayrılık kaygısı konuları ile ilgili kuramsal bilgilere, ilgili konularda yapılan yurt içi ve yurt dışındaki araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Çocuk İstismarı ve İhmali

2.1.1. Çocuk ve Çocukluk Kavramı: Türk Dil Kurumu [TDK] (2020) sözlüğünde çocuk; küçük yaştaki erkek ya da kız, bebeklik ve erişkinlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız şeklinde tanımlanmaktadır. Çocuğun doğal olduğu kadar çocukluk; sosyolojik bağlamda değişiklik gösteren, yapay bir kavram olarak bilinmektedir (İnal, 2018). Farklı zaman dilimlerinde ve farklı topluluklarda çocukluk kavramına atfedilen anlam ve önem değişiklik göstermektedir.

Çocukluğa ilişkin algının gelişimi, ilkel zamanlardan itibaren filozofların görüşleri ve arkeoloji çalışmaları ile ortaya koyulmaktadır (Toran, 2012). Çocuğa yönelik geliştirilen algıların farklılaşması sebebiyle, her toplumun kendi kültürel düzeni içinde çocuğu tanımlama şekli de farklılık göstermektedir. Postman (1995) çocukluğu, Aydınlanma Dönemi ile birlikte ün kazanan ve o dönemin en hümanist buluşlarından biri şeklinde ifade etmektedir. Bilimde ilerlemeler, ulus-devlet anlayışı ve din hürriyeti ile birlikte hem sosyal yapı hem de psikolojik bir şart olan çocukluk düşüncesi, on altıncı yüzyılda ortaya çıkmıştır. Çocukluğun on altıncı yüzyıla kadar ayrı bir olgu olarak tanımlanmadığı, ancak on altıncı yüzyıldan itibaren Batı'da somutlaştığı ve bu yüzyıldan sonra gelişmeye başladığı bilinmektedir. Asıl çocukluk kavramı ise, on sekizinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren günümüz bakış açısına en yakın şekli ile tanımlanmıştır (Taşkın, 2006). Günümüzde döllenme sonucunda başladığı kabul edilen çocukluk dönemi, on sekiz yaşın doldurulması ile birlikte reşit olma durumu ile sona ermektedir (Tepetaş Cengiz, 2018). Çocukluk kavramının erişkinlerin düşünce ve değerlerine yönelik olarak değişim ve dönüşüm gösteren yapay bir kavram olması sebebiyle, modern dünyada çocuk sorunu da modernleşme sorunu olarak kabul edilmektedir (İnal, 2018).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin birinci maddesinde; erken yaşta reşit olma durumları dışında, on sekiz yaşına gelene kadar her birey çocuk olarak kabul edilmektedir (UNICEF, 2004). 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun üçüncü maddesinde ise, daha erken ergin (reşit) olsa bile on sekiz yaşını doldurmamış kimse çocuk sayılır ibaresi yer almaktadır (Resmi Gazete, 2005: Madde 3/1-a). 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'na baktığımızda da çocuk, altıncı maddede benzer şekilde on sekiz yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 2004: Madde 6/1-b). Literatürde ise çocuk, bebeklik ve ergenlik çağları

arasındaki gelişme döneminde bulunan insan (Polat, 2001); kültürlerin devamlılığı için önemli bir canlı (Sağlam ve Aral, 2016); toplumdaki bir sosyal grubu temsil eden, toplumun tam katılımlı üyeleri (Erdiller Yatmaz ve diğerleri, 2018); ilk bebeklikten on sekiz yaşına kadar süren, yetişkin olmayanları kapsayan dönem (Güçlü, 2016) gibi tanımlamalarla yer almaktadır.

2.1.2. Çocuk İstismarının Tarihi ve Tanımı: Çocukluğa bakış dönemler arasında farklılık gösterse de günümüz teknolojisinin bize sağladığı imkanlar doğrultusunda yapılan kapsamlı araştırmalarda, çocuk ihmal ve istismarının her dönemde var olduğu görülmektedir. Örselenme yaşantıları çocukların içinde bulunduğu çevrenin dinine, coğrafyasına, kökenine ve ekonomisine bakmaksızın evrensel boyutta karşımıza çıkmaktadır. İnsanlık var olduğundan beri farklı zamanlarda ve çeşitli milletlerde çocuğa yönelik olumsuz algı, onun köle olarak kullanılması ya da dünyaya gözlerini açar açmaz öldürülmesi gibi sonuçlar ortaya çıkarmıştır (Kozcu, 1991). Antik Çağ'da çocukların tanrıya kurban olarak sunulması ve ticari bir mal gibi satılarak köleleştirilmesi, çocuk istismarına ilişkin karşılaşılan ilk örnekler olarak bildirilmektedir (Ata, 2019). Antik Roma'da babaların evlatlarının canına kıyma, onları terk etme ya da köle olarak satma gibi kanuni hakları bulunurken; Hindistan, Çin, Peru ve Meksika halklarının yenidoğanları nehre atma törenleri düzenledikleri görülmektedir (Kozcu, 1991). İslamiyet öncesi Arabistan Yarımadası'nda da kız çocuğu dünyaya getirmenin utanç sebebi sayıldığı ve kız çocuklarının diri diri gömülerek yaşam haklarının ellerinden alındığı bilinmektedir. İnançların ve geleneklerin etkisi ile çeşitli topluluklarda, ilk oğlan çocuğunun iyi şans, şükran ya da kötülüklerden korunmak adına tanrıya kurban edildiği eylemleri de karşımıza çıkmaktadır (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009).

Orta Çağ sonrası burjuvazinin ortaya çıkması ile birlikte çocuklara ilişkin sınırlı algı da değişerek, hümanist bir anlayışla çocukluğa bakış yeniden şekillenmeye başlamıştır (Sağlam ve Aral, 2016). Ancak, bu bakış açısı dahi çocukların ihmal ve istismara maruz kalmasına engel olamamış ve bu sorun her dönemde varlığını hissettirmeye devam etmiştir. Yaşamın temellerinin atıldığı en hassas dönem olan erken çocukluk döneminde maruz kalınan istismar yaşantıları, çocukluk çağı travmalarının en önemlilerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Küçük, 2018).

İngilizcede "child abuse" olarak ifade edilen kavram, dilimize "çocuk istismarı" olarak çevrilmiştir. Child abuse sözcüğü dilimize doğrudan çevrilmiş olsa da, kavramın tanımlanması konusunda evrensel bir anlayış geliştirmek zor olmuştur. Çocuk istismarı kavramına ilişkin ortak bir tanımlama yapılamaması; toplumların kendi inanışları, yaşayış biçimleri, kültürleri, gelenekleri ve çocuğa yönelik algılarının farklılaşması gibi nedenlerden ileri gelmektedir. Örneğin; Türkiye'de geleneksel ve dini gereklilikler ile süregelen kundaklama ve sünnet gibi

uygulamalar bir başka toplum tarafından çocuk istismarı olarak görülebilirken, Hristiyanların bebekleri vaftiz etmesi gibi uygulamalar da farklı inançlar tarafından istismar olarak kabul edilebilmektedir (Kozcu, 1991).

İstismara yönelik ilk tıbbi tanım, Ambres Tardieu'nun 1860 senesinde Paris Tıp Akademisi'nde cinsel ve fiziksel istismara değinerek yaptığı konuşmada ortaya koyduğu tanım olarak kabul edilmektedir (Gürhan, 2015). Tarihteki ilk istismar vakası ise, 1874 senesinde ABD'de üvey annesinin fiziksel istismarına maruz kalan sekiz yaşındaki bir kız çocuğunun mahkeme kayıtları olarak kayda geçmiştir. Davada avukatlık yapan E. Gerry'nin, davalı annenin hapis cezasına çarptırılmasının ardından ilk Çocuk Koruma Derneği'ni kurduğu da bildirilmektedir (Yalçın ve diğerleri, 2014).

Ülkemizde çocuğun korunması amacıyla 1921 yılında açılan ilk kurum olan Himaye-i Eftal Cemiyeti, ilk olarak Kurtuluş Savaşı sırasında yetim kalan çocuklara hizmet vermiştir. Günümüzdeki adı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu olarak da hizmetlerini halen daha sürdürmektedir (Gürhan, 2015). Polat ve diğerlerinin 1991 senesinde temellerini attığı Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği [ÇİKORED] de, bu alanda ülkemizde çalışmalar yürüten ilk dernek olarak kurulmuştur (Polat, 2007). Türkiye Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği (ÇİİÖDER) ise, Uluslararası Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği (ISPCAN)'ın Türkiye partneri olarak bu alandaki hizmetlerine devam etmektedir (ÇİİÖDER, b.t.). Günümüzde ise eğitim, toplumsal bilinçlenme ve farkındalık üzerine ciddi çalışmalar yürüten Saadet Öğretmen Çocuk İstismarı ile Mücadele Derneği [UCİM], 2017 yılında faaliyetlerine başlamıştır (UCİM, b.t.).

WHO (2020) çocuk ihmal ve istismarını; çocuğun sağlığı, gelişimi, saygınlığı ve genel değerlerine olumsuz yönde etki eden, çocuğun ticari veyahut farklı şekillerde sömürülmesine neden olan tüm duygusal ve fiziksel kötü muameleler olarak tanımlamaktadır. Anne, baba veya çocuğa bakmakla yükümlü erişkin bir kimse tarafından çocuğa yöneltilen bu kötü muameleyi; fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal olarak dört başlık altında temellendirmemiz mümkün olmaktadır (Tıraşçı ve Gören, 2007). Erişkin bireyler tarafından cinsel saldırılar, yaş ve gelişim özelliklerinin üstünde sorumluluklar, kendilerine uygun olmayan işlerde çalışmaya zorlanmalar ve hatta ticari bir mal gibi alınıp satılma yaşantıları çocukların maruz kaldığı istismar yaşantılarından bazıları olarak karşımıza çıkmaktadır (Gökler, 2006).

2.1.3. Sözleşme ve Kanunlarda Çocuk İstismarı: IV. yüzyıldan itibaren çocukların korunmaya muhtaç olduğu gerekçesi ile haklarına yönelik olarak görüşler ortaya çıksa da, yasal olarak ilk düzenlemenin 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen Cenevre

Çocuk Hakları Bildirisi olduğu ifade edilmektedir (Akkaş, 2021). Türkiye'de ise, Birleşmiş Milletler tarafından 20 Kasım 1989 senesinde kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin içeriğine paralel olarak çocukların haklarını korumaya ilişkin çeşitli kanun ve düzenlemeler yapılmıştır. Korunmaya muhtaç insan yavrusu olan çocuğun hakları, toplumların çağdaşlaşması ve gelişmişlik düzeylerine paralel olarak yapılan kapsamlı düzenlemelerle koruma altına alınmaktadır (Öztürk, 2018).

2.1.3.1. Çocuk Hakları Sözleşmesi: Birleşmiş Milletler tarafından 20 Kasım 1989 yılında kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi, ülkemizde de 27 Ocak 1995 tarihi itibariyle yürürlüğe konulmuştur. "Ayrım gözetmeme", "çocuğun yüksek yararı", "yaşama ve gelişme hakkı" ve "katılım hakkı" olarak dört temel ilke etrafında şekillenen bu sözleşme, çocukların haklarını koruyan en önemli evrensel beyannamedir (UNICEF, 2004). Sözleşmenin 19, 34 ve 39'uncu maddeleri doğrudan çocuk ihmal ve istismarının önlenmesine yönelik olarak düzenlenmiştir:

> **Madde 19.** Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, çocuğun ana–babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir (UNICEF, 2004, s. 10-11).
>
> **Madde 34.** Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:
>
> *1.* Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;
>
> *2.* Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurularak sömürülmesini;
>
> *3.* Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini, önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar (UNICEF, 2004, s. 19).

> **Madde 39.** Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir (UNICEF, 2004, s. 21).

2.1.3.2. Sosyal Hizmetler Kanunu: 5799 sayılı ve 27 Mayıs 1983 tarihli Sosyal Hizmetler Kanunu; korunma, bakım ve yardıma muhtaç bireylerin sosyal hizmetlere ulaşmasının sağlanması ve bu hizmetleri yürütecek kurumların görev, yetki ve sorumluluklarına ait usulleri içermektedir (Resmi Gazete, 1983: Madde 1). Kanuna göre korunmaya muhtaç çocuk; fiziksel, ruhsal ve ahlaki yönden gelişimi ya da kişisel güvenliği tehlikede olan, anne ve babası veya her ikisi belli olmayan, anne ve babası veya her ikisi tarafından terk edilen, anne veya babası veya her ikisi tarafından ihmal edilerek fuhuş veya dilencilik yapma, alkol veya uyuşturucu bir madde kullanma şeklinde toplum içerisindeki tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuk olarak tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 1983: Madde 3/b). Korunmaya muhtaç çocukların bildirilmesi ve incelenmesi sorumluluğu da yine bu kanun kapsamında düzenlenerek, ilgili kurum, kuruluş ve kişilere yükümlülükler getirilmiştir.

2.1.3.3. Çocuk Koruma Kanunu: 3 Temmuz 2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu uyarınca; çocuk ve korunmaya muhtaç çocuk tanımlamaları yapılarak, bu hususta alınacak tedbirler, yapılacak gerekli incelemeler ve bildirimlere ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Bu kanun kapsamında korunma ihtiyacı olan çocuk; bilişsel, fiziksel, sosyal, ahlaki, duygusal gelişimleri ve güvenlikleri tehlikede olan ihmal veya istismar edilen çocuk olarak tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 2005: Madde 3/1-a). Kanunun uygulanması hususunda; çocuk haklarının korunması amacıyla temel ilkeler ve koruyucu ve destekleyici tedbirler açıklanmış ve ilgili kurumlara yapılacak bildirimlerde kurum, kuruluş ve sorumlu görevlilere çeşitli yükümlülükler getirilmiştir (Resmi Gazete, 2005: Madde 6/1).

2.1.3.4. Türk Ceza Kanunu: 5237 kanun numaralı ve 12 Ekim 2004 tarihli Türk Ceza Kanunu'nda, çocuk ihmal ve istismarına yönelik suç oluşturabilecek hükümler tanımlanmıştır. Bu hükümler uyarınca; aynı evde yaşayan kimselerden birine karşı yapılan kötü muamele, himayesi altında bulunan ya da büyütme, okutma, bakma, muhafaza etme, sanat veya meslek öğretmekle yükümlü olduğu kimseye karşı disiplin yetkisini kötüye kullanma suç olarak tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 2004: Madde 232/1, 232/2). Aile hukukundan doğan bakım,

eğitim veya destek olma yükümlülüğünü yerine getirmeyen kimse ve çocuklarının ahlak, güvenlik ve sağlığını ağır şekilde tehlikeye sokacak davranışlar sergileyen anne veya baba suçlu sayılmıştır (Resmi Gazete, 2004: Madde 233/1,233/3). Çocuğun cinsel yönden istismarına yönelik olarak da kanun da suç sayılabilecek hususlar ve istismar sonucu ortaya çıkacak yaptırımlar 103. ve 104. maddelerde açıkça ortaya koyulmuştur. Kanuna göre cinsel istismar; on beş yaşını doldurmamış veya doldurmuş fakat gerçekleştirilen eylemin hukuki anlam ve sonuçlarını idrak etme yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış olarak tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 2004: Madde 103/1-a). "Çocuğa kötü muamelede bulunmak, cinsel istismar, çocuğa fiziksel yönden zarar verici eylemler, çocuğu kaçırmak, alıkoymak veya dilendirmek" gibi fiiller de Türk Ceza Kanunu kapsamında çocuk ihmal ve istismarına yönelik suçlar olarak kabul edilmektedir.

***2.1.3.5. Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi)*:** Çocukların cinsel şiddetten korunmasına yönelik ilk bölgesel sözleşme olarak 2007 senesinde İspanya'da kabul edilen Lanzarote Sözleşmesi, 2010 senesinde yürürlüğe girerek Avrupa Konseyi'ne üye tüm devletler tarafından imzalanmıştır (Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi [Lanzarote Sözleşmesi], 2007). Ülkemizde de 2011 senesinde imzalanan bu sözleşme, 2012 senesinden itibaren yürürlüktedir. Çocuğun cinsel yönden istismarını ve sömürülmesini engellemek amacıyla oluşturulan bu sözleşme, cinsel suç mağduru çocukların korunmasına, çocuklar için adaleti sağlanmasına ve suçlu kimselerin kovuşturulmasına yönelik maddeler içermektedir (Gürhan, 2015). Bu sözleşme aynı zamanda, cinsel amaçlar edinerek çocuklarla yüz yüze görüşmek hususunda ısrarcı olmanın (sanal ayartma) suç sayılmasını gerektiren uluslararası ilk yasal metin olma özelliğine de sahiptir. Bir başka deyişle Lanzarote Sözleşmesi, cinsel istismarı tanımlayan ve cinsel istismarı suç olarak kabul eden ilk uluslararası sözleşme niteliğindedir. Çocuklara yönelik cinsel istismara bütüncül bir tepki sunan Lanzarote Sözleşmesi; önleme (prevention), koruma (protection), kovuşturma (prosecution) ve ulusal ve uluslararası iş birliğini teşvik (promotion) olarak 4P'li yaklaşımı benimsemektedir. Ülkelerin yasama ve politikalarında sözleşmenin uygulanırlığının denetimi amacıyla da sözleşmeye taraf devletlerin oluşturduğu Lanzarote Komitesi kurulmuştur (Lanzarote Sözleşmesi, 2007).

2.1.4. Türkiye'de ve Dünya'da Çocuk İstismarı: Dünya nüfusunun hızlı bir şekilde artış göstermesi ile 2050 yılında toplam nüfusun 10 milyar olacağı ve bunun 2.6 milyarını da 18 yaşını doldurmamış çocukların oluşturacağı varsayılmaktadır. Dünyaya gelen çocuklar teknolojinin gelişmesi ile birlikte her geçen yıl daha fazla imkana sahip olsa da, çocukların

ihmal ve istismarı da ne yazık ki yıldan yıla artış göstermektedir (Sak, 2018). İstatistiklere bakıldığında, dünya genelinde her on saniyede bir çocuk istismar edilmekte ve çocuk koruma hizmetlerine de her sene yaklaşık 6.6 milyon çocuk başvuru yapmaktadır (Kuzu, 2018)

Çocuk istismarının %98'inin çocuğun ya da çocuğun ebeveynlerinin yakın çevresi tarafından, %2'sinin ise çocuğa ve aileye yabancı biri tarafından yapıldığı araştırma sonuçlarında ortaya koyulmuştur (Kuzu, 2018). Çocuklar sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen istismar, cinsel taciz ve saldırı gibi durumlara maruz bırakılırken, bu hususta ki en vahim verilerin Amerika Birleşik Devletleri'ne ait olduğu görülmektedir (Childhelp, n.d.). İnternet İzleme Vakfı [IWF]'nın verilerine göre, çocukların cinsel içerikli fotoğraf ve videolarının yayıldığı yasadışı içeriklerin ise Avrupa'da Amerika'ya göre daha yaygın olduğu ve bu konuda da merkezin Hollanda olarak belirlendiği raporlanmıştır (BBC, 2017).

Türkiye'de Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (2020) verilerine göre; 2020 yıl sonu itibarıyla, 83 milyon 614 bin 362 olarak belirlenen toplam nüfusun 22 milyon 750 bin 657'sini on sekiz yaşını doldurmamış çocuklar oluşturmaktadır. Toplam nüfusun %27,2'sine denk gelen bu sayının, %51,3'lük kısmında oğlan çocukları, %48,7'lik kısmında ise kız çocukları yer almaktadır. Çocukların 1-17 yaş arasında ölüm ve ölüm nedeni istatistikleri incelendiğinde, en fazla çocuk ölüm sebebinin dışsal yaralanma ve zehirlenme nedeniyle olduğu görülmektedir. Bebek ölüm hızı binde 9,1 ve beş yaş altı ölüm hızı binde 11,2 olarak belirlenmiştir. 5-15 yaş grubu çalışan çocuk sayısı 720 bin olup, bu çocukların %34,3'ü eğitime devam etmemektedir. Çocukların çalışma koşullarına bakıldığında ise; %12,9'unun aşırı sıcak/soğuk veya aşırı nemli/nemsiz bir ortamda, %10,8'inin kimyasal madde, toz duman ya da zararlı gazlara maruz kalarak, %10,1'inin fiziksel olarak zorlandığı bir biçimde ve %10'unun ise gürültü ya da şiddetli sarsıntıya maruz kalarak çalıştığı belirlenmiştir. Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullara ait bilgiler sunan bu veriler, çocuk istismarındaki artışa yönelik çeşitli sivil toplum kuruluşlarının ortaya koyduğu araştırma raporlarını da doğrular nitelikte olmaktadır (Topçu, 2009).

TNS Piar Araştırma Şirketi'nin ülkemizde yaptığı bir alan araştırmasında çocukların %51'inde duygusal istismar, %43'ünde fiziksel istismar ve %3'ünde cinsel istismar vakalarına rastlanmıştır (UNICEF, 2010). Pek tabii bunlar bildirilen ve/veya kayda geçen durumlar olmakla birlikte, durumun çok daha ciddi boyutlarda olabileceği bilinmektedir. İstismar vakalarının yeterli düzeyde bildirilmemesi, ailelerin istismara yönelik eylemleri çocuğu disipline etmek amacıyla kullanması, tanılamadaki zorluklar ve çocukların korkudan susması gibi durumlar konuyu çok daha önemli hale getirmektedir.

2.1.5. Çocuk İstismarını Etkileyen Etmenler: Yapılan araştırmalarda, çocuk istismarı ve ihmalinin psikolojik, biyolojik ve sosyolojik açıdan farklı sebepleri olduğu belirtilmiştir. Bireylerin psikolojik sağlamlığı, bedensel olarak bir rahatsızlıklarının bulunmaması ve toplumsal normlar gibi nedenler çocuk ihmal ve istismarı için risk etmenleri olarak ifade edilebilmektedir. Bu nedenlerin; anne babadan kaynaklı sebepler, çocuktan kaynaklı sebepler ve toplumsal sebepler olarak kategorilendirilerek detaylandırılması mümkün olmaktadır (Dilsiz ve Mağden, 2015).

Ebeveynden kaynaklı nedenler; küçük yaşlarda anne baba olma, tek ebeveynlik, sık aralıklar ile evlat sahibi olma, ebeveynler arası uyum sorunları, sosyal destekten mahrum olma, annenin postpartum depresyon bozukluğu, ebeveynlerin çocukluk yaşantılarında şiddet olgusunun varlığı ve parçalanmış aile yapısı olarak sayılabilmektedir. Çocuğun kişiliği ve karakter özelliklerinin de ihmal ve istismarı etkilediği belirtilirken, ebeveynlerin çocuklarına yönelik algıları da bu hususta önemli görülmektedir (Dilsiz ve Mağden, 2015). Ebeveynin bilişsel sağlık sorunları yaşaması, öğrenme güçlüğünün bulunması, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ve aile içi şiddet öyküsünün varlığı da çocuk ihmal ve istismarını artıran etmenler olarak ifade edilmektedir (Cleaver ve diğerleri, 2011). Anne babaların kişilik özellikleri ve eğitim düzeyleri, kalabalık ve yoksul aileler, ebeveynlerinin çalışması nedeniyle bakıcı ile büyüyen çocuklar duygusal ihmal ve istismar açısından risk gruplarını oluşturmaktadır (Güdek, 2016).

Çocuktan kaynaklanan etmenlere bakıldığında; çocuğun yaş, cinsiyet, doğum ağırlığı, doğum sırası, fiziksel ya da zihinsel engellilik durumu gibi etmenler sayılabilmektedir. Ayrıca, çocuğun gayri meşru olup olmaması, mizaç özelliklerinin zorluğu ve ruh sağlığı bozukluğu gibi özelliklere sahip olması da ihmal ve istismarı artıran, çocuktan kaynaklanan nedenler olarak ifade edilmektedir (Dilsiz ve Mağden, 2015). Her ne kadar çocuktan kaynaklanan etmenler olarak bir sınıflandırma yapılmış olsa da pek tabii bu durum çocuğun istismar edilmesinde sorumluluğu bulunduğu anlamı taşımamakta, yalnızca ihmal ve istismarın anlaşılmasını kolaylaştırmak amacı ile yapılmaktadır (Çelik, 2020).

Çocuğun ihmal ve istismar edilmesinde, toplumdan kaynaklanan risk durumları da söz konusu olmaktadır. Sosyo-ekonomik eşitsizliklere ya da istikrarsızlıklara sebep olan sosyal, iktisadi, sağlık ve eğitim politikalarının varlığı; fiziksel cezanın da dahil olduğu, başkalarına yönelik şiddet eylemlerini teşvik edici, kadın ve erkekler için katı cinsiyet rolleri tanımlayıcı ve aile-çocuk ilişkisinde çocuğu değersizleştiren sosyal ve kültürel normlar çocuğa karşı kötü muameleye neden olan toplumsal etmenler olarak sayılabilmektedir. Ayrıca çocuğun cinsel yönden istismarına neden olan çocuk pornografisi ve çocuk fuhuşunun toplum tarafından kabul

görmesi ve çocuk işçiliğinin normalleştirilmesi de toplumsal nedenler arasında yer almaktadır (WHO, 2006).

2.1.6. Çocuk İstismarının Türleri:

2.1.6.1. Fiziksel İstismar: Fiziksel istismar, araştırmacılar tarafından alan yazına kazandırılan ilk istismar türü olarak bilinmektedir. Somut bulgular sunması nedeniyle tanılaması daha kolay bir istismar türü olan fiziksel istismar, ilk kez Kempe ve diğerleri tarafından "Battered Child Syndrome (Örselenmiş Çocuk Sendromu)" adıyla tanımlanmış ve bu soruna dikkat çekilmiştir (Kars, 1996). WHO (2006) fiziksel istismarı; en geniş anlamda, çocuğun tüm yaşamına olumsuz etki edecek şekilde kasten çocuğa uygulanan fiziksel güç olarak tanımlamaktadır. Henüz on sekiz yaşını tamamlamamış bireylerin anne, baba ya da bakımını üstlenen bir kimse tarafından sağlığını tehdit edici bir şekilde fiziksel olarak hasara uğratılması, yaralanması veya yaralanma riskinin oluşması durumu fiziksel istismar olarak ifade edilmektedir (Taner ve Gökler, 2004). Çocuğun kaza dışı yaralanması sonucunda fiziksel hasara neden olan istismar (Özen, 2013) olarak da literatürde yer alan tanımlamaları bulunmaktadır. Fiziksel istismara yönelik olarak pek çok tanımlama yapılmasına rağmen bu tanımların ortak noktası, çocuğun sağlığına olumsuz olarak etki eden ve vücudunda iz bırakan lezyonların ve yaralanmaların varlığı olarak ifade edilmektedir (Polat, 2007).

Çocukların fiziksel istismarına yönelik risk faktörleri incelendiğinde; anne baba, çocuk ve içinde bulunulan sosyal ve çevresel faktörler karşımıza çıkmaktadır. Çocuğun ebeveynleri, bakımından sorumlu olan kişiler ya da kurumlar (okul, çocuk yuvaları, bakımevleri vb.) çocuğun fiziksel olarak istismarına neden olan davranışlarda bulunabilmektedir (Erol, 2007). Özellikle çocukluk öykülerinde aile içi şiddete maruz kaldığı saptanan ebeveynlerin, çocuklarına yönelik fiziksel istismar potansiyellerinin daha yüksek olduğu yapılan araştırmalarla ortaya koyulmuştur (Wang ve diğerleri, 2007). Çocuklarını korumak ve onlara kendilerini korumayı öğretmek ile sorumlu olan aileler, bazı zamanlarda hayat mücadelesinin zorluğu altında ezilmeleri sebebiyle, öfkelerini kendilerinden daha güçsüz bir canlı olan çocuklarına yöneltmekte, kimi zaman da çocuklarını terbiye etme düşüncesi ile bunu yapmaktadırlar (Şahin, 2014).

Çocuğun cezalandırılarak itaat etmesinin sağlanması ya da sinir halinin çocuğa yansıtılması gibi amaçlarla çocuğa yönelik fiziksel eylemler gerçekleştirilmektedir (Tıraşçı ve Gören, 2007). Uygulanma biçimine göre fiziksel istismar; aletsiz saldırılar ve aletli saldırılar olarak iki kategoride ele alınmaktadır. Tokat atma, yumruklama, tekmeleme, itip kakma, saç çekme, sarsma, çimdikleme gibi herhangi bir alet kullanılmadan çocuğun vücudunda lezyona sebep olan eylemler aletsiz saldırılar olarak incelenirken; kemer, kayış, hortum, sigara ya da

herhangi bir araç ile çocuğun bedeninde hasara sebep olan eylemler aletli saldırılar olarak değerlendirilmektedir (Polat, 2007).

Çocuğu disipline etmek amacıyla ebeveynleri tarafından daha az acı veren, sadece ağrıya sebep olan cezalandırma yöntemlerinden, hayati tehdit oluşturabilecek kadar ciddi şiddet eylemlerine kadar geniş bir çerçeveye sahip olan fiziksel cezalandırma yöntemleri kullanılmaktadır (Şimşek ve diğerleri, 2004). Gözle görülebilir fiziksel bir zarara sebep olan istismar davranışları; tokat atma, tekmeleme, yumruklama, çocuğu savurma, boğazını sıkma, çocuğun vücudunu sigara benzeri şeylerle yakma gibi çocuğun bedensel bütünlüğüne yönelik olarak yapılan tüm davranışları kapsamaktadır (Durmuşoğlu Saltalı, 2015). Çocuğa uygulanan fiziksel istismar davranışları sonrası ortaya çıkan bulgular; deri hasarları (morarma, belli bir şekle benzer yaralar, ısırık izleri, yanıklar vb.), ağız ve diş yaralanmaları, göz hasarları, kafa travmaları, iskelet sistemi hasarları ve iç organ yaralanmaları ile kendini göstermektedir (Şahin, 2014). Ancak çocuğun fiziksel olarak istismar edilmesi her zaman somut deliller ile kendini göstermemektedir. Bir bebeğin şiddetli bir biçimde sarsılması sonucunda gözle görülebilir herhangi bir iz olmasa dahi, bebeğin beyin zarı altı kanaması yaşaması ve bununla birlikte zeka geriliği, körlük ve felç gibi ciddi hasarlarla karşı karşıya kalması söz konusu olabilmektedir (Lynch, 1991).

Ülkelerin kültürel özellikleri ve geleneklerinin farklılaşması sebebiyle, fiziksel istismarın tanımlanması konusunda birtakım zorluklarla karşılaşılmaktadır. Çocuğun şiddet olgusu ile disipline edilmesi yöntemi birçok kültürde normal edilirken, bu tür örselenme yaşantıları toplum tarafından çocuk istismarı olarak görülmemektedir. Türkiye'de de benzer bir anlayışla "Kızını dövmeyen dizini döver", "Dayak cennetten çıkmadır" atasözlerinden de anlaşılacağı gibi, çocuğun fiziksel istismarına yönelik eylemler toplum tarafından normal kabul edilebilmektedir (Şimşek ve diğerleri, 2004; Topbaş, 2004).

Birinci tip cezalandırma yöntemlerinin, çocuk istismarına yönelik risk faktörlerini taşıyan aileler ve toplumlarda daha sık kullanıldığı bilinmektedir. Ekonomik yönden yetersizlikler, ailevi sorunlar, çocuklarına karşı katı bir tutum sergileyen aileler, ebeveynlerin emosyonel bozukluğu, geniş aileler, eğitim eksikliği, aile içi şiddet ve çocuğun değerinin düşük olduğu toplumlarda birinci tip cezanın sıkça kullanıldığı ifade edilmektedir. Ayrıca çocuğun korunmasına ilişkin kanun ve kurumların yetersiz oluşu gibi durumlarda da çocuğun istismarına neden olan cezalandırma yöntemlerine daha sık başvurulmaktadır (Şimşek ve diğerleri, 2004).

Çocuk istismarının iki özel formu olan munchausen by proxy sendromu ve sarsılmış bebek sendromu, fiziksel istismarın en ciddi sonuçlara sebep olan biçimleri olarak bilinmektedir. Munchausen by proxy sendromu, çocuğa ebeveynleri veya bakım verenleri

tarafından hasta muamelesi yaparak veya çocukta bir hastalık yaratarak çocuğu istismar etme durumudur. Çocuğun sürekli doktora götürülmesi sonucunda tıbbi öykü, tahliller veya hastalığın asıl nedeni değişmekte veya tıbbi tedavi sebebiyle çocukta yaralar meydana gelmektedir. Bildirilen istismar vakalarında annelerin doğrudan zehirleme, ilaç içirme gibi zarar verici eylemlerde bulunduğu istismar olguları da bulunmakla birlikte, istismar edilen çocuklar 0-11 yaş aralığında yer almaktadır (Hancı ve Eşiyok, 2000). Sarsılmış bebek sendromu ise, genellikle üç yaş ve altı çocukların kollarından tutup sallanması sonucunda çocuğun kafasında hasar meydana getiren bir eylem olarak tanımlanmaktadır. Çocukta ciddi hasarlara neden olan bu çocuk istismarı, çocuğun ölümü ile de sonuçlanabilmektedir (Deleş, 2018).

2.1.6.2. Cinsel İstismar: Cinsel istismar, çocuk istismarı türleri arasında tespiti ve tanılanması en zor istismar türü olarak ifade edilmektedir (Polat, 2007). Amerikan Ulusal Çocuk İstismarı ve İhmali Merkezi (National Center on Child Abuse and Neglect; NCCAN) (1981) çocuğun cinsel istismarına yönelik olarak genel kabul gören bir tanımlama ortaya koymak amacıyla cinsel istismarı, "erişkin bireyin ya da başka bir kimsenin cinsel stimülasyonu amacıyla çocuğun kullanıldığı, erişkin ve çocuk arasındaki temas ya da ilişki" olarak tanımlamıştır. İstismar eden kişinin mağdur üzerinde belirgin bir güce ya da kontrole sahip olması ve kesin bir yaş koşulu ortaya koyulmamasına rağmen, fail ile mağdur arasında en az beş yaş fark bulunması da bu tanım içerisinde yer almaktadır. Çocuğun eylemi tam olarak anlamlandıramadığı, eylem için gerekli gelişim düzeyine erişmediği, onay vermesinin mümkün olmadığı, yasalar ve toplumsal kuralları ihlal edici cinsel eylemlere maruz kalması da cinsel istismar olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2006). Cinsel istismar ile aynı anlamda kullanılan bir kavram olan cinsel sömürü; çocuğun kendi bedenine yönelik kontrollerinin ve tercih haklarını gasp edildiği, gelişimsel açıdan hazır olmadığı bir ilişkiye zorlandığı ve mağduru istismarcı ile eşit düzeyde bir cinsel partner haline getirerek sömürülmesine neden olduğu durumların ifade edilmesinde kullanılmaktadır (Polat, 2007).

Çocuğa yönelik cinsel istismar yaşantıları tüm araştırmacılar tarafından genel kabul gören bir biçimde, aile içi ve aile dışı olarak sınıflandırılmaktadır. İstismarcının mağduru rastgele seçtiği durumlar bulunsa da, pek çok cinsel istismar vakasında fail ile kurban bir süredir de olsa birbirini tanıyan kişiler olarak bildirilmektedir (Polat, 2007). Aile dışı istismarcılar genellikle bebek bakıcısı, güvenilir bir arkadaş, çocukla düzenli ilişki kuran bir tanıdık veya yabancı bir kişi olabilmektedir (Yiğit, 2005).

Her çocuk diğer tüm yaşantılarında olduğu gibi, temel güven duygusunu da ilk olarak içinde bulunduğu aile ortamında öğrenmektedir. İnsanın güven duyduğu kişiler tarafından hayal kırıklığına uğratılması, yaşı kaç olursa olsun son derece sarsıcı bir durum olmaktadır. Çocuk

istismarı türlerinden en sarsıcı olanı ve çocukta en derin şekilde iz bırakanı ise, şüphesiz ki ensest vakaları olarak bildirilmektedir (Özgül, 2015). Aile içi cinsel istismar yaşantıları içinde bulunan ensest, mağdur ile fail arasında kan bağının bulunduğu ve kanunen evlenmelerinin yasak olduğu ilişkileri ifade etmektedir. Aynı evde yaşayan partnerler ve üvey babalar da aile üyesi olarak kabul edilmekte ve çocuğun psikolojik bakımdan ebeveyni olarak görülmektedir (Polat, 2007). Çocuğun bakımından sorumlu olan tüm aile bireyleri tarafından gerçekleştirilen cinsel istismar davranışları ensest kabul edilirken, aradaki biyolojik bağın varlığı ya da yokluğu önemsenmemektedir (Zengin, 2014). Çocuk pornografisi ve tecavüzü ile ilgili tüm ülkelerden toplanan veriler incelendiğinde, çocuk cinsel istismarının dünyanın tümünde yaygın bir biçimde var olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bunlar içinde ensest verilerinin yaygın olmaması, ensest vakalarının aile içinde gizlenerek olayın bildirilmemesinden kaynaklandığı ifade edilmektedir (Akdoğan, 2005).

Cinsel istismarın seksi konuşma, teşhir etme, röntgencilik (voyerizm) gibi temas içermeyen boyutları bulunurken; cinsel dokunma, oral-genital seks, interfemoral ilişki, seksüel penetrasyon, çocuk pornografisi ve çocuk fuhuşu gibi temas içeren boyutları da bulunmaktadır (Polat, 2007). Cinsel istismara yönelik davranışlar: bedenin herhangi bir yerine, özellikle de cinsel organlara şehvetle dokunmak; yetişkin tarafından çocuğa vücudunun sergilenmesi; objelere sürtünme ya da cinsel birleşme; okşanma; pornografik fotoğrafçılık gibi davranışlardır (Akgiray, 2007). Bu davranışlar arasından çocukların en sık maruz kaldıkları cinsel istismar davranışları; cinsel organlarla temas, dokunma ve okşanma olarak bilinmektedir (Kuzu, 2018).

Çocukluk çağı cinsel istismar yaşantıları din, kültür, millet fark etmeksizin çocuğun çok yönlü gelişiminin olumsuz olarak etkilenmesine neden olan evrensel bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır (Bulut, 2007). Cinsel istismar mağduru olan çocukların, faillerinin genellikle tanıdıkları kişiler olması sebebiyle yaşadıkları durumu korkarak saklama eğilimleri bulunmaktadır. Bildirilen ve müdahale edilen cinsel istismar vakaları da bu nedenle oldukça sınırlıdır (Ayral, 2010).

Çocukların her türlü istismar yaşantısından korunması için en etkili yöntem, eğitim ile bilinçlilik düzeyinin artırılmasıdır. Erken çocukluk döneminden itibaren çocukların farkındalıklarını artırmak ve kendilerini cinsel istismardan korumalarını sağlamak amacıyla, çocuklara ve ebeveynlerine verilecek korunma eğitimleri son derece önemli görülmektedir (Küçük, 2018). Bu korunma eğitimleri; çocuğun beden farkındalığının artırılması, özel bölgelerini tanıması ve herhangi bir kimse tarafından bedenine yönelik istemediği bir dokunuş olması halinde bunu güvendiği bir büyüğüne bildirmesi gibi konuları kapsamaktadır (Aktepe, 2009). Çocuğun cinsel istismarına yönelik doğrudan ya da dolaylı olarak bir yardım çağrısı fark

edildiğinde; çocuğun acilen istismarcısından uzaklaştırılması, yardım isteğinde bulunularak, gerekli birimlere bildirilmesi ve çocuğa ve aileye yönelik yardım sağlanması gerekmektedir (Ulukol, 2014).

2.1.6.3. Ekonomik İstismar: "Çocuk işçiliği" ya da "çalışan çocuk" kavramı ülkelerin kültürlerine, geleneklerine, ekonomik kalkınmışlık düzeylerine ve sosyal koşullarına bağlı bir unsur olarak görülse de, çocuğun çalışma yaşamında yer almasının kabul edilemeyeceğine yönelik büyük bir fikir birliği sağlanmaktadır. Çalışma yaşamında yer alan on sekiz yaşını doldurmamış tüm bireyler, "çalışan çocuk" ya da "çocuk işçi" olarak kabul edilmektedir (Kolk ve Tulder, 2002). International Labour Organization [ILO] tarafından; aile bütçesine katkı sağlamak ya da yaşamının devamlılığını sürdürebilmek amacıyla çalışan, henüz on beş yaşını tamamlamamış bireyler "çalışan çocuk" veya "çocuk işçi", on beş yaş ile yirmi dört yaş arasında çalışan bireyler ise "genç işçi" olarak tanımlanmaktadır (Bayraktar, 2015).

Ekonomik istismar en genel anlamda, çocuğun gelişimine olumsuz etki edecek şekilde çalıştırılması ve maddi yönden çocuğun sömürülmesi olarak tanımlanmaktadır (Pollet, 2011). Çocuğun bilişsel, sosyal ve psikolojik olarak gelişimini engelleyici işlerde çalışması veya çalıştırılması, hakları önemsenmeyerek ucuz iş gücü gibi görülmesi, mevsim koşullarına uygun olmayacak şekilde giyinmesi, sürekli olarak hastalanması ve tıbbi yönden ihmal edilmesi gibi durumlar ekonomik istismar kapsamında değerlendirilmektedir (Bayraktar, 2015; Gürhan, 2015). Mevsimlik işçilik, aile bireylerinin yanında çıraklık, seks köleliği, sanayi sektörü, sokak satıcılığı ya da dilenciliği gibi alanlarda çocuk işçiliğine maruz bırakılan çocuklar ekonomik olarak istismar edilmektedir (Bayraktar, 2015). Bu tür istismar yaşantılarına maruz kalan çocuklar, yaşının gerektirdiği akademik (okul) ve sosyal ortamlardan (oyun parkı vb.) mahrum kalırken, çalışma ortamlarında sıkça karşımıza çıkmaktadır (Ayral, 2010).

Çocuğun ekonomik yönden istismarı dünyanın tüm ülkelerinde yaşanmakta ve önemli bir toplumsal sorun olarak görülmektedir. Dünyada ortalama her üç ile beş çocuktan biri çalışma yaşamında yer almakta ve bu çocukların büyük çoğunluğu Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde yaşamlarını sürdürmektedir (Tor, 2010). Çocuk işçiliği ülkelerin yapısal sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişi başına düşen milli gelirin düşük olduğu ülkelerde, yoksulluk nedeniyle aileler çocuklarının erken yaşlarda iş yaşamına dahil olmasını istemektedir. Sanayileşmenin tamamlanmadığı ve nüfus artış hızının yüksek olduğu genç nüfusa sahip ülkelerde aileler, yoksulluk nedeniyle çocuklarının iş yaşamına dahil olmasını eğitim almalarına tercih edebilmektedir (Avşar ve Öğütoğulları, 2012). Zeytinoğlu (1991)'in çocuk istismarı ve ihmaline yönelik uzman görüşlerine başvurarak yaptığı bir araştırmada; Türkiye'de çocuk istismarı olarak değerlendirilen istismar davranışlarını %78,33 ile duygusal

istismar, %56,66 ile fiziksel istismar ve %51,66 ile ekonomik istismar olarak saptamıştır. Çocukların erken yaşlarda sokakta veya çeşitli iş alanlarında, ağır ve uygunsuz bir biçimde, fazla saatlerle çalıştırılması uzmanların ekonomik istismar olarak değerlendirdikleri davranışlardandır. Çocuğun ekonomik yönden istismarının diğer nedenlerine bakıldığında ise; parçalanmış aileler, eğitim hayatının erken sona ermesi, geleneksel sebepler, çocukların ucuz iş gücü olarak görülmeleri, göç ve doğal afet gibi sorunların sebep olduğu yoksulluklar ve kanuni düzenlemelerdeki yetersizlikler gibi problemler sayılabilmektedir (Bayraktar, 2015).

Ekonomik istismar sorununa uluslararası düzeyde çözüm bulabilmek amacıyla, 1973 yılında Uluslararası Çalışma Konferansı tarafından Minimum Yaş Anlaşması kabul edilmiştir. Anlaşmanın 146 sayılı tavsiye kararına göre; çocukların ne zaman, nerede ve nasıl koşullarda çalışabilecekleri veya çalışamayacaklarına yönelik olarak ilkeler belirlenmiştir. Bu anlaşmaya göre; çocukların iş veya çalışma yaşamına başlama yaşı en erken, zorunlu eğitimin tamamlandığı yaş olan on beş yaş olarak belirlenmiştir (Bequele, 1991). Türkiye'de de çocukların çalışma hayatına başlama yaşı, İş Kanunu'nun 71. maddesi ile düzenlenmiş ve çocukların on beş yaşını doldurmadan önce çalıştırılması yasaklanmıştır. Aynı maddenin devamında ise, on dört yaşını dolduran ve ilköğretim basamağını tamamlamış olan çocukların; fiziksel, bilişsel, sosyal ve ahlaki yönden gelişmelerine ve eğitimlerine devam edenlerin okullarına devamlılığına mâni olmayacak şekilde hafif işlerde çalıştırılması uygun görülmüştür (İş Kanunu, 2003).

Çocuk işçiliği, çocukların tüm gelişim alanlarına olumsuz etki eden bir olgu olarak ifade edilmektedir. Çocuğun çalışmasının en önemli etkisi ise, eğitim hayatından mahrum kalması sonucunda yaşamı boyunca gerekli olan niteliklerden yoksun, donanımsız bir birey olarak yetişmesidir. Bireyin eğitim hakkının gasp edilmesi yalnızca kendisi için değil, içinde bulunduğu toplum için de büyük bir kayıp olarak görülmektedir (Avşar ve Öğütoğulları, 2012). Yaşının üstünde görev ve sorumluluklarla karşı karşıya kalan çocuklarda, geleceğe yönelik umutsuzluğun sebep olduğu uyum bozukluklarının yanı sıra çeşitli davranış problemleri de ortaya çıkmaktadır (Yenibaş ve Şirin, 2007). Çocukların çalışma hayatında yer edinmesi yalnızca eğitimden uzaklaşmalarını ve ruhsal ve bedensel gelişimlerini olumsuz etkilememekte, çeşitli istismar yaşantılarına maruz kalmalarına ve emeklerinin sömürülmesine de neden olmaktadır (Tor, 2010).

ILO ve UNICEF iş birliği ile yayımlanan 2021 yılı raporuna göre; yarısını 5-11 yaşları arasındaki çocukların oluşturduğu çocuk işçi sayısı, son dört sene içinde 8,4 milyon artarak 160 milyona ulaştığı bildirilmiştir. Yapılan bu araştırma sonucunda ayrıca, çocukların büyük çoğunluğunun 5-11 yaşları arasında yer aldığı ve tehlikeli işlerde çalıştırıldığı saptanmıştır

(UNICEF, 2021). Türkiye'de ise çocuk işçiliği ile mücadele kapsamında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından ulaşılabilen çocuk işçi sayısı 2020 yılı itibariyle on iki bin dört yüz elli yedi olarak raporlanmıştır (Erşin, 2021).

2.1.6.4. Duygusal İstismar: Birçok farklı tanımı bulunan duygusal istismar, 1983 senesinde "Çocuk ve Gençlerin Duygusal İstismarı" başlıklı gerçekleştirilen uluslararası konferans sonucunda; çocuklar ile gençlerin psikolojik anlamda kötüye kullanılması ve kişide psikolojik olarak hasara neden olan tüm eylemler biçiminde tanımlanmıştır. Çocuk üzerinde otorite oluşturabilecek birey ya da bireyler tarafından gerçekleştirilen bu davranışlar, çocuğun tüm gelişim alanlarında anında veya gelecekte ciddi olumsuzluklar meydana getirebilmektedir (Turla, 2002). Özellikle kişiliğinin büyük oranda şekillendiği erken çocukluk yıllarında çocuğun geçirdiği duygusal istismar yaşantıları, diğer istismar türlerine oranla çok daha ciddi hasarlara neden olmaktadır (Iwaniec, 1995).

2.1.6.5. İhmal: Çocuğa yönelik istismar durumu, çocuğun olumsuz bir yaşantıya maruz bırakılması olarak tanımlanırken; çocuk ihmali, çocuğun yararına olan bir şeyin yapılmaması olarak ifade edilmektedir (Beyazova, 2014). İhmal olgusu, sonuçlarının öznelliği ve belirsiz olması sebebiyle duygusal istismarda olduğu gibi deneysel araştırmalarda daha az tercih edilmektedir. Çocuğa karşı temel yükümlülükleri bulunan aile, ilgili kurumlar veya devletin, bu yükümlülüklerini yerine getirmemesi ihmal olarak ifade edilmektedir (Kozcu, 1991). Birbirine çok sık karıştırılan iki kavram olan ihmal ve istismar; istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir girişim olması ile farklılaşmaktadır (Küçük, 2018). İhmal; çocuğun bakımını veren kişi tarafından temel ihtiyaçlarının, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması, çocuğa gerekli özenin gösterilmemesi ve çocuğun ilgiden yoksun bırakılması şeklinde tanımlanmaktadır (Yenibaş ve Şirin, 2007). Çocuğun dokunulma, güven, yapı/düzen, sosyalleşme, uyarılma ve kendini değerli görme olarak ifade edilen temel gereksinimlerinin karşılanmaması çocuğun ihmal edildiğini göstermektedir (Cüceloğlu, 2019).

Fiziksel ihmal, duygusal ihmal, eğitim ihmali, sosyal ihmal ve tıbbi ihmal olarak beş alt boyuta ayrılan ihmal olgusu, tanılanması zor bir sorun olarak ifade edilmektedir (Bayraktar, 2015). Çocuğun fizyolojik, tıbbi ve yaşamsal ihtiyaçlarının karşılanmaması, ilgi ve sevgiden yoksun bırakılması, normal gelişim göstermemesi ve eğitim hayatının devamlılığına dair sıkıntılar yaşaması durumlarında ihmal olgusundan şüphe etmek gerekmektedir (Polat, 2007). Ailelerin gerekli imkanlara sahip olmasına rağmen çocuğun bedensel ihtiyaçlarını karşılamaması durumlarında fiziksel ihmal, çocuğun duygusal açlığını gidermemesi durumunda duygusal ihmal ve çocuğun cinsellikle ilgili sorunlarını görmezden gelmesi durumunda ise cinsel ihmalden söz edilmektedir (Pesen ve Epçaçan, 2021).

Erken çocukluk döneminde çocuğun bakım veren kişi tarafından ihmal edilmesi, çocukta sorunlara neden olmaktadır. İhmal edilen çocuklarda özellikle, konuşma geriliği gibi dilsel bozukluklar görülmekte ve çocuk yaş aldıkça dilsel gelişim geriliğindeki bu sorun büyüyerek akademik başarısızlık ve sosyal uyumsuzluk gibi birçok probleme de yol açmaktadır (Akçay, 2008). İhmal için risk grupları incelendiğinde ise özellikle; gelişimsel geriliği bulunan, özel gereksinimli bireyler ve doğuştan sakat olan bebekler, normal gelişim gösteren bireylere oranla daha fazla ihmal edilmektedir (Beyazova, 2014).

2.2. Duygusal İstismar Kavramı

Duygusal istismarın tanımlanması hususunda genel kabul gören kriterlerin söz konusu olmaması sebebiyle, duygusal istismara yönelik olarak farklı tanımlamalarla karşılaşılmaktadır (Polat, 2007). WHO (1999) duygusal istismarı; ebeveyn ya da çocuğun bakımını sağlayan bakıcı tarafından çocuğa uygun ve gelişimini destekleyici bakımın sağlanmaması, çocuğun duygusal sağlığı ve gelişimi üzerinde olumsuz etkiye sahip sınırlama, aşağılama, alay etme, tehdit ve yıldırma gibi eylemleri içeren her türlü muamele olarak tanımlamaktadır. UNICEF'e göre duygusal istismar; çocuğun nitelik, kapasite ve arzularının devamlı olarak kötülenmesi, sosyal ilişki ve kaynaklar ile olan ilişkisinden devamlı mahrum bırakılması, sürekli olarak insan üstü güçlerle, sosyal yönden ağır hasarlar verme ya da terk etme ile tehdit edilmesi, çocuktan yaşına ve potansiyeline uygun olmayacak isteklerde bulunulması ve çocuğun yaşadığı çevre tarafından olumsuz kabul edilebilecek yöntemlerle yetiştirilmesi olarak tanımlamaktadır (Kars, 1996). DSM-V çocuk duygusal istismarını; anne babadan biri veya çocuğa bakım veren kişi tarafından kasten uygulanan, çocuğun psikolojisine olumsuz etki edebilecek bir hasarın ortaya çıkması ya da çıkabilecek olması ile sonuçlanan, sözel veya sembolik eylemler olarak tanımlamaktadır.

Taner ve Gökler (2004) çocuğun çevresinde bulunan yetişkin bireylerin, çocuğun kişilik gelişimine zarar veren ve duygusal gelişimini engelleyen eylem ya da eylemsizliklerini duygusal istismar olarak tanımlamaktadır. Duygusal istismar, psikolojik örselenme ya da duygusal ezim, çocuğun maruz bırakıldığı tüm olumsuz yaşantıları kapsayan ve genellikle fiziksel ve cinsel istismar ile birlikte görülen çocuk istismarı olarak ifade edilmektedir (Erkman, 1991). Duygusal istismar ve ihmal; fiziksel temas gerektirmeyen, çocukla ona bakan kişi arasındaki çocuğa zarar verici etkileşimler olarak da tanımlanmaktadır (Glaser, 2002). Duygusal istismar kavramı alan yazında; psikolojik istismar, duygusal kötü muamele, zihinsel istismar, sözel istismar ve hatta ihmal olarak da karşımıza çıkmaktadır (Koçmarlar ve Akbağ, 2018; Topçu, 2009). Duygusal istismar ya da psikolojik istismar; fiziksel, cinsel, ekonomik istismar gibi tüm istismar türlerini bir şemsiye gibi altında toplamaktadır (Durmuşoğlu Saltalı,

2015). Fiziksel ve cinsel olarak istismar edilen çocuklarda her zaman duygusal istismara da rastlanmaktadır (Yenibaş ve Şirin, 2007).

2.2.1. Duygusal İstismar Türleri: Duygusal istismara sebep olan ailelerin davranışları; reddetme (spurning), korkutma (terrorizing), kötüye kullanma (exploiting), duygusal tepkide bulunmama (denying emotional responsiveness), izole etme (isolating) ve ruhsal, tıbbi, eğitim ihmali (mental health, medical, and educational neglect) olmak üzere 6 türde karşımıza çıkmaktadır (The American Professional Society on the Abuse of Children [APSAC], 1995):

- ***Reddetme:*** Çocuğun temel ihtiyaçlarının erişkin bireyler tarafından karşılanmaması, birey olduğunun kabul edilmemesi, yok sayılması, her türlü yardım isteğinin geri çevrilmesi, çocuğu günah keçisi ilan etmek ve her türlü temastan kaçınmak reddetme davranışları olarak ifade edilmektedir (Polat, 2007). Çocuğu küçümseme, aşağılama ya da çocuğa bedensel olmayan açık düşmanca muamele gösterme; çocuğun duygularını alaya almak; çocuğa karşı sürekli tenkit edici tavır takınmak, cezalandırmak, ev konusunda fazla sorumluluk vermek ve daha az ödüllendirmek; toplum içinde çocuğu rencide etmek gibi eylemler reddetme davranışları olarak değerlendirilmektedir (APSAC, 1995).
- ***Korkutma*:** Çocuğu öngörülemeyen ve karmaşık durumlara sokmak, tehlikeli durum ya da olaylara maruz bırakmak, ailenin beklentilerini karşılamadığı takdirde tehlikeli durumlarla çocuğu tehdit etmek ya da çocuktan gerçekçi olmayan beklentilerde bulunmak ve çocuğun kendisi ya da sevdiği kişi/nesnelere şiddet uygulama tehdidinde bulunmak çocuğu korkutma davranışları olarak ifade edilmektedir (APSAC, 1995).
- ***Kötüye kullanma (Sömürme):*** Ebeveynleri ya da çocuğun bakımından sorumlu kişilerin çocuğu toplumun onaylayamayacağı eylemlere yönlendirmesi, çocuğun bu tip eylemlerini görmezden gelmesi ve çocuğu ahlaki değerlerden uzak bir biçimde yetiştirmesi olarak tanımlanmaktadır (Fırat ve diğerleri, 2017). Bakım verenlerin çocuğun fuhuşa yönelim, porno izleme, suça yatkınlık, madde bağımlılığı, tecavüz ve gasp gibi eylemlerine göz yumması ya da çocukları bu eylemlere kendilerinin teşvik etmesi; kardeşlerinin bakımından sorumlu tutması, çocuğa bebek muamelesi yapması, kendi yaşayamadığı hayallerini çocukta yaşatmaya çalışması; çocuğun fikirlerini önemsememesi ve çocuğu desteklememesi, çocuğun eylemlerini baskı altına alması; çocuğun bilişsel gelişimini engellemesi ya da sınırlandırması bu kategoride değerlendirilmektedir (APSAC, 1995).
- ***Duygusal tepkide bulunmama (görmezden gelme):*** Ebeveynleri ya da bakım verenleri tarafından çocuğun duygusal gereksinimlerinin karşılanmaması ve çocuğa gerekli duyarlılığın gösterilmemesi olarak ifade edilmektedir (Arslan, 2015). Ebeveynlerin ya da bakım

verenlerinin yeterli motivasyona sahip olmaması sebebiyle çocuğa karşı gerekli ilginin gösterilememesi, gerekli durumlar haricinde çocukla etkileşimde bulunmama ve çocuğa sevgi, şefkat göstermeme ya da çocuğun duygularını ifade etmesine fırsat vermeme eylemleri duygusal tepkide bulunmama olarak değerlendirilmektedir (APSAC, 1995).

- ***İzole etme*:** Çocuğun ebeveynleri tarafından sosyal yaşamdan ve ebeveynleri/ bakım verenlerinden soyutlanması, toplumsal etkileşimlerine fırsat verilmemesi ya da buna yönelik eylemlerinin engellenmesi ve çocuğun yalnız olduğuna ikna edilmesi eylemlerini içermektedir (Arslan, 2015). Çocuğu kısıtlamak ya da çocuğun çevresinde hareket özgürlüğüne engel olacak sınırlar koymak ve çocuğun sosyal çevresi (akrabaları, akranları vb.) ile iletişim kurmasını ve etkileşimde bulunmasını engellemek çocuğu izole etme davranışları olarak ifade edilmektedir (APSAC, 1995).
- ***Ruhsal, tıbbi, eğitim ihmali*:** Ebeveynleri ya da bakım verenlerinin çocuğun duygusal/davranışsal sorunları için gerekli tedaviyi görmezden gelmesi ya da bu tedaviyi sağlamayı reddetmesi; eğitimi için gerekli ihtiyaçlarını gidermemesi ve sorunlarını çözmemesi; çocuğun ruhsal, tıbbi ve eğitimsel gerekliliklerine izin vermemesi gibi haksız fiillerini içermektedir (APSAC, 1995).

2.2.2. Duygusal İstismarın Tanılanması ve Tedavisi: Çocukluk döneminde çok sık karşılaşılmasına rağmen en zor tanılanan istismar türü duygusal istismar ve ihmal olarak karşımıza çıkmaktadır (Campbell ve Hibbard, 2014). Toplumumuzdaki çocuk yetiştirme tarzının da genellikle ödül ve ceza sistemine dayanması neticesinde çocuklar, hata yapmaktan korkmakta ve hata yaptığında da yoğun kaygı yaşamaktadır. Bu durum çocuğun korkarak susmasına neden olacağı için, duygusal istismarın tanılanmasını zorlaştırmakta ve hatta sebep olacağı ciddi psikolojik sorunların farkına bile varılamamaktadır (Cesur, 2019). Çocuklarının kendilerine ait olduğu anlayışı ile istedikleri gibi eğitim verebileceklerini düşünen ebeveynler de, çocuğa karşı yapılan zedeleyici ve örseleyici eylemleri istismar olarak görmemektedir (Karslı, 2018). Ebeveyn bakış açıları, çocuğun duygu durumu ve diğer istismar türlerinden farklı olarak gözle görülebilir deliller sunmaması sebebiyle duygusal istismar anlaşılması en güç istismar türlerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Çoğu zaman tanılama konusunda tek başına bir olgu olarak zor anlaşılsa da, cinsel ve fiziksel istismar mağduru çocukların duygusal istismara da maruz kaldığı hususu göz önüne alındığında, diğer istismar türleriyle birlikte kendini göstermesi tanılamayı kolaylaştırmaktadır (Polat, 2007). Çocuk istismarının tespitinde en kritik etken "şüphe" olarak ifade edilmektedir. Özellikle ebeveynlerin sağlık kuruluşlarına geç başvuru yapma, çocuğun durumuna ilişkin çelişkili ifadelerde bulunma ve çocuğun travma yaşaması durumlarında şüphe duyulması ve bu

durumların göz ardı edilmemesi önemli görülmektedir (Bakır ve Kapucu, 2017). Çocuğun fiziksel/cinsel olarak istismar ve ihmale uğradığı vakaların yüzde doksanında duygusal istismar ve ihmal ile de karşılaşılmaktadır (Yücel, 2016). Duygusal istismarın etkileri uzun vadede kendini göstermekte ve ruh sağlığına diğer istismar türlerinden daha fazla etki etmektedir (Kaplan ve diğerleri, 1999). Ebeveyn tarafından ortaya koyulan eylemler sonucunda çocuğun bedensel, zihinsel ve psiko-sosyal gelişiminde duraklama, gerileme ya da engellenme görülmesi, duygusal istismarın varlığına işaret etmektedir (Yenibaş ve Şirin, 2007).

Duygusal istismarın varlığından söz edebilmek için; olguya bireyin davranışlarının sebep olması, eylemin gerçekleştiği zaman diliminde zararlı görülmesi, çocukta bir hasar meydana gelmesi ve önlenebilir olması gereklilikleri sağlanmalıdır (Erkman, 1991). Ebeveyn tarafından çocuğa uygulanan duygusal istismar; çocuğu bulunduğu her ortamda azarlama, bağırma, reddetme, küfür etme, korkutma, değersizleştirme, tehdit, baskı, aşırı otorite kurma, kardeşler arası ayrımcılık, anne babanın tartışmalarında çocuğun taraf olmaya zorlanması, çocuğu yok sayma gibi durumlarla kendini göstermektedir (Gürhan, 2015). Duygusal istismar tanılaması yapacak olan uzmanın çocuk ve aile açısından cevap bulması gereken bazı tanı kriterleri bulunmakla birlikte, ailenin eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzeyleri, yaşadıkları çevre gibi kriterler de değerlendirme kapsamına alınmalıdır (Polat, 2007). Kimi zaman da ebeveynlerin çocuklarını disipline etme, koruma ve onlara eğitim vermeye yönelik iyi niyetli sayılabilecek davranışları, duygusal istismar ve ihmale yönelik istenmeyen etkileşimlere sebep olabilmektedir (Moore ve Finkelstein, 2001).

Ölçülebilir düzeyde tanımlamalarının bulunmaması sebebiyle, duygusal istismarı tanılamak ve ihtiyacı olan ebeveynlere uygun koruyucu hizmetlerin sunulması hususunda zorluklar yaşanmaktadır (Brassard ve diğerleri, 2000). Erken dönemde müdahale edebilmek için; özellikle okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan uzman, psikolog ve öğretmenlerin çocukları günlük akış esnasında sistemli bir şekilde gözlemlemeleri, anekdot kaydı almaları, resimlerini ve anlattıklarını analiz etmeleri ve projektif yöntemleri uygulama hususunda yetkin olmaları önemli görülmektedir (Taner Derman ve Başal, 2013). Çocuğun ilgiden yoksun bırakılması, stres yaşantıları ve fiziksel şiddete maruz kalması sonucunda çocukta, bruksizm (diş sıkma) ve eklem sorunları ortaya çıkabilmektedir (Gürhan, 2015).

İstismara uğramış çocuk ile yapılacak görüşme ve muayenenin tek bir kez yapılması, çocuğa istismarın tekrar tekrar hatırlatılmaması ve çocuğun uzman tarafından da duygusal istismara maruz bırakılmaması açısından önemlidir (Turhan ve diğerleri, 2006). Duygusal istismarın tanılamasında; çocuğu gözlemleyen uzmanın deneyimleri ve sezgileri, çocuk ve ailenin ayrıntılı yaşam öyküsü ve çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemine ait özellikler belirleyici kriterler

olmaktadır (Uysal, 1998). Duygusal yönden istismar edilen çocuğun tedavisi amacıyla yapılacak görüşme esnasında, uzmanın iletişim dili ve çocuk ile arasında kuracağı güven bağı da oldukça önemli görülmektedir (Gürhan, 2015). Tanılanması zor bir istismar türü olması nedeniyle, duygusal istismar vakaları incelenirken uzmanın yetkinliğinin yanı sıra, rahat bir ortam oluşturulması ve çocuğa karşı oldukça hassas olunması da gerekmektedir.

2.2.3. Duygusal İstismarın Etkileri: Canlılar dünyasında yaşamın devamlılığı için en uzun süreli muhtaçlık hali, insan yavrusuna özgüdür. Çocuklar dünyaya gözlerini "doğal köle" olarak açarlar ve bu geçici bağımlılık halinde ebeveynlerinin ve çevrenin onlara sunduğu imkanlar doğrultusunda gelişim gösterirler (Buscaglia, 1987). Tabiatın en mükemmel varlığı olmasına karşın bu aciz ve muhtaç olma durumu çocuğun, dünyaya geldiği ilk andan itibaren bakım veren ile arasında bağ kurmasını sağlamaktadır (Başal, 2012). Bebeğin ihtiyaçlarının zamanında ve tutarlı bir şekilde karşılanması ile bakım veren kişi ve çocuk arasında güvenli bir bağ kurulmaktadır. Bu bağlanma ise, çocuğun kendini güvende hissetmesini ve duygusal olarak tatmin olmasını sağlamaktadır (Dinçer, 2019). Doğum sonrası çocuk ile anne arasında sıcak bağın kurulamaması, anne ile çocuk arasında kurulan bozuk iletişim, ailelerin çocuğa bakacak yeterli olgunluğa sahip olmaması, geniş aileler ve ebeveynlerin psikolojik sorunları gibi etkenler istismara neden olmaktadır (Johnson, 2002). Yaşamı deneyimlediği ilk yıllarda istismar yaşantısı bulunan çocukların, sosyal yaşantılarında bozukluk olduğu ve kaçınma davranışları sergilediklerine yönelik araştırma bulguları bulunmaktadır (Bowlby, 1969).

J.J. Rousseau (2019)'nun çocuk eğitimi üzerine yazdığı Emile isimli kitabında: "Çocuğa hiçbir biçimde sözlü ders vermeyin, o derslerin sadece yaşantısal kısmını almalı; ona hiçbir şekilde ceza da vermeyin çünkü o, kabahat nedir bilmez; hiçbir zaman özür de diletmeyin çünkü çocuk sizi incitmeyi beceremez." şeklindeki ifadeleri çocuğa yönelik bakış açısının daima sevgi temelinde olması gerektiğini göstermektedir. Çocuğa yönelik şiddete de karşı duran Rousseau aynı eserinde, fiziksel cezaların nelere sebep olabileceğine ilişkin de söylemlere yer vermiştir. Emile adlı kahramanın pencere camını kırmasını üzerine söylediği: "Bırakınız, kırık camlı odada kalsın. Fiziksel hastalığın izi hemen yok olur ama fiziksel cezanın yol açtığı duygusal hasarın onarımı çok güçtür." sözleri duygusal istismarın etkilerini özetleyici niteliktedir.

Duygusal istismarın fiziksel ve cinsel istismar gibi somut bulguları bulunmamaktadır. Bu nedenle, gözle görülebilir etkiler yerine kalp kırıklığı ve incinmişlik gibi daha soyut bulgularla ortaya çıkmaktadır (Güdek, 2016). Çocuğun yakın çevresinde maruz kaldığı duygusal istismar ve ihmal davranışları, uzun vadede ciddi duygusal ve davranışsal sorunlar ortaya çıkarmaktadır (Durmuşoğlu Saltalı, 2015). Yaşamın en kritik zamanları olarak kabul

edilen çocukluk yıllarında anne ve babasına muhtaç olan çocuk, yeterli ilgi ve desteği göremediği taktirde duygusal olarak yoksun büyüyerek kendi kişiliğini ortaya koymak hususunda zorlanmaktadır (Güneş, 2016).

Duygusal olarak istismar edilen çocuklarda; enürezis, enkoprezis, uyku bozuklukları, konuşma bozuklukları, yalan söyleme, okul başarısızlığı, suça eğilim, empatik yoksunluk ve ikili ilişkilerde yetersizlik gibi ciddi problem davranışlar görülebilmektedir (Durmuşoğlu Saltalı, 2015). Yeme ve beslenme bozuklukları, parmak emme, dikkat dağınıklığı, öğrenme güçlüğü ve akademik başarı düşüklüğü, depresyon, kişilik problemleri ve endişe kontrollerinde düşüklük de duygusal istismara uğrayan çocuklarda ortaya çıkan sorunlardandır (Bayraktar, 2015). Ebeveynlerinin duygusal istismarına maruz kalan çocuklar ailelerinden uzaklaşma, ipotekli kimlik geliştirme, agresif tavırlar ortaya koyma, benlik algısında olumsuzluklar ve uyumsuzluk davranışları sergilemektedir (Polat, 2007). Benlik gelişiminin aile tarafından desteklenmemesi üzerine çocukta psiko-sosyal olgunlaşma da engellenmektedir. Böylece çocuk, ipotekli bir kimliğe sahip olmaktadır (Yavuzer, 2011).

2.2.4. Duygusal İstismarın Önlenmesi: Çocuğun ihmal ve istismarına yönelik olarak ilk açıklamalar psikoloji ve sosyoloji kuramları ile gerçekleştirilmiş olsa da, ihmal ve istismarın nedenlerine açıklama getiren bu kuramlar, ihmal ve istismarın kişi üzerindeki etkilerini ve önlenmesine ilişkin gerekliliklerini açıklamakta yeterli olamamıştır. Son yıllarda çocuk ihmal ve istismarını bütüncül bir biçimde ele alarak, bireye etkilerini ve önlenmesine ilişkin gereklilikleri en iyi ekolojik kuramların ortaya koyduğu ifade edilmektedir (Yılmaz Irmak, 2008). Bronfenbrenner tarafından ortaya koyulan Ekolojik Sistemler Kuramı; bireyin çevresini meydana getiren ilişkiler sisteminin, bireyin gelişimi üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. Bu kuramda, kişinin çevresini meydana getiren katmanlar yakından uzağa sırasıyla; mikrosistem, mezosistem, ekzosistem ve makrosistem olarak tanımlanmakta ve tanımlanan her bir katmanın, dünyaya geldiği andan itibaren çocuğun gelişimine olan etkisi açıklanmaktadır (Yüksel Doğan ve Aytekin, 2021). Çocuk ihmal ve istismarının bütüncül bir bakış açısı ile açıklanmasının sağlanması amacıyla, Belsky (1980) Ekolojik Sistemler Kuramı'nın katmanlarına bireysel (ontogenic) katmanı da ekleyerek bu alana uyarlamıştır. Böylece çocuk ihmal ve istismarı; bireysel (anne babanın özellikleri), mikrosistem (aile), ekzosistem (istismar eden kişi ve ailelere yönelik özellikler) ve makrosistem (kültürel değer ve inançlar) katmanları ile açıklanmıştır. Belsky'nin ardından çocuğa yönelik kötü muamelenin etmenleri arasındaki etkileşime vurgu yapan Cicchetti ve Rizley (1981) Etkileşimsel Modeli geliştirmiştir. Ekolojik modellerin son hali ise, hem Belsky (1980) hem de Cicchetti ve Rizley (1981) tarafından geliştirilen modellerin temel alındığı Ekolojik-Etkileşimsel Model olarak ortaya koyulmuştur (Kızıltepe, 2021). Çocuk

istismarı vakalarının genellikle hayati bir tehlike durumunda gerekli birimlere bildirilmesi nedeniyle, istismar durumlarında çocuğun fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak çok yönlü bir biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir (Polat, 2007). Ekolojik kuramlar çocuğa yönelik kötü muamelenin birey, aile ve bağlam bakımından tüm etmenlerini ele alırken, aynı zamanda bu etmenleri önlemeye yönelik de bütüncül bir anlayış ortaya koymaktadır. Duygusal istismara ilişkin önleme çalışmalarının etkili olabilmesi için, istismarın nedenleri ve etkilerinin bütüncül bir perspektifte ele alınması önemli görülmektedir.

Çocuk istismarının erken dönemde önlenmesinin nedenlerine bakıldığında, insancıl yaklaşım ve ekonomiklik olarak iki neden karşımıza çıkmaktadır. Ekonomiklik boyutu, çocuğun istismar sonrası çok yönlü tedavisinin maliyeti ve sorunun boyutu ile ilgili olmaktadır (Byers, 1991). İstismarı önlemeye yönelik olarak alınan tedbirler, istismara maruz kalan çocuğa uygulanan tıbbi tedavi, psikolojik destek, rehabilitasyon ve izleme çalışmalarından çok daha önemli olmaktadır (Fırat ve diğerleri, 2017). Çocuk istismarının önlenmesi; çocuğun evden kaçma, akranları ve öğretmenleri ile sorunlar yaşama, suça yönelme ve madde kullanımı gibi son derece ciddi duygusal ve gelişimsel sorunlardan hasar görmesine engel olmakta ve bu durum toplumsal bir soruna dönüşmeden engellenebilmektedir (Byers, 1991).

Çocuk istismarının önlenmesi hem düzeylerine hem de eylemlerine yönelik olarak iki grupta incelenmektedir. Ev, okul, toplum ve devlet düzeyinde yapılacaklar birincil öncelikli görülürken; bu konuda çalışanların ve toplumun eğitilmesi de eylemsel boyutta önemli olarak değerlendirilmektedir (Polat, 2007). Çok yaygın bir toplum sağlığı problemi olan duygusal istismarın önlenmesi amacıyla öncelikli olarak, toplumun istismara yönelik farkındalık düzeyini artırmak ve bu konuda bilinçlenmesini sağlamak önemli görülmektedir (Uslu, 2014). Çocukların hem en korunaklı oldukları hem de en çok istismar yaşantısına maruz bırakıldıkları aile ortamında geçirdikleri olumsuz yaşantılar, toplum tarafından genellikle aile içi problem olarak görülmektedir. Ancak çocukluk çağı istismar yaşantıları, toplumun düzeni ve toplum sağlığı açısından da ciddi bir tehdit oluşturmaktadır (Bayraktar, 2015).

Duygusal istismarın önlenmesinde aileler en kritik öneme sahiptir. Çocuğun en yakınında bulunan ebeveynlerin istismara ilişkin bilgi düzeylerinin düşüklüğü ve sağlıksız tutumları, çocuğun istismara maruz kalmasında en önemli risk etmeni olarak ifade edilmektedir (Keser ve diğerleri, 2010). Bu sebeple, duygusal istismarın önlenmesine yönelik yapılacak çalışmaların temelinde hiç şüphesiz ki toplumun, özellikle de anne babaların eğitilmesi yer almaktadır. Geleceğin yetişkinleri olan çocukların, duygusal olarak istismar edilmesi sonucunda toplumsal bir tehdit unsuruna dönüşmesinin engellenmesi amacıyla, birincil önleyici (primary preventive) programlar geliştirilmesi önemli görülmektedir. Öğretmenlerin ve

ailelerin eğitiminin öncelikli görüleceği bu programlar ile birlikte toplumun eğitilmesi amaçlanmaktadır (Erkman, 1991). Bireylerin istismar sorununun varlığını algılamaları ile birlikte kendilerini ve çevrelerini değerlendirme farkındalığına erişmeleri sonucunda, bu konuda duyarlılık kazanmaları mümkün olmaktadır. Böyle bir duyarlılığa sahip olan bireylerin ise, sorunun çözümüne yönelik olarak toplumda aktif bir rol oynaması beklenmektedir (Polat, 2007).

Risk grubunu oluşturan ailelerin belirlenmesi ve bu ailelere çocuğun bedensel, ruhsal ve sosyal gelişimi konularında çeşitli hizmetlerin sunulması duygusal istismarın önlenmesi bakımından gerekli görülmektedir. Psikiyatrik bir bozukluğu bulunan ya da madde kullandığı tespit edilen ailelerin, duygusal istismar riskini azaltmak için vakit kaybetmeden tedavi altına alınması gerekmektedir. Özellikle de duygu durum bozukluğu bulunan annelere yönelik terapötik tedavi yöntemleri uygulamak, annelerin çocukları ile aralarında sağlıklı bir biçimde duygusal ilişki kurabilmelerinin sağlanması açısından önemsenmektedir (Arman, 2007).

Duygusal istismarın engellenmesi amacıyla yapılacak çalışmalarda yalnızca bireysel olarak ebeveynin eylemlerinin değerlendirilmesi yeterli görülmemektedir. Ebeveynin eylemlerinin yanı sıra; ailenin birbirleriyle olan ilişkilerinin bütünü, anne babanın çatışmaları, işsizlik, maddi ve sosyal yardımlar, toplumun kabul ettiği disiplin yöntemleri gibi tüm değişkenlerin bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirilmesi gerekmektedir (Erkman, 1991). Ayrıca, toplumun tüm kesimlerinin eğitilmesi de duygusal istismarın önlenmesi bakımından bir gereklilik olarak ifade edilebilmektedir. Özellikle okullarda duygusal istismarın önlenmesi amacıyla yapılacak; yaşam becerileri eğitimi, anne babalığa hazırlanma seminerleri, kendini koruma eğitimi ve istismar riski bulunan ailelere yönelik yardım hizmetleri sunulması çalışmaları önemli görülmektedir (Polat, 2007).

2.3. Kaygı Kavramı

Psikoloji biliminde kaygıya yönelik olarak yapılan ilk çalışmanın, 19. yüzyılda Freud'un kaygı ve korku kavramlarını birbirinden ayırması ile olduğu bilinmektedir (Morgan, 2015). Kaygıyı korkudan ayıran en temel farklılık ise, korkunun kaynağı bilinirken kaygının kaynağının bilinememesi olarak kabul edilmektedir (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003). Kaygının bireylerde hoşa gitmeyen duygular yaşanmasına sebep olması, bireylerin bu kavrama yönelik olarak olumsuz bir algı geliştirmesine yol açmaktadır. Bu olumsuz algı durumu ise, kaygıyı normal olmaktan çıkararak patolojik davranışlar grubuna dahil etmekte ve kaygının psikolojide daha geniş yer bulmasını sağlamaktadır (Başarır, 1990). Bireylerin yaşamın gerçekleri ile yüzleştikleri ölüm ve hastalık gibi durumlarda, kendi kendilerine çözemeyecekleri sorunlarda ya da deneyimlenmemiş yaşantılarda hissettikleri rahatsızlık duygusu normal kaygı

davranışlarından kabul edilmektedir. Normal olan bu davranışların kişiyi psikolojik olarak baskılaması ve kişinin rahatsızlık hissinden kurtulmak amacıyla savunma mekanizmalarına çok sık başvurması ile de patolojik kaygı durumu ortaya çıkmaktadır (Yenilmez ve Özbey, 2006).

TDK (2020) sözlüğünde kaygı; üzüntü, endişe duyulan fikir, nedeni bilinmeyen bir biçimde kötü bir şey olacak düşüncesi ile ortaya çıkan gerginlik hali olarak tanımlanmaktadır. Psikolojik Terimler Sözlüğü içinde kaygı; nedeni bilinmeyen, geleceğe yönelik hissedilen ve yoğunluğu ve süresine bağlı olarak insanın gündelik yaşamında aksaklıklara neden olan korku hali olarak yer almaktadır (Erkuş, 1994). Kaygı; insanın içinde bulunduğu bir problem durumu, tehlike ya da tehdit anında ortaya çıkan, insani bir duygu olarak da ifade edilmektedir (Işık Taner ve Güveli Bozkurt, 2018). Kaygı kavramına yönelik olarak alan yazında pek çok farklı tanım yer almaktadır. Araştırmacıların birçoğu tanımlarında genel bir ifade ile kaygıyı, kişilerin tamamının hayatlarının bazı zamanlarında rahatsızlık duydukları bir his olarak yaşadıklarını belirtmektedir (Koç, 2014). Kaygı yalnızca olumsuz tanımlamalar ile karşımıza çıkmamaktadır. Yeni durumlar karşısında bireyi uyarıcı nitelik taşıması, yönlendirici olması ve en önemlisi de bunların sonucunda kişilik gelişiminde etkili olması, kaygının olumlu olarak nitelendirilmesini sağlamaktadır (Manav, 2011). Kaygı kavramının kültürlerarası araştırmalarda tanımlanması, insan doğasının daha kapsamlı bir biçimde anlaşılması için önemli görülmektedir (Spielberger ve diğerleri, 1971). Kaygıyı ortaya çıkaran durumlar kişiden kişiye ve kültürden kültüre değişse de, tüm insanlık için ortak sayılabilecek bazı genellemeler mevcuttur (Cüceloğlu, 2019):

- ***Desteğin çekilmesi*:** Kişinin yaşamını sürdüğü ve alıştığı çevreden ayrılarak, yeni bir ortama girmesi ile birlikte kaygı hissetmesi durumudur.
- ***Olumsuz bir sonucu beklemek*:** Olumsuz olarak sonuçlanmasını beklediği durumlarda kişinin kaygı hissetmesi durumudur.
- ***İç çelişki*:** Bireyin inandığı değerler ile davranışları arasındaki tutarsızlık sonucunda kaygılanması durumudur.
- ***Belirsizlik*:** Geleceğe yönelik bilinmezliğin ortaya çıkardığı kaygı duygusunun kaynağıdır.

Kaygı kavramı literatürde "durumluk kaygı" ve "sürekli kaygı" olarak iki farklı boyutta ele alınmaktadır. Bu iki boyut, Cattel ve Scheir adlı araştırmacıların 1958 senesinde yaptıkları faktör analizi çalışmaları ile ilk kez ortaya atılmıştır (Spielberger ve diğerleri, 1971). Duygusal bir durum olarak kabul edilen kaygı, istemsiz davranışların merkezi olan otonom sinir sisteminin aktivitesi olarak ifade edilmektedir (Spielber ve diğerleri, 1971). Kaygının tanımını yapan Spielberger ve diğerleri tarafından ayrıca, iki faktörlü kaygı kuramı geliştirilerek

literatüre kazandırılmıştır. Bu kuram, durumluk ve sürekli biçiminde türleri olan kaygı hissinin birbirlerinden farklı olduğu ve yoğunluklarının değiştiği temeline dayanmaktadır (Kaya ve Varol, 2004).

Kaynağı belli olmayan bir duruma karşı verilen geçici tepki hali, durumluk kaygı olarak ifade edilmektedir (McCormick ve diğerleri, 2005). Durumluk kaygı, kişi için var olan ya da varmış gibi algılanan tehdit edici yaşantılar anında hissedilen anlık endişe hali olarak da tanımlanmaktadır. Kaygı sürecinin başlangıcını oluşturan durumluk kaygının varlığından söz edebilmek için, hem çevresel hem de bireyin kendi içsel etkenleri belirleyici olmaktadır (Kartopu, 2012). Bireyin rahatsızlık hissi duyduğu durumu algılama düzeyi ve ona yönelik yorumu, durumluk kaygının yoğunluğu ve süresi hususunda etkili olmaktadır (Özusta, 1995).

Bireyin içinde bulunduğu durumları genel olarak tehdit edici ve stresli olarak algılaması neticesinde geleceğe dönük yoğun rahatsızlık hissi, sürekli kaygı olarak tanımlanmaktadır. Dışsal faktörlerden çok fazla etkilenmeyen bu kaygı hali, kişinin huzursuzluğa yatkınlığı sonucunda ortaya çıkmaktadır (Kaya ve Varol, 2004). Spielberger ve diğerleri (1971) sürekli kaygıyı; kişinin rahatsızlık hissi duyduğu durumun yoğunluğunu artırması sonucunda, kişide var olan kaygı yatkınlığının sürekli hale gelmesi şeklinde ifade etmektedir. Genellikle çocukluk çağı yaşantılarında fiziksel, cinsel istismar ve travma geçmişi olan yetişkinlerin sürekli kaygıya yatkınlık halinin, diğer bireylere göre daha yüksek olduğu bilinmektedir (Altay, 2019).

2.4. Çocukta Ayrılık Kaygısı

Çocukta ayrılık kaygısı kavramı ilk olarak "Inhibitions, Symptoms and Anxiety" isimli eserinde S. Freud tarafından tanımlanmıştır. Çocukta kaygının temellerinin anne rahminden ayrılmakla birlikte atıldığını ifade eden Freud, ayrılık kaygısının ise bu yaşantı temelinde şekillendiğini varsaymaktadır. Çocuğun ileriki yaşamında onu hazza ulaştıran bireyden (anneden) uzak kalması, çocuk için ego düzeyinde bir rahatsızlık hissine neden olmaktadır. Anne rahminden ayrılmakla başlayan bu rahatsızlık hissinin yaşamda tekrarlanması durumu, Freud tarafından çocukta ayrılık kaygısı olarak tanımlamıştır (Bowlby, 1973). Freud kaygıya yönelik yaptığı çalışmalarda çocuklukta kaygı hissinin, çocuğun sevdiği bir kişiyi/nesneyi kaybetmesi veya yabancı biri ile yalnız kalması sonucunda ortaya çıktığını belirtmektedir. Bebeklikte nesne sürekliliğinin henüz kazanılamamış olması nedeniyle bebeğin yaşadığı ayrılık kaygısı, annesini göremediği durumlarda annesinin geri geleceğine yönelik düşünce oluşturamamasından ileri gelmektedir (Klein, 2015).

APA (1994) çocukta ayrılık kaygısını; bir çocukluk çağı problemi olarak, çocuğun annesi ya da bağlanma figüründen ayrı kalması durumunda veya ayrılık beklentisinde yaşadığı rahatsızlık hissi olarak tanımlamaktadır. Bu rahatsızlık hissinin süresinin uzunluğu, şiddeti ve

gelişimsel açıdan uygunsuzluğu veya işlevsel olmayışı durumlarında çocuğa AKB tanısı konmaktadır. Çocukta ayrılma kaygısı bozukluğu; ilk kez DSM V'te ayrı bir başlık olarak, altı aydan daha uzun zamandır süren, gelişimsel açıdan uygun olmayan bir tepki olarak ruhsal bozukluk sınıflamasında yer almıştır (APA, 2014). Bu kriterlere uygun olmayan yaşantılar normal ayrılık kaygısı olarak kabul edilmektedir (Pepito ve Montalbo, 2019). Üç yaşına kadar geçen süreçte çocuğun anneden ayrıldığında yaşadığı korku normal kabul edilebilirken, bunun yoğunluğu ve süresinin artması sonucunda bir bozukluktan söz etmek mümkün olmaktadır (Tüzün ve Sayar, 2006).

Erken çocukluk döneminde ebeveyn ile çocuk arasında kurulan bağın niteliğindeki olumsuzluklar, çocuğun ayrılma kaygısı bozukluğu yaşamasına neden olmaktadır (Silove ve diğerleri, 1993). Ayrılma kaygısı, çocuğun bağlandığı kişiden ayrı kalması ile ortaya çıkan yoğun rahatsızlık hissi olarak tanımlanmaktadır. Ayrılma kaygısının klinik düzeyde bozukluk olarak tanılanabilmesi için, çocukluk çağında en az dört hafta süreyle yoğun kaygı ve korku durumunun devam etmesi gerekmektedir (Gümüş, 2017).

Çocukların dünyasında yaygın olarak görülen ayrılık kaygısı, çocuğun konfor alanından ilk ayrılışı ile ortaya çıkmaktadır (Işık Taner ve Güveli Bozkurt, 2018). Çocuğun dünyadaki ilk yılı süresince bağlanma davranışı, annesinden uzaklaştığında ağlama ve izleme, annesi döndüğünde ise karşılaşma ve yakınlaşma kriterlerine bağlı olarak gelişmektedir (Bowlby, 1969). Ergenliğe kadar çocuğu etkisi altına alan bağlanma duygusu, ergenlikten sonra azalsa da tüm yaşam boyunca varlığını sürdürmeye devam etmektedir (Mayseless, 2005).

Annesi ya da bakım vereni ile etkileşime girerek güvenli bir bağ kurması sonucunda çocuk, gelişimsel olarak olumlu bir biçimde etkilenmektedir (Bowbly, 1969). Bowlby'nin bağlanma kuramının temel ilkesi, bebeğin bakım vereni ile kurduğu ilişkide geliştirdiği bağlanma stilinin yetişkinlikteki sosyal yaşantısına etkisi üzerine şekillenmektedir (Aslan ve Güven, 2015). Çocuğun bağlandığı bu figürden ayrı kalması sürecinde, içinde bulunduğu yaş ve gelişim dönemine göre olması gerekenden daha fazla endişe duyması hali, ayrılık kaygısı olarak tanımlanmaktadır (Kültür ve diğerleri, 2003). Bowlby (1973) çocuğun annesinden uzakta olsa da, annesini erişilebilir hissetmesi duygusunu kazanmasının bağlanmanın temelini oluşturduğunu ifade etmektedir. Yaşanan ayrılık kaygısının özünde ise, çocuk ile bakım vereni arasındaki bağlanma stilinin etkili olduğunu ileri sürmektedir.

Dünyayı anlamlandırma sürecinin merak ve keşif güdüsü en yüksek dönemi olan erken çocukluk döneminde, çocuğun içinde bulunduğu ortamı keşfetme arzusu, annesi ile kurduğu duygusal bağ ile daha güvenli bir eyleme dönüşmektedir (Başal, 2012). Bağlandığı kişiden uzak kalan çocuğun yaşadığı sürekli ve aşırı kaygı hali, çocuğun çevresini keşfetmesine de engel

olmaktadır (Tüzün ve Sayar, 2006). Ayrılma kaygısının normal bir durumdan ruhsal bozukluk haline dönüşmemesi için anne ve çocuk arasında güvenli bir bağ kurulması önemli görülmektedir (Öngider, 2013).

2.4.1. Çocukta Ayrılık Kaygısının Nedenleri: Anne karnındaki güvenilir ve rahat ortamından ayrılarak dünyaya gözlerini açtığı ilk andan itibaren bebekler, ebeveynlerinin bakımı ve koruması altına girerek temel ihtiyaçlarının zamanında ve eksiksiz bir biçimde karşılanmasını beklemektedir. Bebeğin ilk yıllarında istenen, sevilen ve gereksinimleri karşılanan bir ortamda büyütülmesi, onun tüm gelişim alanlarına etki etmektedir. İstenmeyen, sevilmeyen ya da annesi ile bağ kuramayan bebekler, ilk günden itibaren bunun farkında olarak yaşamı anlamlandırmaya çalışmaktadır (Wechselberg ve Puyn, 1999). Bir çocuğun en temel korkusunun ebeveynleri tarafından sevilmemek ve terk edilmek olduğu bilinmektedir. Çocuğun annesi ya da bakım vereni tarafından terk edilmekle tehdit edilmesi ya da zorunlu ayrılık durumlarında (iş seyahati, ameliyat vb.) çocuğun ayrılığa önceden hazırlanmaması, çocukta ayrılma kaygısını tetikleyebilmektedir (Ginott ve diğerleri, 2011). Ebeveynleri tarafından dışlanan, reddedilen ya da ihmal edilen çocukların yaşama uyum konusunda sıkıntılar yaşaması, kendini güvende hissetmemesi ve dünyayı tehdit unsuru olarak görmesi söz konusu olabilmektedir (Yavuzer, 2003). Ailesi tarafından reddedilen ya da reddedilebileceğini düşünen nevrotik olarak tanımlanan çocuklar, yetersizlik hisleri sebebiyle kendi güvenliklerini sağlama eğiliminde olmaktadır. Devamlı olarak korunma gayreti içinde bulunan bu çocuklar, çevrelerine karşı güvensizlik duymaları ve çevreleri tarafından da yeterli desteği görememeleri sebebiyle git gide artan bir yalnızlık ve çaresizlik hissine kapılmaktadır (Geçtan, 2004).

Çocuğun bağlandığı figür olan annesinden ayrı kalması sonucunda kaygı hissini yaşamasının anlamlandırılabilmesi için, davranışın altında yatan nedenlere odaklanmak gerekmektedir. Davranışlar bir gereksinim neticesinde ortaya çıkmaktadır ve davranışı ortaya çıkaran gereksinimin karşılanmaması, davranışın devamlılığına; davranışın otorite ile ortadan kaldırılmaya çalışılması ise, talebin çok daha güçlü bir biçimde varlığını sürdürmesine neden olmaktadır. Bu gibi durumlarda da çocukta huzursuzluk, hırçınlık, saldırganlık, içe kapanma ve gelişimin durması gibi ciddi sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Paktuna Keskin, 2012).

Çocuğun yaşadığı ayrılma kaygısı, bağlanma kuramı ile açıklanabilmektedir. Ainsworth ve diğerleri (1974) bağlanma kuramını temel alarak uyguladıkları Yabancı Ortam Deneyi ile çocukların bağlanma stillerini güvenli, kaygılı ve kaçınan olarak üç kategori etrafında şekillendirmişlerdir. Kaygılı bağlanma stili geliştiren çocuklar, yeni bir ortamda bulunduğunda ya da bir yabancı ile karşılaştığında keşfetmeyi reddederek bağlanma figürüne yapışma eyleminde bulunmaktadır. Bağlanma figürünün (annenin) varlığında dahi yüksek

ayrılma kaygısı yaşayan bu çocuklar, anne dönene kadar hırçınlık yapabilmekte ve anne ortama döndüğünde de tekrar anneye yapışıp, vurma ve ağlama eylemini gerçekleştirebilmektedir.

Annenin çalışma hayatında var olması, çocuğun anneyi bedenen ve duygusal anlamda ulaşılamaz bir biçimde algılamasına ve ayrılık anksiyetesi yaşamasına neden olabilmektedir (Vaughn ve diğerleri, 1980). Çocuğun hissettiği kaygı hali, olumsuz yaşam deneyimlerine maruz kalması ile ilişkilendirilebilmektedir. Çocuğun rutin yaşamında meydana gelen hastalık, ölüm, boşanma, kardeş doğumu, yeni bir okula başlama ya da uzun bir tatilden sonra okula dönüş gibi değişiklikler ayrılma kaygısı bozukluğunu ortaya çıkaran etmenler olarak sayılabilmektedir. Meydana gelen değişikliklerin her zaman olumsuz olması da söz konusu olmamakla birlikte, çocuk için olumlu sayılabilecek değişiklikler de çocuk tarafından rahatsız edici algılanabilmekte ve kaygı tepkisinin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Dabkowska ve diğerleri, 2011).

Çocuğun yaşadığı ayrılık kaygısı, ebeveynlerinin çocuk yetiştirme tutumlarından da kaynaklanabilmektedir. Kusurlu ebeveyn tutumları ile çocukta temel bir kaygı durumu ortaya çıkmakta ve çocuk çaresizlik, düşmanlık ve soyutlanma hislerini yaşamaktadır. Temel kaygı duygusu, öfke ve bu öfkenin başkaları tarafından fark edileceği düşüncesine karşı geliştirilen korku hislerini de içermektedir (Geçtan, 2004). Özellikle; fazla müdahaleci bir yaklaşımla çocuklarının benliğini yok sayan otoriter ailelerin, fazla kontrolcü davranarak çocuklarına karşı sınırsız bir koruma iç güdüsü ile yaklaşan aşırı koruyucu ailelerin ve çocuğun denetimsiz bırakıldığı aşırı izin verici tutuma sahip ailelerin çocukları kaygıya karşı yüksek duyarlılık göstermektedir (Baumrind, 1971; Günalp, 2007; Baumrind, 1966; Timpano ve diğerleri, 2015).

Klinik bulgulara göre çocuklarda ayrılma kaygısı bozukluğu, genellikle çocukların temel bağlanma figürlerinden uzak kaldıkları ilk zaman olan okula başlama sürecinde ortaya çıkmaktadır (Irmak ve diğerleri, 2016). Okul çağı geldiğinde çocuğun ebeveynlerinden, özellikle de annesinden ayrılması ile yoğun bir biçimde ayrılma kaygısı yaşadığı ifade edilmektedir. Konfor alanı olan evinden ve ailesinden birkaç saatliğine de olsa ayrı kalması gereken çocuk, bu sürece ciddi bir direnç gösterebilmektedir. Çocuğun yaşadığı bu yoğun kaygı durumu, okul fobisi olarak da adlandırılmaktadır (Feriante ve Bernstein, 2020). Çocukta okul fobisinin gelişmesinin asıl nedeni ise, okuldan korkma ya da kaçınma davranışı değil, çocuğun bağlanma figüründen ayrı kalması ya da onu kaybetmekten korkması ve konfor alanından ayrılması olarak tanımlanmaktadır (Bowlby, 1973).

2.4.2. Çocukta Ayrılık Kaygısının Etkileri: Kaygı kavramının ortaya çıkmasında öncü olan psikanalitik kuramın temsilcilerinden Freud, Klein ve Otto Rank çocukta ayrılık kaygısının anne rahminden ayrılarak dünyaya gelişi ile başladığı görüşünü paylaşırken; Spitz

ve Kris gibi Ego kuramcıları, ayrılma kaygısının yaşanmasında kritik dönemlerin önemine dikkat çekmektedir (Akman, 1987). Kendi yaşamının devamlılığı için annesine bağımlı ve bakıma muhtaç olan bebeklerin yaşadığı ilk kaygı durumu, hayati ihtiyaçlarının (yemek yeme, su içme vs.) karşılanmaması sonucunda ortaya çıkmaktadır (Wolff, 2001). Anne ile çocuğa yönelik araştırma yapan etoloji, psikanaliz, gelişimsel nöroloji ve davranış bilim gibi pek çok kuramın ortak ifadesi, anne ile çocuk arasında başka hiçbir ikili ilişkide bulunmayan kuvvetli bir bağ olduğu yönündedir (Paktuna Keskin, 2012). Çocuğun bağlanması sonucunda, bağlandığı bireyden ayrı kalması gereken durumlarda ortaya rahatsızlık hissi çıkmaktadır. Bir yaşındaki çocuklar bağlandığı kişiden ayrı kaldıkları zamanlarda rahatsızlıklarını açıkça gösterirken, on sekiz aylık olduklarında daha sesli tepkiler ortaya koyabilmektedir. İki yaş civarında ayrılma kaygısı genellikle azalmaya başlamakta ve anaokulu zamanı geldiğinde ise, çocuğun anne ya da babasından birkaç saat ayrı kalması çocuk tarafından hoşgörü ile karşılanabilmektedir (Linzdey ve diğerleri, 1989).

Erken çocukluk döneminde yaşanan ayrılık kaygısının en önemli nedeni, çocuğun bağlanma stili olarak görülmektedir (Bowlby, 1973). Bağlanmanın ortaya çıkardığı doğal bir sonuç olan ayrılık kaygısının yoğunluğu, çocuğun anneye bağlanma şekli ile farklılaşmaktadır (Özer, 2018). Bağlanılan figür ile kurulan ilişkinin tutarlı olması ve bağlanılan figüre karşı güven duygusu geliştirilmesi ile çocuğun ayrılık karşısında verdiği tepkinin düzeyi ters orantılı olmaktadır (Diriöz, 2010). Annesi ile etkili bir iletişim ve etkileşim sonucunda güvenli bağ kuran çocuk, anneden uzak kalması gereken durumları sağlıklı bir biçimde yönetebilmekte ve normal kaygı durumu yaşamaktadır (Bellibaş ve diğerleri, 2005). Annenin davranışlarının değişkenliği sonucunda annesine güvensiz yaklaşan çocuklar, annenin geri döneceğinden emin olamadığı için yoğun bir kaygı ile karşı karşıya kalmaktadır (Çömlek, 2021). Annenin ortamda olduğu durumlarda dahi annesinden ayrılmak istemeyen, güvensiz ve kaygılı bağlanan çocuklar, annenin yokluğunda yoğun kaygı yaşamakta ve yeniden bir araya gelme durumunda anneyi itme ya da anneye yapışma gibi tutarsız davranışlar sergilemektedir (Özer, 2018).

Kaygı hissini yoğun yaşayan bireylerin ortak fiziksel tepkileri; kalp atışlarında hızlanma, titreme, ağız kuruluğu, sesin kısılması, olağandışı terleme ve idrar kaçırma olarak ifade edilmektedir (A. Baltaş ve Z. Baltaş, 2002). Erken çocukluk dönemi kaygı bozukluklarının en yaygınlarından biri olan ayrılma kaygısı bozukluğu yaşayan çocuklarda; aşırı endişe, uyku problemleri, akademik başarısızlık, asosyallik ve bedensel sorunlar görülebilmektedir (Feriante ve Bernstein, 2021). Ayrılma anksiyetesi yaşadığı durumlarda çocuk, ebeveyninin peşinden ayrılmama, yalnız kalmayı reddetme, gece uyurken ve banyoya giderken yanında birini isteme gibi tepkiler ortaya koymaktadır (Eisen ve Schaefer, 2005).

Bağlanmanın temelinde yer alan annenin varlığının içselleştirilmesi durumunun çocuk tarafından kazanılamaması sonucunda, çocukta ayrılma anksiyetesi ortaya çıkmaktadır. Annesini kaybetme korkusu yaşayan çocukların anneye bağımlı olduğu, bu durumu alışkanlık haline getirdiği ve şımarıklık yaptığı gibi yanlış düşüncelerin yetişkinler tarafından benimsenmesi ve bunun sonucunda da çocuğun anneden uzaklaştırılması biçimindeki uygulamaların kanıksanması telafisi mümkün olmayan sonuçlara neden olmaktadır (Paktuna Keskin, 2012). Bebeğin yakınlık kurma isteği ile asıl olarak altıncı aydan sonra ortaya çıkan bağlanma davranışı, ayrılma durumlarında daha belirgin hale gelmektedir. Anneden ayrıldığında kendini tehlikede hisseden bebek, gerginlik ve huzursuzluk hissetmektedir (Kesebir ve diğerleri, 2011). Çocuğun bağlandığı ilk figür olan annesinden ayrı kalması gereken durumlarda yoğun kaygı yaşaması ile birlikte çocukta ağlama krizleri, saldırgan tavırlar, korku, karın ağrısı, mide bulantısı ve kusma gibi hem psikolojik hem de fizyolojik belirtiler gözlenmektedir (Işık Taner ve Güveli Bozkurt, 2018). Çocukların en az bir ay süre ile ebeveynlerinden ayrı kalmaları sonucunda hissettikleri yalnızlık ve bağlanma figürüne uzak olma korku ve kaygısı; onların sosyal uyum bozukluğu, tekrar eden uyku bozuklukları, karabasan, şiddetli baş ağrıları, iştahsızlık, kilo kaybı ve yorgunluk gibi semptomları yaşamalarına neden olmaktadır (Bakırcıoğlu, 2007). Ayrılık kaygısı yaşayan çocuğun başlangıçta umursamayan, söz dinlemeyen hali sonraları özellikle annesi ya da bakım verenine küsmek, onu yormak, sıkmak, bunaltmak, saçını çekmek, ısırmak ve tekmelemek gibi tepkilerle saldırgan bir tutuma geçtiğini göstermektedir (Paktuna Keskin, 2011).

Ebeveynlerin çocuğun ihtiyaçlarını karşılamamaları, ihmal ya da reddetme davranışları sonucunda çocuk ile aralarındaki duygusal etkileşim azalmaktadır. Bu durum çocuğun yalnızca duygusal gelişimine değil, tüm gelişim alanlarına (bedensel, sosyal, bilişsel) etki etmektedir. Çocuğun gelişiminin gecikmesi, yemek yememesi, altını ıslatması, dil gelişiminde gerilikler, dikkat dağınıklığı ve başarısız sosyal ilişkileri, ebeveyn-çocuk arasındaki duygusal etkileşimin yetersizliği sonucunda ortaya çıkmaktadır (Yavuzer, 2011). Duygusal olarak yeterli doyuma ulaşmaması sebebiyle ayrılma kaygısı olan çocuklarda, başkaları tarafından yeterli düzeyde sevilmediklerine ve kendileri ile yeteri kadar ilgilenilmediğine yönelik bir rahatsızlık hissi bulunmaktadır. Kaygı durumunun ilerlemesi ile birlikte, çocuğun yabancı bir kimse tarafından kaçırılma veya önemsediği birini kaybetme korkusu da ortaya çıkabilmektedir (Büküşoğlu, 2004). Anneden uzun süreli ayrı kalması gereken durumlarda (başka bir kimsenin yanında, hastanede, çocuk yurdunda vb.) çocuğun yalancı zeka geriliği yaşaması da söz konusu olabilmektedir. Çocuğun beş yaşına gelene kadar tekrardan annesine ya da bakım verenine kavuşması ile normale dönen bu durum, geç kalınan durumlarda kalıcı hale gelebilmektedir.

Yalancı zeka geriliği yaşayan çocuklar, uyarıcılara karşı geç ve zor tepki veren ve iletişim kurmakta güçlük çeken çocuklar olarak ifade edilmektedir (Bakırcıoğlu, 2007).

Erken çocukluk döneminde görülen kaygı bozuklukları, çocukların gündelik hayatını olumsuz etkilemektedir (Edwards ve diğerleri, 2010). Çocukların normal kaygı durumlarının okul öncesi eğitime başladığı yıllarda azalmaması, okul yaşamını da olumsuz bir biçimde etkilemekte ve çocukta okul reddi görülebilmektedir (Jurbergs ve Ledley, 2005). Anne ve çocuk arasında kurulan ilişkinin niteliği yalnızca çocukluk döneminde değil, yetişkinlikte de problem davranışlara neden olabilmektedir (Diriöz, 2010).

2.4.3. Çocukta Ayrılık Kaygısının Önlenmesi ve Tedavisi: Çocukta ayrılık kaygısı, erken çocuklukta en sık karşılaşılan üç davranış sorunundan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (İkiz ve diğerleri, 2016). Çocuğun kaygı ile baş edebilmesi için ya problem durumuna karşı gerçeğe uygun gayret göstererek çözüme ulaşması ya da özellikle altı yaşını tamamladıktan sonra benliğine uygun bir savunma mekanizması geliştirmesi gerekmektedir (Bakırcıoğlu, 2007). Kaygı halinin, bireylerin nedeninin ve kaynağının farkında olmadıkları fakat genel anlamda çatışma anlarındaki gereksinimlerinin engellenmesi ile ortaya çıktığını ileri süren Freud, bu durum ile baş etmenin savunma mekanizmaları ile mümkün olduğunu düşünmektedir (Morgan, 2015). Erken çocukluk döneminde çocuklar tarafından daha sık başvurulan savunma mekanizmaları; bastırma, yansıtma, yadsıma ve gerileme olarak ifade edilmektedir (Bakırcıoğlu, 2007).

- ***Bastırma (Supression):*** İstenmeyen durumların ya da olayların bilinç dışına atılarak bilinçten uzaklaştırılması olarak tanımlanmaktadır (Gençtan, 2004). İnsanın tehlikede hissettiği ve kaygı duyduğu durumlara karşı kullandığı en ilkel ve en temel savunma mekanizması olarak bilinmektedir (Freud, 1989). Çocuğun annesinden ayrı kaldığı durumlardaki rahatsızlık duygusunu ya da çok sevdiği birinin ölümünü bastırması, ayrılma kaygısına yönelik bastırma savunma mekanizmasının kullanıldığı durumlar olarak karşımıza çıkabilmektedir.
- ***Yansıtma (Projection):*** Kişinin kendi hislerini ya da düşüncelerini, başkalarının hisleri ya da düşünceleri olarak dönüştürmesi ve bunun sonucunda hissettiği suçluluk duygusundan kurtulması olarak tanımlanmaktadır (Freud, 1989). Bireylerin gündelik yaşamında kaygıdan korunmak amacı ile sıklıkla başvurduğu bir savunma mekanizması olarak ifade edilmektedir. Çocuğun oyuncak atının üstünde oynarken düşmesi sonucunda bu düşmeden dolayı oyuncak atını suçlaması ve ona vurma, tekmeleme gibi eylemlerde bulunması yansıtma savunma mekanizmasına örnek gösterilebilmektedir (Geçtan, 2004).

- ***Yadsıma/ İnkar (Denial):*** Bireyin kendisine rahatsızlık ve acı veren durumları yok sayarak dengeye ulaşması durumu olarak açıklanmaktadır. Temelinde haz ilkesi yer alan yadsıma savunma mekanizması, kişinin kendisine acı veren durumları inkar ederek, haz aldığı durum ya da olayların hayalini kurması olarak da ifade edilmektedir (Bakırcıoğlu, 2007). Çocuğun tanımadığı insanların bulunduğu bir ortama girdiğinde insanların yüzlerine bakmak yerine dikkatini kapıya yöneltmesi yadsımaya örnek gösterilebilmektedir (Geçtan, 2004). Özellikle rol yapmaya dayalı oyunlarda çocukların gerçekleri yadsıdıkları düşünülmektedir (Freud, 1989). Çocuğun ebeveynlerinden birini ya da çok sevdiği birini kaybetmesi sonucunda geri döneceğine dair kesin bir inançla beklemesi, inkar mekanizması ile ilişkilendirilmektedir (Ankay, 2013).
- ***Gerileme*****:** Bireylerin isteklerinin engellendiği durumlarda hissettikleri kaygı hali ile baş edebilmeleri için geçmişte hatırladıkları güzel günlerine ve o zamanların duygu, düşünce ve eylemlerine yöneldikleri savunma mekanizması olarak açıklanmaktadır (Bakırcıoğlu, 2007). Tuvalet eğitimini tamamlamış 5-6 yaşlarındaki bir çocuğun, yeni kardeş doğumu ile birlikte tuvaletinin geldiğini söylememeye başlaması gerileme olarak örneklendirilebilmektedir (Öztürk, 1989). Gerileme özellikle kardeş kıskançlığı durumlarında çocukların sıkça başvurduğu bir savunma mekanizması olup, altına kaçırma ve tırnak yeme gibi davranışlarla kendisini göstermektedir (Ankay, 2013).

Çocuğun kaygı duygusunun önlenmesinde kişilik gelişiminin doğal seyrine vurgu yapan Horney, kişilik gelişim sürecinin engellenmesi sonucunda çocukta kaygı hissinin ortaya çıktığını ifade etmektedir. Çocuğun yetiştirildiği ortamda çocuğa koşulsuz sevgi, destek ve anlayış gösterilmesi sonucunda, çocuğun gelişim evrelerini sağlıklı bir biçimde atlatarak olumlu bir kişilik geliştireceğini belirtmiştir. Sağlıklı kişilik geliştiren çocuklar ise, ebeveynlerinden ayrılması gereken zamanlarda sorun yaşamamakta ve toplumsal yaşamda var olabilmektedir (Geçtan, 2004).

Kaygının doğuştan gelen bir duygu değil, yaşantı ile öğrenilen bir duygu olması sebebi ile annelerin kaygı düzeyleri de çocuklarının kaygı düzeyi ile ilişkili kabul edilmektedir (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003). Sosyal öğrenmecilere göre çocuk, ebeveynlerinden öğrendiği yaklaşım tarzlarıyla çeşitli durumlara karşı kaygı geliştirebilmektedir. Bu çocuklar, tekrarlanan maruz bırakılma yaşantıları ile duyarsızlaştırılmaya çalışılarak tedavi edilmektedir (Özakkaş, 2014).

Ayrılma anksiyetesi bozukluğu tanısı almış çocukların yaşadıkları yoğun kaygı ile baş edebilmesi, depresyondan korunması ve kaygı bozukluğunun diğer etkilerinin ortadan kaldırılması amacıyla çeşitli tedavi yöntemleri uygulanmaktadır. Bu tedavi sürecinde özellikle

antidepresan, serotonin takviyesi ve sakinleştirici türü ilaçların yaygın bir biçimde kullanıldığı bildirilmektedir. Bu çocuklara uygulanan ilaçlı tedavi yöntemlerinin yanında, psikoterapi ve psiko-eğitsel tedavi yöntemleri de işlevsel olarak kabul edilmektedir (Masi ve diğerleri, 2001).

2.5. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırmayla çeşitli açılardan benzerliği olan yurt içinde ve yurt dışında yapılmış araştırmalar ele alınmıştır.

2.5.1. Çocuğun Duygusal İstismarı ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar:

Güler ve diğerleri (2002) tarafından annelerin çocuklarını duygusal ve fiziksel yönden ihmal ve istismara maruz bırakma durumları ve bunu etkileyen faktörler incelenmiştir. 143 anne ile yüz yüze görüşme yapılarak elde edilen verilerin analiz edilmesinin sonucunda; annelerin %93'ünün çocuklarını duygusal istismara, %87'sinin fiziksel istismara maruz bıraktıkları bulunmuştur. Annelerin duygusal istismar davranışlarından; çocuklarına duygularını açıkça belli edememe oranı %81 ve çocuklarını azarlama ve çocuklarına bağırma eyleminde bulunma oranları ise %77,6 olarak bulunmuştur.

Can Özcan (2010) istismar ve ihmalin çocuklar üzerindeki etkilerini incelediği çalışmasında; "Çocuk İstismarı ve İhmali Tanılama Anketi Tarama Formu" ve "Kısa Semptom Envanteri" aracılığı ile verilerini toplamıştır. Araştırma sonucunda; ebeveynleri tarafından istismara uğrayan çocukların %67'sinin duygusal istismar, %42'sinin fiziksel istismar ve %39'unun ekonomik yönden istismar edildiği saptanmıştır. İstismar ve ihmale maruz bırakılan çocukların daha yüksek oranda psikolojik yönden belirti gösterdiği ve gruplar arasında önemli bir farkın olduğu bulunmuştur.

Kara Doruk (2012) çalışmasında annelerin çocuklarına uyguladıkları fiziksel ve duygusal istismar/ihmal davranışlarını ve bunu etkileyebilecek faktörleri incelemiştir. Nicel desende tasarlanan araştırmanın verileri 0-14 yaş çocuğa sahip 884 anneden elde edilmiştir. Çalışmanın verileri annelere sosyo-demografik özellikleri ile ilgili ve fiziksel/duygusal çocuk istismar/ihmaline yönelik soruları içeren anket formunun uygulanması aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda; annelerin %77,4'ünün çocuklarını fiziksel, %87,4'ünün ise çocuklarını duygusal istismar/ihmal ettikleri saptanmıştır. Annelerin herhangi bir okul bitirme durumları, erken yaşta çocuk sahibi olma ve dört ve üzeri çocuğa sahip olma durumları, eşinden şiddet görme ve çocukluğunda fiziksel şiddete maruz kalma yaşantıları ile çocuklarını fiziksel/duygusal istismar/ihmal davranışları arasında yüksek bir ilişki bulunmuştur. Çocukların fiziksel/duygusal istismar/ihmalinin önlenmesinde; annenin eğitimi, ailedeki çocuk sayısı, annenin ilk çocuğa sahip olma yaşının aile planlamasına uygunluğu ve aile içi şiddet yaşantıları ile mücadelenin olumlu etki edeceği düşünülmektedir.

Altıparmak ve diğerleri (2013) tarafından yapılan araştırmada 0-14 yaş çocuğa sahip 878 anneden alınan verilerle çocuk istismarı ve etkileyen etkenler belirlenmiştir. Kesitsel modelin kullanıldığı araştırmada, "Sosyodemografik Anket Formu", "İstismar Anket Formu" ve "Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği" kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırmada sonucunda; çocukların %64,8'inin fiziksel istismar, %63,3'ünün duygusal istismar, %36'sının fiziksel ihmal, %7'sinin duygusal ihmale maruz kaldığı belirlenmiştir. Sosyoekonomik düzeyi düşük, eşinden şiddet gören, çocukluğunda ebeveynlerinden şiddet gören ve benlik saygısı düşük olan kadınların çocuklarına daha fazla şiddet uyguladıkları belirlenmiştir.

Cansız (2021) çalışmasında 3-6 yaş çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyelleri ile ebeveyn öz yeterlik algıları arasındaki ilişkiyi bazı değişkenlere göre incelemiştir. İlişkisel tarama deseninin kullanıldığı araştırmaya 3-6 yaş çocuğa sahip 553 anne katılmıştır. Verilerin toplanmasında "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği" ve "Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; annelerin duygusal istismar potansiyelleri ile ebeveyn öz yeterlik düzeylerinin, annelerin eğitim düzeyi ile anlamlı ve yüksek ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği ile Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği'nin alt boyutları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Şenol (2021) yaptığı araştırmada okul öncesi dönem çocuklarının sosyal yetkinlik düzeyleri ile annelerinin duygusal istismar potansiyelleri arasındaki ilişkinin incelemiştir. Betimsel tarama modelinin kullanıldığı araştırmaya okul öncesi eğitime devam eden 370 çocuk ve annesi katılmıştır. Veriler "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği (DİPÖ)" ve "Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30)" ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda; annelerin duygusal istismar potansiyelleri çocuklarının doğum sırasına, kardeş sayısına, anne yaşına, anne öğrenim durumuna, anne çalışma durumuna ve aile gelir düzeyine göre anlamlı farklılık göstermiştir. Annelerin duygusal istismar potansiyeli puanları ile çocukların sosyal yetkinlik puanları arasında negatif yönlü, anksiyete-içe dönüklük puanları arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki belirlenmiştir.

2.5.2. Çocuğun Duygusal İstismarı ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar: Egeland ve diğerleri (1983) tarafından yapılan araştırmada istismar türlerinin erken çocukluk dönemindeki gelişimsel sonuçları incelenmiştir. Çalışmada; anneler, hamileliğinin altıncı ayından başlayarak ve çocuklarının okul öncesi eğitiminin bitimine kadar geçen zamanda düzenli aralıklarla anket, görüşme ve gözlem yoluyla incelenmiştir. Boylamsal olarak yürütülen araştırmanın deney grubunu 267 yüksek riskli aile, kontrol grubunu ise yüksek risk grubunun

içinde yer alan fakat bebeklerine yeterli bakımı sağlayan aileler oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda; ailelerin bebeklerinin tepkilerini sıklıkla yok saydığı, özellikle ağlarken bebeklerini rahatlatmaya çalışmadıkları bulunmuştur. Doğumdan önceki üç aydan itibaren takip edilen bebeklerin %43'ü, 12 ve 18. aylarda annelerine kaygılı bağlanma stili ile bağlanmış ve 24. ayda problem çözme becerileri ortalamanın altında kalmıştır. Ayrıca bu çocukların yüksek riskli grupta bulunan fakat duygusal olarak istismar edilmeyen çocuklara göre daha fazla öfke, uyumsuzluk ve olumsuz duyguya sahip oldukları bulunmuştur. Okul öncesi eğitim sürecinde; dikkatini toplamakta zorlanan, özdenetim becerilerinden yoksun, annelerinden kaçınan fakat öğretmenlerine karşı aşırı bağımlı, uyumsuz ve sorumsuz eylemlerde bulundukları saptanmıştır.

Glaser ve Prior (1997) çocuk koruma yöntemlerinin duygusal istismar için uygun olup olmadığını incelemişlerdir. Araştırmada duygusal istismarın risk etmenleri; ebeveyn özellikleri, çocuğun davranışları ve gelişimindeki bozulmalar olarak saptanmıştır. Duygusal istismar olarak tanımlanabilecek eylemlere erken müdahale edilmesinin önemini ortaya koyan çalışmada, duygusal istismarın tanınmasının çocuğun korunması için önemli bir etkiye sahip olduğu ve erken dönemde polislere ve sosyal hizmetlere gerek duyulmayacak alternatif bir çözüm olduğu belirlenmiştir.

Graham Bermann ve Levendosky (1998) anneleri tarafından duygusal ve fiziksel yönden istismar edilen okul öncesi eğitim dönemindeki çocukların sosyal işleyişlerini incelemişlerdir. Çalışma grubunu; okul öncesi eğitime devam eden 46 çocuk ve çocukların anneleri oluşturmuştur. Aile içi şiddet öyküsü bulunan 21 çocuk ve aile içi şiddet yaşantısı bulunmayan 25 çocuk değerlendirmeye alınmıştır. Araştırma sonucunda; anneleri tarafından fiziksel ve duygusal istismar yaşantısına maruz bırakılan çocukların, kontrol grubunda bulunan çocuklara oranla daha fazla davranış problemi sergiledikleri saptanmıştır. Bu çocukların aynı zamanda olumsuz duyguya sahip olma, olay ya da durumlara karşı uygun tepkiler verememe, akran zorbalığı ve bakım verenleri ile kararsız etkileşimlerde bulunma eylemlerini sıklıkla sergiledikleri görülmüştür. Araştırmanın regresyon analizleri sonucunda; annenin neden olduğu duygusal istismar yaşantılarının ve annenin benlik saygısının, çocuğun sosyal uyumu ve sosyal yaşantısında önemli ölçüde etkili olduğu belirlenmiştir.

Wolfe ve diğerleri (2001) tarafından yapılan çalışmada çocuk istismarı ve uyum sorunları arasındaki ilişkiyi cinsiyet değişkenine yönelik olarak incelenmiştir. Çalışma grubu; 812 kız ve 607 oğlan çocuğu olmak üzere toplam 1419 kişiden oluşmuştur. Araştırma sonucunda kızların %18,8'inin duygusal istismara, %11,2'sinin duygusal ihmale; oğlanların %10,4'ünün duygusal istismara ve %12'sinin duygusal ihmale maruz kaldığı saptanmıştır. İstismara maruz kalan çocuklarda depresyon, öfke ve anksiyete bozukluklarının görülme

oranının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. İstismara uğrayan oğlan çocuklarının kız çocuklarına oranla 2,5 kat daha fazla içine kapanma durumlarının olduğu, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu geliştirdiği saptanmıştır.

Lansford ve diğerleri (2002) tarafından boylamsal yöntemle gerçekleştirilen araştırmada; istismar davranışlarının uzun vadede çocuğa psikolojik, davranışsal ve akademik yönden etkileri incelenmiştir. Çalışma grubunu, okul öncesi eğitime henüz başlamamış 585 oluşturmuş ve bu çocuklardan on iki yıl boyunca veri toplanmıştır. "Travma Sonrası Stres Bozukluğu Formu" ile elde edilen verilerin analizleri sonucunda; istismar yaşantılarına maruz kalan çocukların, daha fazla sorunlu davranışlara sahip oldukları ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Pickreign Stronach ve diğerleri (2011) tarafından çocuk istismarı, güvenli bağlanma ve anne-çocuk ilişkileri incelenmiştir. Çalışma grubu istismara maruz kalmış 92 çocuk ve istismara maruz kalmamış 32 çocuk olmak üzere toplam okul öncesi eğitim çağındaki 123 çocuktan oluşmaktadır. Araştırma sonucunda; çocuk istismarına maruz kalan çocukların güvenli bağlanma oranı, istismara maruz kalmayan çocuklara göre daha düşük ve düzensiz bağlanma oranları ise daha yüksek olarak bulunmuştur.

Çocuğun duygusal yönden istismarına ilişkin yurt içi ve yurt dışında gerçekleştirilen araştırmalara bakıldığında; yurt içinde yapılan araştırmalarda verilerin daha çok annelerden elde edildiği görülürken, yurt dışında yapılan araştırmalarda ise verilerin çocuklardan elde edildiği görülmektedir. Ayrıca, gerek yurt içinde gerekse yurt dışında daha çok nicel araştırma yöntemleri ile araştırmaların yürütüldüğü belirlenmiştir. Yurt içinde gerçekleştirilen araştırmalarda daha çok çocuğun istismarına neden olan etmenler incelenirken, yurt dışında istismarın etkilerinin incelendiği çalışmalar yer almaktadır. Yurt içinde yapılan araştırma sonuçlarına göre ise; annelerin çocuklarını en fazla duygusal yönden istismar ettikleri saptanmıştır.

2.5.3. Çocukta Ayrılık Kaygısı ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar: Alisinanoğlu ve Ulutaş (2003) araştırmasında çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 60 çocuk ve 60 anne olmak üzere toplam 120 kişi katılım sağlamıştır. Veriler; çocukların kaygı düzeyini belirlemek amacı ile "Çocuklar İçin Sürekli Kaygı Envanteri" ve annelerin kaygı düzeyini belirlemek amacı ile "Sürekli Kaygı Envanteri" aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda; cinsiyet, kardeş sayısı, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi, annelerin çalışma durumu ve sosyo-ekonomik düzey değişkenleri ile çocukların sürekli kaygı puan ortalamalarında farklılaşma bulunamamıştır. Anne yaşı ile çocukların sürekli kaygı puan ortalamalarının istatistiksel olarak farklılaştığı

bulunmuştur. Çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Küçüködük (2015) araştırmasında çocuğu anaokuluna giden annelerin ayrılma kaygısı ve bağlanma stilleri ile çocuğunun davranışları ve ayrılma kaygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya anaokuluna giden 280 çocuğun anneleri ve öğretmenleri katılmıştır. Araştırmanın verileri; annelere uygulanan "Yuva Çocukları İçin Ayrılma Kaygısı Ölçeği (Anne-Baba Formu)", "Bilişsel Esneklik Envanteri, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE-II)" ve "Yetişkin Ayrılma Kaygısı Anketi" ile öğretmenlere uygulanan "Yuva Çocukları İçin Ayrılma Kaygısı Ölçeği (Öğretmen Formu)" ve "Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeği" ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda; çocukların ayrılma kaygısı ile sosyal becerileri arasında aynı yönde ve anlamlı, problem davranışları arasında ters yönde ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Annenin bağlanma biçimi ile ayrılma kaygısı arasında aynı yönde ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Son olarak anne bağlanma biçimi ve ayrılma kaygısı arasında aracı rolüne bilişsel esnekliğin anlamlı düzeyde bir rol üstlenmediği görülmüştür.

Teze ve Arslan (2016) tarafından yapılan araştırmada 6 yaşındaki çocukların bağlanma stillerinin, cinsiyetlerinin ve annelerinin çalışma durumlarının ayrılık kaygı düzeyleri ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırmaya 80 kız ve 103 oğlan çocuğu olmak üzere toplam 183 çocuk katılım sağlamıştır. İlişkisel tarama modeli ile yürütülen çalışmada veriler, "Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Çocuk/ Ebeveyn Formu" ve "Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri (TOBAH)" ölçeği aracılıyla toplanmıştır. Ayrılma kaygısının Terk Edilme kaygısı ve Yalnız Kalma kaygısı alt boyutlarına göre yorumlandığı bu araştırmada, terk edilme kaygısı puanında annesi çalışmayan çocuklarda annesi çalışan çocuklara göre anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Çalışmayan annelerin negatif bağlanma stiline sahip çocuklarının yalnız kalma ve terk edilme kaygısı puanlarının, kaçınma ve güvenli bağlanma stiline sahip çocuklara göre anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır.

Sirkeci (2017) çalışmasında okul öncesi dönem çocuklarının sahip olduğu anksiyete türlerinin ne olduğunu ve bu anksiyete türlerinin çeşitli değişkenler ve ebeveyn tutumları ile ilişkisini incelemiştir. Araştırmaya okul öncesi eğitime devam eden 4-6 yaş arası çocuklar ve onların ebeveynleri dahil edilmiştir. Veriler; okul öncesi eğitime devam eden 4-6 yaş arası çocukların ebeveynlerinin doldurduğu "Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete Ölçeği (OÖÇAÖ)" ve "Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)" ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda; okul öncesi çocuklarının özgül fobi düzeyinin toplumsal kaygı bozukluğu, yaygın kaygı bozukluğu ve ayrılık kaygı bozukluğu düzeylerine oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Çocukların anksiyete türleri ailelerinin aylık gelir durumu değişkenine göre ve özgül fobi alt boyutunda

anlamlı farklılık göstermiştir. Ebeveynlerin demokratik tutumu otoriter, izin verici ve koruyucu tutuma göre daha fazla sergilediği bulunmuştur. Çocukların anksiyete bozukluğu türleri ile ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Bora ve diğerleri (2019) yaptıkları çalışmada okul öncesi dönem çocukların ebeveynlerinin kişilik özellikleri ile kaygıları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Nicel olarak yürütülen araştırmada betimsel ve ilişkisel tarama modelleri kullanılmıştır. Okul öncesi eğitime devam eden 356 çocuğun ebeveynlerine uygulanan; "Ayrılma Anksiyetesi Belirti Envanteri", "Yetişkinlik Ayrılma Kaygısı Anketi" ve "Eysenck Kişilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısa Formu" aracılığı ile veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda; ebeveynlerin çocukluk ve erişkinlik dönemi kaygı düzeylerinin cinsiyetlerine göre incelenmesinde anneler lehine anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Ebeveynlerin yetişkinlik kaygı düzeylerinin çocuklarının cinsiyetine göre kız çocukları olan ebeveynler lehine anlamlı şekilde farklılaşmıştır. Nörotisizm alt boyutunda kız çocukları olan ebeveynler lehine anlamlı bir farklılığa ulaşılmıştır. Ebeveynlerin yetişkinlik kaygı düzeyleri ile nörotisizm ve psikotizm alt boyutlarında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkiye ulaşılmıştır.

Dönmez (2019) araştırmasında anaokulu çocuklarında ayrılma kaygısını aile ortamı, annenin sürekli kaygısı ve anne-çocuk bağlanma örüntüleri açısından incelemiştir. 4-6 yaş arasında anaokuluna giden 49 çocuk ve annesi çalışmaya dahil edilmiştir. Veriler; annelere uygulanan "Sürekli Kaygı Envanteri", "Aile Değerlendirme Ölçeği" ve "Anaokulu Öğrencileri Ayrılık Kaygısı Ölçeği (Anne-Baba Formu)"; çocuklara uygulanan "Güvenli Yer Senaryoları Testi" ve öğretmenlere uygulanan "Anaokulu Öğrencileri Ayrılık Kaygısı Ölçeği (Öğretmen Formu)" aracılığı ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda; çocukların bağlanma örüntüleri ile annelerinin hem güvenli hem de güvensiz bağlanma puanları anlamlı düzeyde farklı bulunmuştur. Çocukların ayrılma kaygısı puanı; hem Aile Değerlendirme Ölçeğinin "genel fonksiyonlar" alt boyut puanı, hem de annelerinin sürekli kaygı puanı ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur.

Bora (2019) çalışmasında okul öncesi eğitime devam eden çocukların kaygıları ile ebeveynlerinin kaygıları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Betimsel ve ilişkisel tarama modelinin kullanıldığı araştırmaya 468 çocuk ve çocukların ebeveynleri katılım sağlamıştır. Verilerin toplanması aşamasında; "Okul Öncesi Kaygı Ölçeği" ve "Yetişkinlik Ayrılma Anksiyetesi Anketi" kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda; kız çocukların kaygı düzeyleri oğlan çocuklarının kaygı düzeylerine göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Çocukların okul öncesi eğitime devam süresinin artması ile kaygı düzeylerinin azaldığı ve ebeveynlerin öğrenim düzeyi yükseldikçe çocukların daha az kaygılı olduğu bulunmuştur. Anne babaların kaygı

düzeyleri incelendiğinde; annelerin babalara göre kaygı düzeyleri daha yüksek bulunmuş, eğitim düzeyi ve gelir durumu yüksek ebeveynlerin kaygı düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır. Ebeveyn kaygıları ile çocuklarının kaygıları arasında da pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Çıkrıkçı (2020) çalışmasında okul öncesi eğitime yeni başlayan çocukların ayrılma kaygıları ile annelerinin kaygıları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İlişkisel tarama modelinin kullanıldığı araştırmaya okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 120 çocuk ve anneleri ile 12 okul öncesi öğretmeni olmak üzere toplam 252 kişi katılmıştır. Araştırmaya katılan annelere "Yuva Çocukları için Ayrılma Kaygısı Ölçeği Anne-Baba Formu" ve "Kaygı Ölçeği"; araştırmaya katılan öğretmenlere 120 çocuğun her biri için "Yuva Çocukları için Ayrılma Kaygısı Ölçeği Öğretmen Formu" doldurtulmuştur. Araştırma sonucunda; okul öncesi eğitime yeni başlayan çocukların ayrılma kaygıları ile annelerinin kaygıları arasında ilişki bulunmamıştır. Çocukların ayrılma kaygısı puanlarının kardeş sayısı, annelerinin çalışma durumları ve ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri değişkenlerine göre farklılaştığı belirlenmiştir. Annelerin sürekli kaygılarının ise öğrenim durumlarına göre farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Çetin ve Haskan Avcı (2022) yaptıkları araştırmada çocukların ayrılık kaygısı ile anne babalarının ayrılık kaygısı ve ebeveynliğe yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. "Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu"; "Yetişkin Ayrılık Anksiyetesi Anketi" ve "Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği" aracılığı ile veriler toplanmıştır. Araştırmaya 467 anne ve baba katılmıştır. Araştırma sonucunda; yalnız kalma kaygısı ve terk edilme kaygısı yüksek olan çocukların hem annelerinin hem de babalarının ayrılma kaygıları yüksek, evlilik doyumları ise düşük bulunmuştur. Yalnız kalma kaygısı yüksek çocukların annelerinin ebeveynliğe yönelik tutumları, yalnız kalma kaygısı düşük olan çocukların annelerine kıyasla daha olumsuz bulunmuştur. Terk edilme kaygısı yüksek çocukların annelerinin ebeveynliğe yönelik genel tutum ve ilgilerinin de düşük olduğu bulunmuştur. Yalnız kalma kaygısı yüksek ve düşük olan çocukların annelerinin, ebeveynliğe ilişkin öz yeterlik düzeyleri ve ebeveynliğe yönelik ilgi düzeylerinde farklılaşma bulunmamıştır.

2.5.4. Çocukta Ayrılık Kaygısı ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar: Hudson ve Rapee (2001) tarafından yapılan araştırmada, kontrolcü ve reddedici anne baba tutumları ile çocukların ayrılma kaygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu doksan beş çocuk ve annesi oluşturmuştur. Araştırmanın verileri; "Çocuklar için Anksiyete Bozuklukları Mülakat Programı" ve "DSM-IV Çocuk ve Ebeveyn Versiyonu-Anksiyete Bozuklukları Mülakat Programı" kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma sonucunda,

kontrol düzeyi yüksek annelerin çocuklarının uyum sorunları ve yoğun kaygı yaşadığı belirlenmiştir.

Dallaire ve Weinraub (2005) tarafından yapılan araştırmada, okul öncesi dönem çocukların ayrılık kaygılarını sürdüren nedenler ve ailevi koşulları incelenmiştir. Boylamsal yöntemin kullanıldığı araştırmaya, 99 anne ve onların çocukları katılım sağlamıştır. Doğumdan sonraki ilk ay çocuklar ve annelerinin ev ortamında gözlemlenmesi ile başlayan çalışma, çocukların 6 yaşına gelene dek düzenli aralıklarla ve çeşitli ortamlarda incelenmeleri ile sonuçlandırılmıştır. Araştırma sonucunda; güvensiz bağlanma stiline sahip çocukların, güvenli bağlanan çocuklara oranla daha yüksek ayrılma kaygısı belirtileri gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca kaygılı bağlanan çocukların, güvenli bağlanan çocuklara göre daha yüksek düzeyde ayrılık kaygısı yaşadıkları belirlenmiştir. Anne-çocuk bağlanma stilleri ve annenin duyarlılığı ile çocuklarının ayrılık kaygısı arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Peleg ve diğerleri (2006) tarafından yapılan araştırmada; okul öncesi dönem çocuklarının ayrılık kaygısı ve okula uyum durumları ile annelerinin ayrılık kaygısı ve farklılaşma düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma grubunu, okul öncesi eğitime devam eden 38 çocuk ve onların anneleri oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda; annenin ayrılık kaygısı düzeyi ile çocuğun ayrılık kaygısı arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Mofrad ve diğerleri (2009) tarafından yapılan çalışmada; ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzları ile çocukların ayrılma kaygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu, ilkokul birinci sınıfa giden 6-8 yaş aralığındaki 120 çocuk oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda; aşırı koruyucu tutuma sahip anneler ile çocuklarının ayrılma kaygısı arasında anlamlı düzeyde ve pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Hudson ve diğerleri (2011) tarafından yapılan araştırmada; davranışsal engelleme, aile ortamı ve çocuk kaygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. 3 ve 4,5 yaş aralığında bulunan 202 çocuğun çalışma grubunu oluşturduğu araştırmada veriler; çoklu davranış gözlemleri, görüşme ve anket yoluyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda; davranışsal olarak engellenen çocukların kaygı kriterlerini karşılama düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Özellikle anne kaygısı, ebeveyn tutumları ve bağlanma koşulları etmenlerinin, aile ortamında çocuğun davranışsal engellenme durumu ile yüksek bir anlamlılık ilişkisi bulunmuştur. Anne kaygısı ile çocuk kaygısı arasında da anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Laurin ve diğerleri (2015) tarafından yapılan araştırmada; aşırı zorlayıcı ve aşırı koruyucu tutuma sahip annelerin, çocuklarının kaygı gelişimi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışma grubunu; 2,5-8 yaş aralığındaki 2120 çocuk oluşturmuştur. Araştırma sonucunda;

annenin depresyon hali ile aşırı koruyucu tutumu arasında bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Aşırı zorlayıcı ve aşırı koruyucu tutuma sahip annelerin çocuklarının kaygı risklerinin yüksek olduğu ve annenin depresyon hali ile çocuğun kaygı düzeyi arasında yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Battaglia ve diğerleri (2016) tarafından yapılan araştırmada bebeklikten okul öncesi yılların sonuna kadar çocukta ayrılık kaygısının etmenleri incelenmiştir. 1,5 yaşındaki çocukların 6 yaşına gelene kadar düzenli aralıklarla incelenmesi ile boylamsal olarak yürütülen araştırmanın çalışma grubunu; 1933 çocuk ve onların aileleri oluşturmaktadır. Düzenli aralıklarla beş ayda bir gerçekleştirilen incelemelerde veriler, "Çocuk Davranışları Değerlendirme Anketi" ve görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda; çocukların büyük bir kısmında çok az ya da orta düzeyde, sınırlı bir sürede ayrılık kaygısı yaşadıkları belirlenmiştir. Ayrılma kaygısı görülen çocuklarda bu durumun çocuklar 4-5 yaşlarına geldiğinde artış gösterdiği ve ilerleyen süreçte azaldığı saptanmıştır. Ancak araştırmada; ayrılık kaygısının 6 yaşındaki çocuklarda hala gözlenmesi ve artış göstermeye devam etmesinin, bu çocukların ilerleyen süreçte ayrılma kaygısı bozukluğu geliştirmede risk grubunda olabilecekleri sonucuna ulaşılmıştır.

Çocukta ayrılık kaygısına ilişkin yurt içi ve yurt dışında gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde; yurt içinde verilerin daha çok ebeveynler ve öğretmenlerden elde edildiği görülürken, yurt dışında anne ve çocuktan elde edilen verilerle araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Ayrıca, gerek yurt içinde gerekse yurt dışında araştırmacılar tarafından nicel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği belirlenmiştir. Yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalarda genellikle anne ve çocuğun kaygı durumları, bağlanma ve ebeveyn tutumlarının incelendiği çalışmalara rastlanmaktadır.

3. BÖLÜM
YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeline, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına ve verilerin toplanması ve çözümlenmesine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, 3-6 yaş çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyelleri ile çocuklarının ayrılık kaygısı arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte olmuş ya da günümüzde hala var olan bir durumu olduğu şekli ile betimlemeyi hedeflemektedir. Genel tarama modellerinden biri olan ilişkisel tarama modeli; iki veya daha fazla sayıdaki değişken arasında, birlikte değişimin varlığı ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan bir araştırma modelidir (Karasar, 2015). Araştırmada; 3-6 yaş çocuğa sahip annelerin yaşı, eğitim durumu, mesleği, çocuğun cinsiyeti ve çocuğun yaşı değişkenlerine göre duygusal istismar ve ayrılık kaygısının farklılık gösterip göstermediği araştırılırken ilişkisel tarama modelinden yararlanılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Samsun il merkezi ve ilçelerinde okul öncesi eğitime devam eden 3-6 yaş aralığında çocuğu olan anneler ve çocuklarıdır. Örneklemi ise, 2021-2022 eğitim öğretim yılı içerisinde Samsun il merkezi ve ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda okul öncesi eğitime devam eden 3-6 yaş aralığındaki 186 kız ve 224 oğlan çocuğu ve onların annesi olmak üzere toplam 410 çocuk ve anneden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemi, seçkisiz örneklem yöntemlerinden basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Her bir örneklem seçimine eşit seçilme imkanı vererek seçilen birimlerin örnekleme alındığı basit seçkisiz örnekleme yöntemi, temsil edici bir örneklemin seçiminde geçerli ve en doğru yoldur (Büyüköztürk ve diğerleri, 2013). Araştırma grubuna dahil edilen çocuklar ve annelerine ait demografik bilgilere Tablo 1 ve Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 1

Çalışma grubuna dâhil edilen çocukların demografik bilgileri

Değişkenler	Gruplar	F	%
Cinsiyet	Kız	186	45,4
	Oğlan	224	54,6
Çocuk yaş	3	22	5,4
	4	74	18,0
	5	204	49,8

	6	110	26,8

Tablo 1'de görüldüğü üzere araştırmaya dâhil edilen 3-6 yaş aralığındaki çocukların 186'sını (%45,4) kız çocukları oluşturmaktadır. Araştırmaya dâhil edilen 3-6 yaş aralığındaki çocukların 224'ünün (%54,6) ise oğlan çocuğu oldukları görülmektedir. Bu çocukların 22 (%5,4) tanesi 3 yaş, 74 (%18,0) tanesi 4 yaş, 204 (%49,8) tanesi 5 yaş ve 110 (%26,8) tanesi 6 yaşında yer almaktadır.

Tablo 2

Çalışma grubuna dâhil edilen annelerin demografik bilgileri

Değişkenler	Gruplar	F	%
Anne yaş	21-25 yaş	12	2,9
	26-30 yaş	87	21,2
	31-35 yaş	157	38,3
	36-40 yaş	111	27,1
	41-45 yaş	36	8,8
	46 yaş ve üzeri	7	1,7
Eğitim durumu	İlkokul mezunu	34	8,3
	Ortaokul mezunu	66	16,1
	Lise mezunu	130	31,7
	Üniversite mezunu	180	43,9
Meslek	Ev hanımı	240	58,5
	Memur	57	13,9
	İşçi	41	10,0
	Serbest meslek	22	5,4
	Diğer	50	12,2

Tablo 2 incelendiğinde; annelerin 12'si (%2,9) 21-25 yaş, 87'si (%21,2) 26-30 yaş, 157'si (%38,3) 31-35 yaş, 111'i (%27,1) 36-40 yaş, 36'sı (%8,8) 41-45 yaş ve 7'si (%1,7) 46 yaş ve üzeri yaş aralığında yer almaktadır. Annelerin eğitim durumlarına bakıldığında; ilkokul mezunu olan 34 (%8,3), ortaokul mezunu olan 66 (%16,1), lise mezunu olan 130 (%43,9) ve üniversite mezunu olan 180 (%43,9) anne olduğu görülmektedir. Bu annelerin; 240'ı (%58,5)

ev hanımı, 57'si (%13,9) memur, 41'i (%10,0) işçi, 22'si (%5,4) serbest meslek, 1'i (%0,2) emekli ve 49'u (%12,0) diğer meslek gruplarında çalışmaktadır.

3.3. Verileri Toplama Araçları

Araştırmada; 3-6 yaş çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyellerini belirlemek amacıyla "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği [DİPÖ]", çocukların ayrılık kaygısı düzeylerini belirlemek amacıyla ise "Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu [AKDÖ-Ebeveyn Formu]" kullanılmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin demografik verilerini elde etmek amacıyla "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Veri toplama araçlarına ilişkin detaylı bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu: Araştırmada katılımcıların demografik verilerini belirlemek amacıyla, araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Kişisel bilgi formunda 3-6 yaş çocuğa sahip annelerin yaşı, eğitim durumu, mesleği, çocuğun cinsiyeti ve çocuğun yaşı değişkenleri yer almaktadır.

3.3.2. 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği (DİPÖ): 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği (DİPÖ), Pekdoğan ve Kanak tarafından geliştirilmiştir (Pekdoğan ve Kanak, 2018). "Nedensel" ve "Önleyici" olmak üzere iki alt boyutu olan ve 50 maddeden oluşan ölçek, 3-6 yaş aralığında çocuğu bulunan ebeveynlere yönelik hazırlanmıştır ve ebeveynlerin duygusal istismar potansiyellerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Beşli likert tipi olan ölçme aracı, hiçbir zaman (1), nadiren (2), ara sıra (3), çoğu zaman (4), her zaman (5) ifadelerini içermektedir. Ölçeğin Nedensel alt boyutu, ebeveynlerin çocuklarına yönelik duygusal istismara neden olan davranışlarını ölçmektedir. Bu boyutta çocuğu cezalandırma, utandırma, isteklerini görmezden gelme, mahrum bırakma, tehdit etme gibi ifadeler yer almaktadır. Ölçme aracının Nedensel alt boyutunda 29 madde yer almaktadır. Bu boyuttan elde edilecek en düşük puan 29, en yüksek puan ise 145'tir. Nedensel alt boyutunda ters puanlanan madde yer almamaktadır. Yüksek puan, ebeveynlerin çocuklarına yönelik duygusal istismar potansiyellerinin yüksek olduğunu göstermektedir. DİPÖ'nün önleyici alt boyutu ise, ebeveynlerin çocuklarına yönelik duygusal istismarı önlemeye yönelik davranışlarının düzeylerini ölçen maddeleri içermektedir. Bu boyutta çocuğa güzel sözler söyleme, çocuğu mutlu etme, hoşgörülü olma, sarılma, sağlığını önemseme, olumlu iletişim kurma ve değerli olduğunu hissettirmeye ilişkin maddeler yer almaktadır. Önleyici alt boyutta 21 madde yer almakta ve maddelerin tamamı ters puanlanmaktadır. Bu boyuttan elde edilebilecek en düşük puan 21, en yüksek puan ise 105'dir. Yüksek puan, ebeveynlerin çocuklarına yönelik duygusal istismarı önleme davranışlarının

yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin güvenirlik katsayıları incelendiğinde ise; Nedensel ve Önleyici alt boyutlarının Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları ,96 olarak, ölçeğin tamamının güvenirlik katsayısı ise ,97 olarak hesaplanmıştır (Pekdoğan ve Kanak, 2019). Bu çalışmada ise, ölçeğin Nedensel alt boyutuna ilişkin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı ,72 olarak önleyici alt boyutuna ilişkin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı ,75 olarak ve ölçeğin tamamının güvenirlik katsayısı ise ,79 olarak hesaplanmıştır. Cronbach Alpha güvenirlik kat sayısının 0,70 ve üzerinde olması ölçme aracının güvenilir olduğunu ifade etmektedir (Durmuş, Yurtkoru ve Çinko, 2018). Elde edilen sonuç, söz konusu ölçme aracının bu araştırma grubu için güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

3.3.3. Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu: Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu, çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin belirlenmesi amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin çocuk formu Hahn ve diğerleri (2003) tarafından geliştirilmiş, sonrasında Eisen ve Schaefer (2005) tarafından da ebeveyn formu geliştirilerek literatüre kazandırılmıştır. Ölçeğin çocuk formu, çocukların yaşadığı yalnız kalma ve terk edilme kaygılarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Ebeveyn formunda ise, ebeveynler tarafından çocuklarda gözlenen kaygının düzeyinin belirlenmesi hedeflenmektedir. Ölçeğin her iki formu da "Yalnız Kalma" ve "Terk Edilme" olarak iki alt boyuttan ve 14 maddeden oluşmaktadır. 4'lü likert tipi olan ölçme aracı, hiçbir zaman (1) bazen (2) sık sık (3) ve her zaman (4) biçiminde puanlanmaktadır. Yalnız Kalma ve Terk Edilme kaygısı olarak iki alt boyuttan oluşan ölçekte; Yalnız Kalma kaygısı alt boyutundan alınabilecek en düşük puan 6, en yüksek puan 24 olarak belirlenmiştir. Terk Edilme kaygısı alt boyutunda ise, alınabilecek en düşük puan 8, en yüksek puan 32'dir. Yalnız Kalma ve Terk Edilme alt boyutlarından alınan puanların yüksek olması çocuğun ilgili alt boyuta dair yaşadığı kaygı düzeyinin de yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Ölçeğin Türkçe uyarlamasını yapan Teze ve Arslan (2016); ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarında ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi uygulamıştır. Güvenirliğini belirlemek içinde Cronbach Alpha iç tutarlılık kat sayısı ve test tekrar test katsayıları hesaplanmıştır. Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği–Ebeveyn Formu'nda ,83 olarak hesaplanan güvenirlik katsayısı, çocuk formunda da ,83 olarak bulunmuştur. Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği Ebeveyn/Çocuk formlarının alt boyutlarının tutarlılık katsayısını belirlemek üzere test-tekrar test için gerçekleştirilen Pearson momentler çarpım korelasyon katsayısı analizi sonucunda, Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu'nda, Yalnız Kalma kaygısı puanları arasında (r=,72 p<,01) düzeyinde, Terk Edilme kaygısı puanları arasında (r=,70 p<,01) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tüm bu bulgular, ölçeğin hem çocuk hem de ebeveyn formunun

test tekrar test güvenirliğine sahip olduğunu göstermektedir. Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği Ebeveyn ve Çocuk formunun kapsam geçerliliğini sağlamak amacıyla 8 öğretim elamanından oluşan uzman görüşü alınmıştır. Alınan uzman görüşleri arasındaki tutarlılığı incelemek amacıyla da sınıf içi korelasyon katsayısı hesaplanmış ve ,91 bulunmuştur. Bu araştırmada ise, Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu'nun tüm maddelerine ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı ,81 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada elde edilen veriler üzerinden ölçeğin güvenirliği ayrıca test edilmiş; Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır. Yalnız Kalma kaygısı alt boyutu için iç tutarlık katsayısı ,78 ve Terk Edilme alt boyutu için iç tutarlık katsayısı ,71 olarak bulunmuştur. Cronbach Alpha güvenirlik kat sayısının 0,70 ve üzerinde olması ölçme aracının güvenilir olduğunu göstermektedir (Durmuş ve diğerleri, 2018). Elde edilen sonuç, söz konusu ölçme aracının bu araştırma grubu için güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

3.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlenmesi

Araştırma kapsamında öncelikle; "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği" ve "Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu"nun çalışmada kullanılması için ölçeğin geliştiricilerinden gerekli izinler alınmıştır (Ek 4). Araştırma verileri toplanmadan önce Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından 29.04.2021 tarihinde gerçekleştirilen 2021-04 oturum sayılı toplantı sonucunda gerekli izinler alınmıştır (Ek 5). Etik kurul izni alındıktan sonra verilerin toplanacağı İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır (Ek 6). Tüm resmi izinler alındıktan sonra verilerin toplanacağı okullara gidilmiş ve okul müdürleri ve öğretmenler araştırma hakkında bilgilendirilmiştir. Ölçeklerin uygulanacağı okullarda görev yapan öğretmenler aracılığı ile çocukların annelerine ulaşılarak, araştırmaya katılım sağlamak isteyen gönüllü anneler tarafından ölçek maddeleri cevaplandırılmıştır. "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli" ölçeği annelerin kendilerini değerlendirmelerini sağlayan sorular içermekte olup, anneler tarafından kendilerine uygun olan cevaplar işaretlenerek doldurulmuştur. "Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu" ise annelerin çocuklarını değerlendirmelerini sağlayan sorulardan oluşmakta olup, anneler tarafından çocuklarını en iyi ifade eden cevabın işaretlenmesi biçiminde doldurulmuştur. Araştırmaya, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Samsun İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okul öncesi eğitim kurumlarına devam etmekte olan 3-6 yaş aralığındaki 186 kız ve 224 oğlan çocuğuna sahip toplam 410 anne katılım sağlamıştır. Online veri toplama yönteminin tercih edildiği bu araştırmada, ölçek maddelerinin Google Formlara eklenmesi ile

07.02.2022-03.04.2022 tarihleri arasında yaklaşık olarak iki aylık bir süre içinde veriler toplanmış ve araştırmaya katılan tüm annelerin verileri çalışmaya dahil edilmiştir.

Araştırma kapsamında toplanan verilerin analizi, SPSS 26,0 [Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı] kullanılarak bilgisayar ortamında sonuçlandırılmıştır. Analizlere başlamadan önce, verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığının saptanması amacıyla normallik testlerine bakılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için; grup büyüklüğü 50'den küçük olduğunda Shapiro-Wilks, büyük olduğunda ise Kolmogorov-Smirnov testi kullanılmaktadır (Büyüköztürk, 2018).

Tablo 3

Ölçeklerin Kolmogorov-Smirnov testine göre normallik dağılımının incelenmesi

Ölçekler	Alt Boyutlar	İstatistik	N	p
DİPÖ	Nedensel	,105	410	,000
	Önleyici	,124	410	,000
AKDÖ-Ebeveyn Formu	Yalnız Kalma	,124	410	,000
	Terk Edilme	,098	410	,000

Tablo 3'te verilen Kolmogorov-Smirnov testi incelendiğinde hem 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği hem de Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu tüm alt boyutlarının normal dağılım gösterdiği görülmektedir (p<,05). Fakat özellikle sosyal bilimler alanında, sonuçların çalışma grubunun büyüklüğünden etkilenebileceğinin düşünülmesi sebebiyle normalliğe karar vermeden önce çarpılık ve basıklık katsayılarına da bakmak önemli görülmektedir. Ölçeklerin çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4

Ölçeklerin çarpıklık ve basıklık değerleri

Ölçekler	Alt Boyutlar	N	Çarpıklık	Basıklık
DİPÖ	Nedensel	410	0,983	0,841
	Önleyici	410	1,202	1,859
AKDÖ-Ebeveyn Formu	Yalnız Kalma	410	0,598	-0,187
	Terk Edilme	410	0,674	0,114

Literatür incelendiğinde; çarpıklık ve basıklık katsayıları -1 ve +1 arasında yer alıyorsa normal dağılım gösteriyormuş gibi düşünüldüğü görülmektedir. George ve Mallery (2010) göre

ise bu katsayıların -2 ve +2 arasında olması normal dağılım olarak kabul edilmektedir. Tablo 4 incelendiğinde ölçeklerin alt boyutlarının tamamının çarpıklık ve basıklık değerlerinin ±2 arasında yer aldığı görülmektedir. Çarpıklık ve basıklık değerlerine göre de ölçeklerin normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle ölçeklerin analizinde normal dağılımlar için kullanılan, parametrik analizler kullanılmıştır. Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla t-Testinden yararlanılmıştır. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin annenin yaş, eğitim durumu, mesleği değişkenine göre ve çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin çocuğun yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini saptamak için ANOVA testi yapılmıştır. Ayrıca bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki Pearson Korelasyon analizi, etki ise Basit Doğrusal Regresyon ve Çoklu Regresyon analizi ile incelenmiştir. Regresyon analizi yapabilmek için gerekli olan; bağımlı ve bağımsız değişkenlerin her ikisinin de normallik varsayımını sağlaması, değişkenler arasında doğrusal bir ilişki olması, uç değerler bulunmaması, hataların normallik varsayımını sağlaması ve hataların birbirlerinden bağımsız olması şartlarının sağlanması gerekmektedir (Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü, 2020). Bu araştırmada, gerekli bilimsel şartların yerine getirildiği ve regresyon testinin geçerli olduğu söylenebilmektedir. Elde edilen tüm bulgular %95 güven aralığı ve 0,05 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

4. BÖLÜM
BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırma sorularını cevaplamak amacıyla, çalışma grubundan elde edilen verilerin analizleri yapılmış ve bu analizlerin bulgularına yer verilmiştir.

4.1. Annelerin Duygusal İstismar Potansiyellerine İlişkin Bulgular

Annelerin duygusal istismar potansiyelleri "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği" kullanılarak belirlenmiştir. Annelerin duygusal istismar potansiyellerini ölçmek amacıyla kullanılan ölçeğe ilişkin betimsel istatistik analizi yapılmıştır. Betimsel istatistik analizi ile ölçeğin Nedensel ve Önleyici alt boyutlarının ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri incelenmiştir.

Annelerin duygusal istismar potansiyellerini belirlemek için kullanılan 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği'nden elde edilen bulgulara ait betimsel istatistik sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5

Annelerin duygusal istismar potansiyellerine ilişkin betimsel istatistik sonuçları

DİPÖ Alt Boyutlar	N	x̄	Ss	Min	Maks
Nedensel	410	38,73	7,27	29,00	65,00
Önleyici	410	30,86	6,06	21,00	56,00

3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği alt boyutlarının betimsel istatistik analizi yapılmıştır. Annelerin duygusal istismar potansiyelleri ölçeğinin Nedensel alt boyutundan aldıkları ortalama puanın 38,73 olduğu, Önleyici alt boyutundan aldıkları ortalama puanın ise 30,86 olduğu görülmektedir. Nedensel alt boyuttan alınabilecek en düşük puanın 29 en yüksek puanın ise 145 olduğu düşünüldüğünde, annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Nedensel alt boyut puanlarının ortalamanın altında olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, Önleyici alt boyuttan alınabilecek en düşük puanın 21 en yüksek puanın ise 105 olduğu düşünüldüğünde annelerin Önleyici alt boyut puanlarının da ortalamanın altında olduğu söylenebilir.

Çalışma grubunda yer alan annelerin; duygusal istismar potansiyellerinin yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA testinin analizine ilişkin bulgular Tablo 6 ve Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 6

Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin yaş değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları

DİPÖ Alt Boyutları	Yaş Aralığı	N	x̄

Nedensel	21-25 yaş	12	38,42
	26-30 yaş	87	39,00
	31-35 yaş	157	37,72
	36-40 yaş	111	39,91
	41-45 yaş	36	38,89
	46 yaş ve üzeri	7	39,00
Önleyici	21-25 yaş	12	32,25
	26-30 yaş	87	30,24
	31-35 yaş	157	29,90
	36-40 yaş	111	32,20
	41-45 yaş	36	31,44
	46 yaş ve üzeri	7	32,14

Tablo 6'da annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Nedensel ve Önleyici alt boyutta yaşları değişkenine ilişkin ortalamaları görülmektedir. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Nedensel alt boyut ortalamaları 21-25 yaş grubunda 38,42; 26-30 yaş grubunda 39; 31-35 yaş grubunda 37,72; 36-40 yaş grubunda 39,91; 41-45 yaş grubunda 38,89; 46 yaş ve üzeri grupta ise 39 olarak bulunmuştur. Önleyici boyutta ise 21-25 yaş grubunda 32,25; 26-30 yaş grubunda 30,24; 31-35 yaş grubunda 29,90; 36-40 yaş grubunda 32,20; 41-45 yaş grubunda 31,44; 46 yaş ve üzeri grupta ise 32,14 olarak bulunmuştur.

Tablo 7

Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin yaş değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları

DİPÖ Alt Boyutları	Varyansın Kaynağı	KT	KO	Sd	F	p
Nedensel	Gruplararası	323,709	64,742	5	1,315	,256
	Grupiçi	19885,240	49,221			
	Toplam	20208,949				
Önleyici	Gruplararası	424,115	84,823	5	2,347	,040*
	Grupiçi	14597,936	36,134			
	Toplam	15022,051				

*p<,05

Tablo 7'de annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Nedensel ve Önleyici alt boyutlarda annenin yaşı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ait tek yönlü varyans analizi bulguları görülmektedir. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin yaşları değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ait tek yönlü varyans analizi sonucunda, annelerin yaşının Nedensel (p>,05) alt boyutta farklılaşmadığı görülmektedir. Diğer yandan, annelerin Önleyici (p<,05) duygusal istismar potansiyelleri puanlarında yaş değişkenine bağlı anlamlı bir farklılaşma saptanmıştır. Field (2012) gruplar arası örneklem sayısının tam olarak eşit olmadığı, örneklem sayısının birbirine yakın olduğu durumlarda Gabriel post hoc analizinin kullanılmasını önermektedir. Gabriel post hoc analizine ilişkin bulgulara Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8

Annelerin yaş değişkenine ilişkin Gabriel post hoc analizi sonuçları

Yaş Aralığı	Yaş Aralığı	Ortalama Farkı	SH	p
31-35 yaş	21-25 yaş	-2,35	1,80	,88
	26-30 yaş	-,34	,80	1,0
	36-40 yaş	-2,30*	,75	,002*
	41-45 yaş	-1,55	1,11	,89
	46 yaş ve üzeri	-2,24	2,32	,99

*p<,003

Tablo 8'de farklılığın kaynağını saptamak amacıyla yapılan Gabriel post hoc analizinin bulguları görülmektedir. Yapılan analizden elde edilen bulgular p<,003 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir. Farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan Gabriel post hoc analizi sonuçlarına göre; 36-40 yaş aralığında yer alan annelerin önleyici duygusal istismar potansiyeli puanlarının, 31-35 yaş aralığında yer alan annelerin önleyici duygusal istismar potansiyeli puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çalışma grubunda yer alan annelerin; duygusal istismar potansiyellerinin eğitim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA testinin analizine ilişkin bulgular Tablo 9 ve Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 9

Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin eğitim durumu değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları

DİPÖ Alt Boyutları	Eğitim Düzeyi	N	x̄
Nedensel	İlkokul mezunu	34	40,26

	Ortaokul mezunu	66	40,18
	Lise mezunu	130	38,13
	Üniversite mezunu	180	38,34
Önleyici	İlkokul mezunu	34	34,03
	Ortaokul mezunu	66	30,36
	Lise mezunu	130	31,00
	Üniversite mezunu	180	30,29

Tablo 9'da annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Nedensel ve Önleyici alt boyutta eğitim durumu değişkenine ilişkin ortalamaları görülmektedir. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Nedensel alt boyut ortalamaları ilkokul mezunu 40,26; ortaokul mezunu 40,18; lise mezunu 38,13; üniversite mezunu 38,34 olarak bulunmuştur. Önleyici alt boyut ortalamaları ise, ilkokul mezunu 34,03; ortaokul mezunu 30,36; lise mezunu 31 ve üniversite mezunu 30,29 olarak bulunmuştur.

Tablo 10

Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin eğitim durumu değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları

DİPÖ Alt Boyutları	Varyansın Kaynağı	KT	KO	Sd	F	p
Nedensel	Gruplararası	293,408	139,610	3	1,994	,114
	Grupiçi	19915,541	35,96			
	Toplam	20208,949				
Önleyici	Gruplararası	418,830	139,610	3	3,881	,009*
	Grupiçi	14603,22	35,969			
	Toplam	15022,05				

*p<,05

Tablo 10'da annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Nedensel ve Önleyici alt boyutlarda annenin eğitim durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ait tek yönlü varyans analizi bulguları görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda; annelerin eğitim durumu değişkeninin Nedensel (p>,05) alt boyutta farklılaşmadığı saptanırken, Önleyici (p<,05) alt boyutta ise farklılaşma gösterdiği görülmektedir. Farklılığın kaynağını saptamak amacıyla

Gabriel post hoc analizi kullanılmıştır. Gabriel post hoc analizine ilişkin bulgular Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11

Annelerin eğitim durumu değişkenine ilişkin Gabriel post hoc analizi sonuçları

Eğitim Düzeyi	Eğitim Düzeyi	Ortalama Farkı	SH	p
İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	-3,66	1,26	,021
	Lise mezunu	-3,03	1,15	,036
	Üniversite mezunu	-3,74*	1,12	,002*

*p<,008

Tablo 11'de farklılığın kaynağını saptamak amacıyla yapılan Gabriel post hoc analizinin bulguları görülmektedir. Yapılan analizden elde edilen bulgular p<,008 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir. Gabriel post hoc sonuçlarına göre; ilkokul mezunu annelerin duygusal istismar potansiyelleri Önleyici alt boyut puanlarının üniversite mezunu annelerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

Çalışma grubunda yer alan annelerin; duygusal istismar potansiyellerinin meslek değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA testinin analizine ilişkin bulgular Tablo 12 ve Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 12

Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin meslek değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları

DİPÖ Alt Boyutları	Meslek	N	x̄
Nedensel	Ev Hanımı	240	39,22
	Memur	57	38,37
	İşçi	41	37,56
	Serbest Meslek	22	39,41
	Diğer	50	37,42
Önleyici	Ev Hanımı	240	30,88
	Memur	57	31,54
	İşçi	41	29,61
	Serbest Meslek	22	30,27
	Diğer	50	31,08

Tablo 12'de annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Nedensel ve Önleyici alt boyutlarda meslek değişkenine ilişkin ortalamaları görülmektedir. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Nedensel alt boyut ortalamaları ev hanımı 39,22; memur 38,37; işçi 37,56; serbest meslek 39,41 ve diğer 37,42 olarak bulunmuştur. Önleyici boyut ortalamaları ise ev hanımı 30,88; memur 31,54; işçi 29,61; serbest meslek 30,27 ve diğer 31,08 olarak bulunmuştur.

Tablo 13

Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin meslek değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları

DİPÖ Alt Boyutları	Varyansın Kaynağı	KT	KO	Sd	F	p
Nedensel	Gruplararası	293,408	139,610	4	1,105	,354
	Grupiçi	19915,541	35,96			
	Toplam	20208,949				
Önleyici	Gruplararası	418,830	139,610	4	,683	,604
	Grupiçi	14603,22	35,969			
	Toplam	15022,05				

*p<,05

Tablo 13'te annelerin duygusal istismar potansiyellerinin meslek değişkenine ilişkin tek yönlü varyans analizi bulguları görülmektedir. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Nedensel ve Önleyici alt boyutlarda meslek değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ait tek yönlü varyans analizi bulguları sonucunda, annelerin meslek değişkeninin duygusal istismar potansiyellerinin Nedensel (p>,05) alt boyutunda farklılaşmadığı belirlenmiştir. Annelerin meslek değişkeninin duygusal istismar potansiyellerinin Önleyici (p>,05) alt boyutunda da farklılaşmadığı saptanmıştır.

Çalışma grubunda yer alan annelerin; duygusal istismar potansiyellerinin çocuklarının yaşı değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-Testinin analizine ilişkin bulgular Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14

Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin çocuğun cinsiyet değişkenine ilişkin t-Testi sonuçları

DİPÖ Alt Boyutları	Cinsiyet	N	x̄	Ss	T	Df	p
Nedensel	Kız	186	39,05	7,05	,85	408	,98
	Oğlan	224	38,46	7,01			
Önleyici	Kız	186	31,01	5,92	,51	408	,69

	Oğlan	224	30,70	6,18

*p<,05

Tablo 14'te görüldüğü gibi, çocukların Nedensel alt boyut ortalamaları kız 39,05 ve oğlan 38,46 olarak bulunmuştur. Önleyici boyut ortalamaları ise, kız 31,01 ve oğlan 30,70 olarak bulunmuştur. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin çocuklarının cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin t-Testi sonuçlarına göre de çocukların cinsiyet değişkeni Nedensel $t(408)= ,85$, $p>,05$ ve Önleyici $t(408)= ,51$, $p>,05$ alt boyutlarda farklılık oluşturmamaktadır.

Çalışma grubunda yer alan annelerin; duygusal istismar potansiyellerinin çocuklarının yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA testinin analizine ilişkin bulgular Tablo 15 ve Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 15

Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin çocuğun yaş değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları

DİPÖ Alt Boyutları	Çocuk Yaş	N	x̄
Nedensel	3 yaş	22	38,36
	4 yaş	74	38,73
	5 yaş	204	39,17
	6 yaş	110	37,99
Önleyici	3 yaş	22	31,86
	4 yaş	74	30,35
	5 yaş	204	30,96
	6 yaş	110	30,74

Tablo 15'te annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Nedensel ve Önleyici alt boyutlarda çocuklarının yaş değişkenine ilişkin ortalamaları görülmektedir. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Nedensel alt boyut ortalamaları 3 yaş 38,36; 4 yaş 38,73; 5 yaş 39,17 ve 6 yaş 37,99 olarak bulunmuştur. Önleyici alt boyut ortalamaları ise 3 yaş 31,86; 4 yaş 30,35; 5 yaş 30,96 ve 6 yaş 30,74 olarak bulunmuştur.

Tablo 16

Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin çocuğun yaş değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları

DİPÖ Alt Boyutları	Varyansın Kaynağı	KT	KO	Sd	F	p
Nedensel	Gruplararası	101,939	33,980	3	,686	,561
	Grupiçi	20107,010	49,525			
	Toplam	20208,949				
Önleyici	Gruplararası	44,638	14,879	3	,403	,751
	Grupiçi	14977,413	36,890			
	Toplam	15022,05				

*p<,05

Tablo 16'da annelerin duygusal istismar potansiyellerinin çocuklarının yaş değişkenine ilişkin tek yönlü varyans analizi bulguları görülmektedir. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Nedensel ve Önleyici alt boyutlarda çocuğun yaşı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ait tek yönlü varyans analizi bulguları sonucunda, çocukların yaş değişkeninin Nedensel (p>,05) alt boyutta farklılaşmadığı belirlenmiştir. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Önleyici (p>,05) alt boyutta da çocukların yaşı değişkenine göre farklılaşmadığı saptanmıştır.

4.2. Çocukların Ayrılık Kaygısı Düzeylerine İlişkin Bulgular

Çocukların ayrılık kaygısı düzeyleri "Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu" ile belirlenmiştir. Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerini ölçmek amacıyla kullanılan ölçeğe ilişkin betimsel istatistik analizi yapılmıştır. Yapılan betimsel istatistik analizi ile ölçeğin Yalnız Kalma ve Terk Edilme alt boyutlarının ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri incelenmiştir. Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu'na ilişkin betimsel istatistik bulguları Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17

Çocukların ayrılık kaygılarına ilişkin betimsel istatistik sonuçları

AKDÖ-Ebeveyn Formu Alt Boyutlar	N	x̄	Ss	Min	Maks
Yalnız Kalma	410	11,90	3,69	6,00	24,00
Terk Edilme	410	15,09	4,29	8,00	29,00

Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu'nun alt boyutlarına ilişkin betimsel istatistik analizi sonucunda; çocukların ayrılık kaygısı değerlendirme ölçeğinin Yalnız Kalma alt boyutundan aldıkları ortalama puanın 11,90 olduğu, Terk Edilme alt boyutundan aldıkları puanın ise 15,09 olduğu görülmektedir. Yalnız Kalma alt boyutundan alınabilecek en düşük puanın 6 en yüksek puanın ise 24 olduğu düşünüldüğünde, çocukların ayrılık kaygısı

düzeylerinin Yalnız Kalma alt boyut puanlarının ortalamanın altında olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, Terk Edilme alt boyutundan alınabilecek en düşük puanın 8 en yüksek puanın ise 32 olduğu düşünüldüğünde, çocukların Terk Edilme alt boyut puanlarının da ortalamanın altında olduğu söylenebilmektedir.

Çalışma grubunda yer alan çocukların; ayrılık kaygısı düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-Testinin analizine ilişkin bulgular Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18

Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin cinsiyet değişkenine ilişkin t-Testi sonuçları

AKDÖ-Ebeveyn Formu Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	x̄	Ss	t	Df	p
Yalnız Kalma	Kız	186	11,49	3,51	-1,92	408	,400
	Oğlan	224	12,19	3,72			
Terk Edilme	Kız	186	14,92	4,17	-,75	408	,565
	Oğlan	224	15,24	4,39			

*p<,05

Tablo 18'de görüldüğü gibi çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin Yalnız Kalma alt boyut ortalamaları kız 11,49 ve oğlan 12,19 olarak bulunmuştur. Terk Edilme alt boyut ortalamaları ise, kız 14,92 ve oğlan 15,24 olarak bulunmuştur. Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin t-Testi sonuçlarına göre, çocukların cinsiyeti Yalnız Kalma (p>,05) ve Terk Edilme (p>,05) kaygılarında farklılık oluşturmamaktadır.

Çalışma grubunda yer alan çocukların; ayrılık kaygısı düzeylerinin yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA analizine ilişkin bulgular Tablo 19 ve Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 19

Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin yaş değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları

AKDÖ-Ebeveyn Formu Alt Boyutları	Çocuk Yaş	N	x̄
Yalnız Kalma	3 yaş	22	13,00
	4 yaş	74	11,97
	5 yaş	204	11,65

	6 yaş	110	12,00
Terk Edilme	3 yaş	22	16,82
	4 yaş	74	14,76
	5 yaş	204	15,07
	6 yaş	110	15,09

Tablo 19'da çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin Yalnız Kalma ve Terk Edilme alt boyutlarında yaşları değişkenine ilişkin ortalamaları görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda; çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin Yalnız Kalma alt boyut ortalamaları 3 yaş 13; 4 yaş 11,97; 5 yaş 11,65 ve 6 yaş 12 olarak bulunmuştur. Terk Edilme alt boyut ortalamaları ise, 3 yaş 16,82; 4 yaş 14,76; 5 yaş 15,07 ve 6 yaş 15,09 olarak bulunmuştur.

Tablo 20

Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin yaş değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları

AKDÖ-Ebeveyn Formu Alt Boyutları	Varyansın Kaynağı	KT	KO	Sd	F	p
Yalnız Kalma	Gruplararası	40,871	13,624	3	1,026	,381
	Grupiçi	5388,534	13,272			
	Toplam	5429,405				
Terk Edilme	Gruplararası	74,438	24,813	3	1,349	,258
	Grupiçi	7466,852	18,391			
	Toplam	7541,290				

*p<,05

Tablo 20'de çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin yaş değişkenine ilişkin tek yönlü varyans analizi bulguları görülmektedir. Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığına ait tek yönlü varyans analizi sonucunda, çocukların yaşı değişkeninin AKDÖ-Ebeveyn Formu'nun Yalnız Kalma (p>,05) alt boyutunda farklılığa yol açmadığı belirlenmiştir. Çocukların yaşı değişkeninin AKDÖ-Ebeveyn Formu'nun Terk Edilme (p>,05) alt boyutunda da farklılığa yol açmadığı saptanmıştır.

Çalışma grubunda yer alan çocukların; ayrılık kaygısı düzeylerinin annelerinin yaşı değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA analizine ilişkin bulgular Tablo 21 ve Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 21

Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin annenin yaş değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları

AKDÖ-Ebeveyn Formu Alt Boyutları	Yaş Aralığı	N	x̄
Yalnız Kalma	21-25 yaş	12	11,17
	26-30 yaş	87	11,60
	31-35 yaş	157	11,94
	36-40 yaş	111	11,87
	41-45 yaş	36	12,64
	46 yaş ve üzeri	7	11,00
Terk Edilme	21-25 yaş	12	13,17
	26-30 yaş	87	15,77
	31-35 yaş	157	15,27
	36-40 yaş	111	14,56
	41-45 yaş	36	15,11
	46 yaş ve üzeri	7	14,43

Tablo 21'de çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin Yalnız Kalma ve Terk Edilme alt boyutlarında annenin yaşı değişkenine ilişkin ortalamaları görülmektedir. Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin Yalnız Kalma alt boyut ortalamaları 21-25 yaş 11,17; 26-30 yaş 11,60; 31-35 yaş 11,94; 36-40 yaş 11,87; 41-45 yaş 12,64 ve 46 yaş ve üzeri 11 olarak bulunmuştur. Terk Edilme alt boyut ortalamaları ise, 21-25 yaş 13,17; 26-30 yaş 15,77; 31-35 yaş 15,27; 36-40 yaş 14,56; 41-45 yaş 15,11 ve 46 yaş ve üzeri 14,43 olarak bulunmuştur.

Tablo 22

Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin annenin yaş değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları

AKDÖ-Ebeveyn Formu Alt Boyutları	Varyansın Kaynağı	KT	KO	Sd	F	p

Yalnız Kalma	Gruplararası	39,795	7,959	5	,597	,703
	Grupiçi	5389,610	13,341			
	Toplam	5429,405				
Terk Edilme	Gruplararası	124,359	24,872	5	1,355	,241
	Grupiçi	7416,931	18,359			
	Toplam	7541,290				

*p<,05

Tablo 22'de çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin annelerinin yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığına ait tek yönlü varyans analizine ilişkin bulgular görülmektedir. Annelerin yaşı değişkeninin AKDÖ-Ebeveyn Formu'nun Yalnız Kalma (p>,05) alt boyutunda farklılığa yol açmadığı belirlenmiştir. Annelerin yaşı değişkeninin AKDÖ-Ebeveyn Formu'nun Terk Edilme (p>,05) alt boyutunda da farklılığa yol açmadığı saptanmıştır.

Çalışma grubunda yer alan çocukların; ayrılık kaygısı düzeylerinin annelerinin eğitim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA analizine ilişkin bulgular Tablo 23 ve Tablo 24'te verilmiştir.

Tablo 23

Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin annenin eğitim durumu değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları

AKDÖ-Ebeveyn Formu Alt Boyutları	Eğitim Düzeyi	N	x̄
Yalnız Kalma	İlkokul mezunu	34	12,68
	Ortaokul mezunu	66	11,45
	Lise mezunu	130	11,56
	Üniversite mezunu	180	12,10
Terk Edilme	İlkokul mezunu	34	14,97
	Ortaokul mezunu	66	15,76
	Lise mezunu	130	14,79
	Üniversite mezunu	180	15,09

Tablo 23'te çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin Yalnız Kalma ve Terk Edilme alt boyutlarında annenin eğitim durumu değişkenine ilişkin ortalamaları görülmektedir. Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin Yalnız Kalma alt boyut ortalamaları ilkokul mezunu

12,68; ortaokul mezunu 11,45; lise mezunu 11,56 ve üniversite mezunu 12,10 olarak bulunmuştur. Terk Edilme alt boyut ortalamaları ise, ilkokul mezunu 14,97; ortaokul mezunu 15,76; lise mezunu 14,79 ve üniversite mezunu 15,09 olarak bulunmuştur.

Tablo 24

Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin annenin eğitim durumu değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları

AKDÖ-Ebeveyn Formu Alt Boyutları	Varyansın Kaynağı	KT	KO	Sd	F	p
Yalnız Kalma	Gruplararası	55,392	18,464	3	1,395	,244
	Grupiçi	5374,013	13,236			
	Toplam	5429,405				
Terk Edilme	Gruplararası	41,412	13,804	3	,747	,524
	Grupiçi	7499,879	18,473			
	Toplam	7541,290				

*p<,05

Tablo 24'te çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin annelerinin eğitim durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ait tek yönlü varyans analizi bulguları görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda, annelerin eğitim durumu değişkeninin AKDÖ-Ebeveyn Formu'nun Yalnız Kalma (p>,05) alt boyutunda farklılığa yol açmadığı belirlenmiştir. Annelerin eğitim durumu değişkeninin AKDÖ-Ebeveyn Formu'nun Terk Edilme (p>,05) alt boyutunda da farklılığa yol açmadığı saptanmıştır.

Çalışma grubunda yer alan çocukların; ayrılık kaygısı düzeylerinin annelerinin meslek değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA analizine ilişkin bulgular Tablo 25 ve Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 25

Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin annenin meslek değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları

AKDÖ-Ebeveyn Formu Alt Boyutları	Meslek	N	x̄
Yalnız Kalma	Ev hanımı	240	11,75
	Memur	57	11,96
	İşçi	41	12,05

	Serbest meslek	22	12,45
	Diğer	50	11,98
Terk Edilme	Ev hanımı	240	15,36
	Memur	57	14,60
	İşçi	41	15,34
	Serbest meslek	22	14,45
	Diğer	50	14,48

Tablo 25'te çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin Yalnız Kalma ve Terk Edilme alt boyutlarında annenin mesleği değişkenine ilişkin ortalamaları görülmektedir. Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin Yalnız Kalma alt boyut ortalamaları ev hanımı 11,75; memur 11,96; işçi 12,05; serbest meslek 12.45 ve diğer 11,98 olarak bulunmuştur. Terk edilme alt boyut ortalamaları ise, ev hanımı 15,36; memur 14,60; işçi 15,34; serbest meslek 14,45 ve diğer 14,48 olarak bulunmuştur.

Tablo 26

Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin annenin meslek değişkenine ilişkin ANOVA sonuçları

AKDÖ-Ebeveyn Formu Alt Boyutları	Varyansın Kaynağı	KT	KO	Sd	F	p
Yalnız Kalma	Gruplararası	13,642	3,411	4	,255	,907
	Grupiçi	5415,763	13,372			
	Toplam	5429,405				
Terk Edilme	Gruplararası	61,234	15,308	4	,829	,507
	Grupiçi	7480,057	18,469			
	Toplam	7541,290				

*p<,05

Tablo 26'da çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin annelerinin meslek değişkenine ilişkin tek yönlü varyans analizi bulguları görülmektedir. Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin annelerinin mesleklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ait tek yönlü varyans analizi sonucunda, annelerin mesleği değişkeninin AKDÖ-Ebeveyn Formu'nun Yalnız Kalma

(*p*>,05) alt boyutunda farklılığa yol açmadığı belirlenmiştir. Annelerin mesleği değişkeninin AKDÖ-Ebeveyn Formu'nun Terk Edilme (*p*>,05) alt boyutunda da farklılığa yol açmadığı saptanmıştır.

4.3. Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelleri ile Çocuklarının Ayrılık Kaygısı Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği" kullanılarak ölçülmüştür. 3-6 yaş çocukların ayrılık kaygıları ise, "Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu" kullanılarak belirlenmiştir. 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ve Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu arasındaki ilişki ise, Pearson Korelasyon analizi ile incelenmiş ve sonuçları aşağıda açıklanmıştır.

Araştırmaya katılan annelerin duygusal istismar potansiyelleri ile çocuklarının ayrılık kaygısı arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılan Pearson Korelasyon analizinin sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 27'de gösterilmiştir.

Tablo 27

Annelerin duygusal istismar potansiyelleri ile çocuklarının ayrılık kaygısı arasındaki ilişkiye ilişkin Pearson Korelasyon analizi sonuçları

DİPÖ Alt Boyutlar / **Ayrılık Kaygısı Alt Boyutlar**	Nedensel			Önleyici		
	N	p	r	N	p	r
Yalnız Kalma	410	,007	,134**	410	,032	,106*
Terk Edilme	410	,000	,181**	410	,748	,016

****p<,01 *p<,05**

Araştırmaya dahil olan annelerin duygusal istismar potansiyellerini belirlemek için kullanılan 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ve çocuklarının ayrılık kaygısı düzeylerini belirlemek için kullanılan Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu puanları arasındaki ilişki Pearson Korelasyonu ile ölçülmüştür. Korelasyon analizleri ile elde edilen bulguların sonucunda; korelasyon katsayının 0,30'dan küçük olduğu durumlarda düşük, 0,30-0,70 aralığında olduğu durumlarda orta ve 0,70'ten büyük olduğu durumlarda da yüksek düzeyde ilişki olduğundan bahsedilmektedir. Bunun yanı sıra korelasyon katsayısının ±1 aralığında yer alması, iki değişken arasında pozitif ya da negatif yönlü mükemmel bir ilişki olduğunu gösterirken; korelasyon katsayısının 0 olması durumunda ise, bu iki değişkenin ilişkili olmadığı ifade edilmektedir (Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü 2020).

Annelerin 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ve çocuklarının Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu puanlarının; Nedensel ve Yalnız Kalma alt boyutları arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Yapılan analiz sonucunda; annelerin 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği Nedensel alt boyut puanları ile çocuklarının Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu Yalnız Kalma alt boyut puanları arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (r=,134, p<,01). Bu bulgulara göre; annelerin duygusal istismara neden olan davranışları arttıkça, çocuklarının yalnız kalma kaygılarının da artış gösterdiği söylenebilmektedir.

Annelerin 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ve çocuklarının Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu puanlarının; Nedensel ve Terk Edilme alt boyutları arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Yapılan analiz sonucunda; annelerin 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği Nedensel alt boyut puanları ile çocuklarının Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu Terk Edilme alt boyut puanları arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (r=,181, p<,01). Bu bulgulara göre; annelerin duygusal istismara neden olan davranışları arttıkça, çocuklarının terk edilme kaygılarının da artış gösterdiği söylenebilmektedir.

Annelerin 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ve çocuklarının Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu puanlarının; Önleyici ve Yalnız Kalma alt boyutları arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Yapılan analiz sonucunda; annelerin 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği Önleyici alt boyut puanları ile çocuklarının Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu Yalnız Kalma alt boyut puanları arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (r=,106, p<,05). Bu bulgulara göre; annelerin duygusal istismarı önleyici davranışları arttıkça, çocuklarının yalnız kalma kaygılarının da artış gösterdiği söylenebilmektedir.

Annelerin duygusal istismar potansiyelleri Önleyici alt boyut puanları ile çocuklarının ayrılık kaygısı düzeyleri Terk Edilme alt boyut puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçlarına ilişkin bulgular incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre; annelerin 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ve çocuklarının Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu puanlarının Önleyici ve Terk Edilme alt boyutları arasında ilişki olmadığı görülmektedir

(r=,016, *p*<,05). Bu bulgulara göre; annelerin duygusal istismarı önleyici davranışlarının artması ya da azalması, çocuklarının terk edilme kaygılarına etki etmemektedir.

4.4. Annelerin Duygusal İstismar Potansiyellerinin Çocuklarının Ayrılık Kaygılarını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Birbirleri ile ilişkili olan iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin matematiksel eşitlik ile açıklanması için regresyon analizi kullanılmaktadır (Büyüköztürk, 2018). Araştırmaya dahil olan annelerin duygusal istismar potansiyeli ölçeği puanlarının tüm alt boyutlarının (Nedensel ve Önleyici) çocukların ayrılık kaygısı Yalnız Kalma alt boyut puanlarına ait etkisini gösteren Çoklu Regresyon analizi yapılmıştır. Araştırmaya dahil olan annelerin duygusal istismar potansiyeli ölçeği Nedensel alt boyut puanlarının çocukların ayrılık kaygısı Terk Edilme alt boyut puanlarına etkisini belirlemek amacıyla ise, Basit Doğrusal Regresyon analizi yapılmıştır.

4.4.1. Annelerin Duygusal İstismar Potansiyellerinin Çocuklarının Yalnız Kalma Puanlarını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları:

Tablo 28

Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin çocuklarının yalnız kalma kaygısını yordamasına ilişkin Çoklu Regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	B	SH	*B*	T	p	Tolerence	VIF
Sabit*	8,38	1,17		7,1	,00		
Nedensel	,057	,027	,110	2,1	,03**	0,8	1,1
Önleyici	,041	,031	,069	1,3	,18	0,8	1,1

R= ,148; R^2 = ,017; $F_{(2,407)=4,58;}$ *p*=,05

*Sabit değişken: Yalnız kalma **p<,05

Duygusal istismar potansiyellerinin Nedensel ve Önleyici alt boyutlarının çocuğun yalnız kalma kaygısı üzerindeki etkilerini görmek amacıyla yapılan Çoklu Regresyon analizinin bulguları Tablo 28'de gösterilmiştir. Çoklu Regresyon analizinde 3-6 yaş çocukların yalnız kalma kaygı düzeyleri bağımlı değişken olarak ve annelerinin duygusal istismar potansiyelleri iki alt boyutu da bağımsız değişken olarak analize dahil edilmiştir. Durbin Watson (*d*= 1,945) değerinin 1,0'dan yüksek bulunması, otokorelasyon olmadığını ve hataların bağımsız olma koşulunun yerine getirildiğini göstermektedir. VIF değerleri incelendiğinde ise, bu değerlerin 10'dan küçük olması ve Collinearity Tolerance değerlerinin de 0,10'dan yüksek bulunması Çoklu Regresyon analizlerinin multicollinearity (çoklu doğrusallık) sorunundan etkilenmediğini göstermektedir. Bunun yanı sıra, bağımsız değişkenlerin her birinin başına 15'ten fazla katılımcı düşmesi de Çoklu Regresyon analizlerinin varsayımlarından birinin daha

karşılandığını göstermektedir. Bu veriler sonucunda, Çoklu Regresyon testinin geçerli olduğu söylenebilmektedir.

Yapılan Çoklu Regresyon analizi sonucunda, anlamlı bir regresyon modeli $F_{(2,407)}= 4,58$, $p<,05$ ve bağımlı değişkendeki varyansın %017'sinin bağımsız değişkenler tarafından açıklandığı bulunmuştur. Buna göre, annelerin duygusal istismara neden olan davranışları çocuklarının yalnız kalma kaygısını pozitif ve anlamlı bir biçimde yordamaktadır, $\beta= ,11$, $t (407)= 2,1$, $p<,05$. Bir başka ifade ile, annelerin duygusal istismara neden olan davranışları arttıkça çocuklarının yalnız kalma kaygısı düzeyleri de artış göstermektedir. Önleyici alt boyutun istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisi bulunamamıştır.

4.4.2. Annelerin Duygusal İstismar Potansiyellerinin Çocuklarının Terk Edilme Puanlarını Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları:

Tablo 29

Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin çocuklarının terk edilme kaygısını yordamasına ilişkin Basit Doğrusal Regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	B	SH	*B*	T	p	İkili R	Kısmi R
Sabit*	10,82	1,171		9,24	,00		
Nedensel	,110	,030	,181	3,71	,00	,181	,033

$R= ,181$; $R^2 = ,033$; $F_{(1,408)=13,76;}$ $p=,05$

*Sabit: Terk Edilme **$p<,01$

Annelerin duygusal istismara neden olan davranışlarının çocuklarının terk edilme kaygısını yordama gücünü saptamak amacıyla yapılan Basit Doğrusal Regresyon analizinin bulguları Tablo 29'da gösterilmiştir. Yapılan Basit Doğrusal Regresyon analizi sonucunda, anlamlı bir regresyon modeli $F_{(1,408)}= 13,76$, $p<,01$ ve bağımlı değişkendeki varyansın %03'ünün bağımsız değişkenler tarafından açıklandığı bulunmuştur. Buna göre, annelerin duygusal istismara neden olan davranışları çocuklarının terk edilme kaygısını olumlu ve anlamlı bir biçimde yordamaktadır, $\beta= ,181$, $t (408)= 3,71$, $p<,01$. Bir başka ifade ile, annelerin duygusal istismara neden olan davranışları arttıkça çocuklarının terk edilme kaygısı düzeyleri de artış göstermektedir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Gerçekleştirilen bu araştırmada, 3-6 yaş arası çocukların annelerinin duygusal istismar potansiyelleri ile çocukların ayrılık kaygısı düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Annelerin duygusal istismar potansiyellerini belirlemek için "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği" kullanılmış ve bu ölçek ile annelerin duygusal istismar potansiyellerinin yaş, eğitim durumu, meslek, çocuğun cinsiyeti ve çocuğun yaşı değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. 3-6 yaş aralığında bulunan çocukların ayrılık kaygısı düzeylerini belirlemek amacı ile "Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu" kullanılmış ve bu ölçek ile çocukların ayrılık kaygısı düzeylerinin cinsiyet, yaş, annelerinin yaşı, annelerinin eğitim durumu, annelerinin mesleği ve ailelerinin aylık gelir durumu değişkenlerine göre değişiklik gösterip göstermediği incelenmiştir. Ayrıca, annelerin duygusal istismar potansiyelleri ile çocuklarının ayrılık kaygısı arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Araştırmanın bu kısmında analizler sonucunda ulaşılan bulgular, araştırmanın bağlamı ve literatürdeki benzer çalışmaların neticeleri göz önünde bulundurularak yorumlanmış ve çeşitli önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları aracılığıyla örneklemden elde edilen verilerin bulguları; literatürdeki benzer çalışmaların bulguları da incelenerek tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5.1.1. Annelerin Duygusal İstismar Potansiyellerine Yönelik Bulguların Tartışılması: Annelerin duygusal istismar potansiyellerini belirlemek amacıyla kullanılan "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyelleri Ölçeği"ne verdikleri yanıtların betimsel istatistik analizinden elde edilen sonuçlar incelenmiştir. Yapılan betimsel istatistik sonuçlarına göre; annelerin "Nedensel" alt boyut ve "Önleyici" alt boyut puanları ortalamanın altında kalmıştır. Bu bulgulara göre, annelerin duygusal istismara neden olan davranış puanlarının ve duygusal istismarı önleyici davranış puanlarının ortalamanın altında olduğu görülmektedir.

5.1.1.1. Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelleri ile Yaş Değişkenine İlişkin Bulguların Tartışılması: Çalışma grubunda yer alan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin, Nedensel alt boyutta yaşları değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka ifade ile, annelerin yaşlarının duygusal istismara neden olan davranışlarına etki etmediği belirlenmiştir. Alan yazında, elde edilen bu sonuca benzer çalışmaların olduğu görülmektedir. Kanak ve Pekdoğan (2020)

tarafından yapılan çalışmada ebeveynlerin yaş değişkeni ile duygusal istismar potansiyelleri arasında Nedensel alt boyutta anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur. Güler ve diğerleri (2002) tarafından 143 anne ile gerçekleştirilen araştırmada da benzer şekilde, annelerin duygusal istismar potansiyellerinin yaş değişkenine göre değişiklik göstermediği belirlenmiştir. Bilgen ve Karasu (2017) yaptıkları araştırmada, çalışma grubunda bulunan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin yaşlarına göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Örneklemde yer alan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin, Önleyici alt boyutta yaş değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. 36-40 yaş grubunda yer alan annelerin duygusal istismarı önleyici davranışlarının, 31-35 yaş aralığında yer alan annelerin duygusal istismarı önleyici davranışlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Literatürde, bu sonucu destekleyen araştırmalar yer almaktadır. Kanak ve Pekdoğan (2020) yaptıkları araştırmada ebeveynlerin duygusal istismar potansiyellerinin Önleyici alt boyutta yaşlarına göre farklılaşma gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmada, annelerin yaşları arttıkça duygusal istismarı önleyici davranışlarının istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşma gösterdiği saptanmıştır. Ertaş (2020) tarafından yapılan çalışmada da benzer şekilde, yaşları 41 ve üzerinde olan annelerin duygusal istismar potansiyelleri Önleyici alt boyut puanlarının yaşları 40 ve altı olan annelere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazında bu sonuçlara benzer şekilde, annelerin yaşları azaldıkça istismar potansiyellerinin arttığı ve çocuk istismarına ilişkin farkındalıklarının azaldığı çalışmalar bulunmaktadır (Altıparmak ve diğerleri, 2013; Bilir ve diğerleri, 1991; Buchholz ve Korn Bursytzn 1993; Nguyen ve diğerleri, 2010). WHO (2002) genç yaşta çocuk sahibi olan annelerin çocuk istismarına yönelik risk grubunda yer aldıklarını raporlamıştır.

Literatürde yer alan araştırma sonuçları incelendiğinde, çok genç yaşlarda anne olan bireylerin duygusal istismar potansiyellerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Erken yaşta çocuk sahibi olan annelerin çocuk eğitimi ve bakımı konusundaki tecrübesizlikleri nedeniyle çocuklarını duygusal yönden daha fazla istismar ettikleri düşünülmektedir. Çocuğuna nasıl yaklaşacağını bilmeyen anneler sözlerini dinletebilmek, istediklerini yaptırabilmek amacıyla çocuklarına bağırma, onları sevdikleri şeylerden mahrum bırakma gibi davranışlar sergileyebilmektedir.

5.1.1.2. Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelleri ile Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Bulguların Tartışılması: Çalışma grubunda yer alan annelerin duygusal istismar potansiyelleri ölçeğinin Nedensel alt boyutunun eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde, bu sonuçla uyumlu araştırmaların yer aldığı görülmektedir. Çalgı ve Saydam (2020) tarafından yapılan

araştırmada, annelerin eğitim durumları ile istismar potansiyelleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Çalışma grubunda yer alan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Önleyici alt boyutunun eğitim durumu değişkenine göre ise, istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. İlkokul mezunu annelerin duygusal istismarı önleyici davranış puanlarının üniversite mezunu annelere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Şenol (2021) aynı ölçek ile yaptığı çalışmada annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Önleyici alt boyutta; ilkokul ve ortaokul mezunu olan annelerin puanının lise, lisans ve lisansüstü mezunu olan annelerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ertaş (2020) tarafından aynı ölçek ile gerçekleştirilen araştırmada ise, annelerin duygusal istismar potansiyelleri Önleyici alt boyutta istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmazken, ilkokul mezunu annelerin Önleyici alt boyut puanlarının diğer öğrenim düzeylerinden mezun olan annelere göre yüksek olduğu belirlenmiştir.

Literatürde yer alan bazı çalışmalarda ise, annelerin eğitim düzeyleri arttıkça çocuklarını istismar etme potansiyellerinin azaldığı görülmektedir (Aktaş, 2011; Bilgen ve Karasu, 2017; Can ve Beyazıt, 2018; Çalışkan ve diğerleri, 2019; Erginer, 2007; Kılıç, 2020; Paaviloinen ve diğerleri, 2001). Nguyen ve diğerleri (2020) tarafından ABD'de gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre; ebeveynlerin eğitim düzeyleri düştükçe, çocuk ihmal ve istismarına ilişkin risk durumlarının artış gösterdiği saptanmıştır. Annelerin eğitim düzeyleri arttıkça çocuk eğitimi ve bakımına ilişkin gerekli bilgi, birikim, tecrübe ve maddi imkanlara sahip olma durumları da artmaktadır (Dubowitz ve diğerleri, 2011). Eğitim ile aynı zamanda annelerin çocuklarına yönelik farkındalık düzeylerinde de artış gözlenmesi söz konusudur. Annelerin eğitim düzeyleri yükseldikçe çocuklarına karşı demokratik bir tutumla yaklaştıkları da bildirilmektedir (Öztürk ve Şanlı, 2007).

5.1.1.3. Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelleri ile Meslek Değişkenine İlişkin Bulguların Tartışılması: Çalışma grubunda yer alan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Nedensel ve Önleyici alt boyutlarının meslek değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka ifade ile, annelerin mesleklerinin çocuklarına yönelik duygusal istismara neden olan ya da duygusal istismarı önleyici davranışlarına etki etmediği saptanmıştır. Literatürde bu bulgularla paralel, annelerin istismar potansiyellerinin çalışma durumlarına göre değişmediğini gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Can ve Beyazıt, 2018; Eyigün Kantürk, 2014; Tuna, 2010; Uzun ve Baran, 2019).

Annelerin çalışma durumları ile istismar potansiyelleri incelendiğinde, alan yazında araştırmamızdan elde edilen bulgulardan farklı sonuçların da olduğu görülmektedir. Sedlak ve

diğerleri (2010) tarafından yapılan araştırmada çalışan annelerin çocuklarının, anneleri çalışmayan çocuklara oranla daha az istismar yaşantılarına maruz kaldığı belirlenmiştir. Şenol (2021) tarafından 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyelleri Ölçeği ile gerçekleştirilen araştırmada; annelerin Nedensel ve Önleyici boyutlarında duygusal istismar potansiyelleri puanları ile çalışma durumları arasında anlamlı farklılaşma olduğu bulunmuştur. Çalışan annelerin çocuklarını duygusal yönden istismar etme potansiyellerinin çalışmayan annelerden daha düşük olduğu görülürken, Önleyici alt boyut puanlarının da azaldığı saptanmıştır. Pekdoğan (2016) da benzer şekilde, çalışma hayatında yer alan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin daha az olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bu araştırmada, çalışmaya katılım sağlayan 410 annenin 240'ı çalışmamaktadır. Çalışmayan annelerin hem çocuklarının bakımı hem de ev işleri ile ilgili sorumlulukların neredeyse tamamını kendilerinin üstlenmesi sebebiyle yoğun stres altında oldukları düşünüldüğünden, istismar potansiyellerinin artması söz konusu olabilmektedir. Ayrıca, çocukları ile çalışan annelere göre daha uzun süreler bir arada olma imkanına sahip olmaları sonucunda, çocuklarına karşı anlayış düzeyleri de düşebilmektedir. Öte yandan, bazı anneler çocuklarına kendileri bakım verebilmek amacıyla çocuğun doğumu ile birlikte çalışma hayatlarını bitirmekte ve ilerleyen süreçte bu durumdan çocuklarını sorumlu tutarak istismar potansiyellerinin artmasına neden olabilmektedir. Çalışan annelerin, çocuklarına yeterli zaman ayıramadıklarını düşünerek çocukları ile bir arada oldukları zaman dilimlerinde onlara karşı daha anlayışlı ve özverili davranmaya çalışmaları da istismar potansiyellerinin çalışmayan annelerden daha düşük olmasına sebep olarak gösterilebilir.

5.1.1.4. Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelleri ile Çocuklarının Cinsiyeti Değişkenine İlişkin Bulguların Tartışılması: Çalışma grubunda yer alan annelerin duygusal istismar potansiyelleri Nedensel ve Önleyici alt boyutlarının çocukların cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ertaş (2020) tarafından çalışmada kullanılan aynı ölçek ile tipik ve atipik çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyellerinin incelendiği araştırmada, annelerin duygusal istismar potansiyellerinin çocuklarının cinsiyetlerine göre değişiklik göstermediği belirlenmiştir. Bilir ve diğerleri (1991) Türkiye'deki 16 şehirde 1981-1982 ile 1985 ve 1989 yıllarında yaşları 4-12 arasında değişen 50.473 çocuk ile gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda, kız çocukları ve oğlan çocuklarının istismara maruz kalma yaşantıları arasında anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Kalebic Jakupcevic ve Ajdukovic (2011)'in çocuk istismarına ilişkin risk faktörlerini inceledikleri araştırmada, istismar potansiyellerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığını saptamışlardır. Hagbord ve diğerleri (2017) cinsiyet farklılıklarının duygusal

istismara etkisini araştırdıkları çalışmada, cinsiyet değişkeni ile duygusal istismar arasında istatistiksel olarak anlamlılık olmadığını saptamıştır. Bu bulgularla benzer sonuçlara ulaşan birçok çalışma mevcuttur (Karaca, 2001; Kırbaç, 2017; Siyez, 2003; Şimşek ve Cenkseven Önder, 2011; Taşdelen, 1995; Yalçın, 2007).

Alan yazında, çocuğun cinsiyetinin duygusal istismara yönelik risk faktörü olduğunu saptayan araştırmalar da yer almaktadır. Pekdoğan (2016) annelerin istismar potansiyellerini incelediği çalışmasında, çocukların cinsiyet değişkeni ile annelerin duygusal istismar potansiyellerinin pozitif yönde anlamlı düzeyde farklılaştığını ve bu farklılığın kız çocuklarının aleyhine olduğunu bulgulamıştır. Öncü ve diğerleri (2012) aile içi çocuk istismarına ilişkin yaptıkları araştırmada, kız çocukların aile içi çocuk istismarına daha fazla maruz kaldıkları sonucuna ulaşmışlardır. Gilbert ve diğerleri (2009) tarafından ABD ve İngiltere'de yapılan araştırmalarda kız çocuklarının %8-9'u ile oğlan çocuklarının %4'ünün şiddetli duygusal istismara maruz kaldıkları ifade edilmektedir.

Zeytinoğlu (1991)'in Türkiye'de çocuk istismarına ilişkin yapmış olduğu çalışmada ise, oğlan çocuklarının kız çocuklarına göre daha fazla istismara maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Zeren ve diğerleri (2012)'nin çocuk istismarına yönelik yaptıkları araştırmada da benzer şekilde, oğlan çocuklarının duygusal istismar puanlarının kız çocuklarına oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Charak ve Koot (2014) tarafından çocuk istismarının cinsiyet, aile yapısı ve aile eğitimi değişkenlerine göre incelendiği araştırma sonuçları; duygusal istismar algılama durumunun oğlan çocuklarında daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Literatürde, çocukların cinsiyetleri ile annelerinin duygusal istismar potansiyelleri arasındaki etkiye dair farklı bulguların yer aldığı görülmektedir. Annelerin içinde bulunduğu toplumun çocuğa bakışı ve annelerin yetiştikleri ortam çocuklarına yönelik tutumlarında etkili olabilmektedir. Özellikle ataerkil aile yapısının görüldüğü toplumlarda kız çocuklarına ve oğlan çocuklarına yönelik bakış açısı farklılaşmaktadır. Oğlan çocuğu dünyaya getirmenin soyun devamlılığı olarak görüldüğü ataerkil aile yapısında, annenin aile içindeki konumu ve itibar sahibi olma durumu da oğlan çocuğu doğurması ile belirlenmektedir (Yavuz, 2015). Bu tip ailelerde oğlan çocuğunun daha değerli görülmesi ve annenin de bu bakış açısını benimsemesi ya da benimsemek zorunda kalması ile kız çocuklarını duygusal yönden istismar etme potansiyelleri artabilmektedir. Ayrıca, toplumun oğlan çocuğuna ilişkin bakışı nedeniyle kadınlar, oğlan çocuk dünyaya getirene kadar doğum yapmaya itilmektedir (Yavuz, 2015). Kadının ailesi ve toplum tarafından oğlan çocuğu doğurma baskısına maruz bırakılması sonucunda, oğlan çocuğu dünyaya getirse dahi bu baskıdan çocuğunu sorumlu tutarak onu

duygusal yönden istismar etmesi söz konusu olabilmektedir. Bu ve bunun gibi faktörler sebebiyle, çocuğun cinsiyetine ilişkin farklı sonuçların ortaya çıktığı düşünülmektedir.

5.1.1.5. Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelleri ile Çocuklarının Yaşı Değişkenine İlişkin Bulguların Tartışılması: Çalışma grubunda yer alan annelerin duygusal istismar potansiyelleri Nedensel ve Önleyici alt boyutlarının çocukların yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak, alan yazında çocukların yaşları ile duygusal istismar potansiyellerinin negatif yönde ilişkili olduğu araştırmalar yer almaktadır. Çocukların yaşları küçüldükçe istismar edilme ihtimallerinde artış görülmektedir. Erken çocukluk dönemi istismar yaşantıları incelendiğinde; çocukların üçte birinin altı ay ve altında, üçte birinin altı ay ile üç yaş arasında, üçte birinin ise üç yaşından büyük olduğu bulgulanmıştır (Kempe ve diğerleri, 1962; Rimsza ve diğerleri, 2002). Sofuoğlu ve Cankardaş Nalbantçılar (2018) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre; çocukların en fazla duygusal istismara maruz kaldıkları dönem 0-5 yaşları arasını kapsamaktadır. ABD'de gerçekleştirilen bir araştırmada, istismar mağduru çocukların %47,7'sinin bir yaşından, %79,4'ünün ise dört yaşından küçük olduğu saptanmıştır (U.S. Department of Health & Human Services, 2011, aktaran Douglas, 2014).

5.1.2. Çocukların Ayrılık Kaygısı Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışılması: Çocukların ayrılık kaygısı düzeylerini belirlemek için kullanılan "Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği Ebeveyn Formu"na çocukların anneleri tarafından verilen yanıtların betimsel istatistik analizinden elde edilen sonuçlar; çocukların "Yalnız Kalma" alt boyut puanlarının maksimum değeri 24 olarak bulunmuş ve bu alt boyuttan alınabilecek en yüksek puanın 24 olduğu düşünüldüğünde, çocukların bu alt boyuttan alabilecekleri en yüksek puanı aldıkları görülmektedir. Çocukların "Terk Edilme" alt boyut puanlarının da maksimum değerinin 29 olarak bulunduğu araştırmada; bu alt boyuttan alınabilecek en yüksek puanın da 32 olduğu düşünüldüğünde, çocukların bu alt boyuttan aldıkları puanın ortalamanın üstünde olduğu görülmektedir. Ancak ortalamalara bakıldığında, çocukların Yalnız Kalma ve Terk Edilme alt boyut puan ortalamalarının, ortalamanın altında olduğu belirlenmiştir.

5.1.2.1. Çocukların Ayrılık Kaygısı Düzeyleri ile Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulguların Tartışılması: Çalışma grubunda yer alan çocukların ayrılık kaygısı düzeyleri Yalnız Kalma ve Terk Edilme alt boyutlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Teze ve Arslan (2016) tarafından altı yaş çocuklarının ayrılık kaygısını incelemek amacıyla yapılan araştırma sonuçlarına göre; çocukların cinsiyetleri ile ayrılık kaygısı düzeyleri arasında anlamlı düzeyde farklılaşma bulunamamıştır. Chessa ve diğerleri (2012) tarafından İtalya'da 6-10 yaşlara arasındaki çocuklara uygulanan "Ayrılma

Kaygısı Değerlendirme Ölçeği (SAAS-C)" bulgularına göre; çocukların cinsiyetlerinin Yalnız Kalma alt boyutunda ayrılık kaygısı düzeylerine etki etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Vreeke ve diğerleri (2013) tarafından Hollanda'da 3-6 yaş arası çocukların kaygı düzeylerinin incelendiği araştırmada, kız ve oğlan çocuklarının kaygı düzeylerinin farklılaşmadığı bulgulanmıştır. Güngör (2009)'un 5-6 yaş çocukların kaygı düzeylerine ilişkin yaptığı araştırmada; kız çocukların kaygı düzeylerinin oğlan çocuklarına oranla daha yüksek olduğu görülmekle birlikte, istatistiksel açıdan cinsiyet ile kaygı arasından anlamlı düzeyde farklılaşma olmadığı belirlenmiştir. Literatürde bu bulguları destekleyen birçok çalışma yer almaktadır (Aral ve Başar, 1998; Ayaz ve diğerleri, 2012; Batur ve diğerleri, 2005; Çetin, 2017; Gülay Ogelman ve Çiftçi Topaloğlu, 2014; Güngör ve Buluş, 2010).

Araştırma bulgularının aksine, çocukların cinsiyetleri ile kaygı düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur. Kaya (2020) tarafından okul öncesi eğitime devam eden 138 çocuğun annelerinden elde edilen verilere göre çocukların ayrılık kaygısının incelendiği araştırma sonuçları; çocukların ayrılık kaygısının terk edilme boyutunda, cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşma olduğunu göstermektedir. Farklılaşmanın kaynağına bakıldığında ise, oğlan çocuklarının terk edilme kaygısı puanlarının kız çocuklarından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Paulus ve diğerleri (2015) tarafından dört ile yedi yaşları arasındaki 1342 çocukla yapılan araştırma sonucunda, ayrılık kaygısının yaygınlığının oğlan çocuklarında daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Last ve diğerlerinin (1992) ayrılık kaygısı bozukluğu olan 188 çocuk ile gerçekleştirdiği çalışmada ise, kız çocuklarının kaygı düzeylerinin oğlan çocuklarına oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ersoy ve Aral (2001) yaptıkları çalışmada, kız çocukların daha yoğun kaygı hissi yaşadıklarını belirlemiştir. Altınbaş (2009) tarafından yapılan araştırmada da benzer şekilde, kız çocuklarında ayrılık kaygısına daha sık rastlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Görüldüğü üzere, alan yazında çocukların cinsiyetleri ile ayrılık kaygıları arasındaki etkiye dair farklı sonuçların olduğu araştırmalar yer almaktadır. Çocukların cinsiyetlerine ilişkin toplumsal değer yargılarının farklılığı, toplumun ve ailenin çocuğun cinsiyetine yönelik algıları bu durumda etkili görülmektedir. Toplumun ya da ailenin çocuğun cinsiyetine yönelik algısının farklılaşması ile oğlan ve kız çocuklarının yetiştirilme tarzları da değişiklik göstermektedir. Farklı ebeveynlik tutumu ile yetiştirilen oğlan ve kız çocuklarının ise, kaygı durumlarının farklılaşması söz konusu olabilmektedir.

5.1.2.2. Çocukların Ayrılık Kaygısı Düzeyleri ile Yaş Değişkenine İlişkin Bulguların Tartışılması: Çalışma grubunda yer alan çocukların ayrılık kaygısı düzeyleri Yalnız Kalma ve Terk Edilme alt boyutlarının çocukların yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği

sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka ifade ile, çocuklarının yaşlarının ayrılık kaygısı düzeylerine etki etmediği saptanmıştır. Bu bulgulara benzer şekilde; Bora (2019)'un okul öncesi dönemde bulunan 468 çocuğun kaygı durumlarını incelediği çalışma sonuçlarına göre; çocukların yaşları ile kaygı düzeyleri arasında farklılık olmadığı bulgulanmıştır.

Literatürde bu bulgulara benzer çalışmalar yer alsa da, normal gelişim gösteren çocuklarda ayrılma kaygısının iki yaşından başlayarak dört yaşına kadar azalarak sürmesi ve dört yaşında tamamen ortadan kalkması beklenmektedir (Yavuzer, 2011). Battaglia ve diğerleri (1995) tarafından bir buçuk yaşındaki çocukların altı yaşına gelene kadar incelenmesi ile gerçekleştirilen boylamsal araştırma sonucunda; çocukların ayrılma kaygısının en yoğun olduğu zaman diliminin, okul öncesi eğitim sürecini kapsayan 4-5 yaşları arasında görüldüğü saptanmıştır. Çocuklarda beş yaşından itibaren azalması beklenen bu kaygı halinin, azalmaması durumunda kalıcı hale gelerek çocuğun işlevlerinde bozukluğa neden olabileceği belirtilmiştir. Terzi (2009) okul öncesi eğitime devam eden çocukların kaygı düzeylerinin yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonucuna göre, beş yaşındaki çocuklarının kaygı puanlarının altı yaşındaki çocuklardan daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Küçüködük (2015) tarafından 3-5 yaşları arasındaki 280 çocuğun ayrılık kaygılarının incelendiği çalışma sonucunda, çocuğun yaş değişkeni ile ayrılık kaygısı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu ve küçük çocukların ayrılık kaygısının büyük çocuklara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Battaglia ve diğerleri (2016) tarafından okul öncesi dönemde bulunan 1933 çocuğun ayrılık kaygılarının bir buçuk yaşından altı yaşına gelene kadar incelendiği boylamsal çalışma sonucunda, çocukların yaşları arttıkça ayrılık kaygılarının azaldığı belirlenmiştir. Wang ve Zhao (2015) tarafından Çin'de 3-6 yaş arasında okul öncesi eğitime devam eden 1854 çocuğa uygulanan "Spence Okul Öncesi Kaygı Ölçeği (PAS)" bulgularına göre, çocukların yaşları büyüdükçe ayrılık kaygılarının azaldığı belirlenmiştir.

Kargı ve Erkan (2004) tarafından yaşları üç ile beş arasında değişen çocuklarla yapılan araştırmada ise, çocukların yaşları arttıkça ayrılık kaygılarının da artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Güngör (2009) tarafından 5-6 yaş çocukların kaygı düzeylerinin çocuğun yaş değişkeni ile ilişkisinin incelendiği araştırma sonucunda, aileleri tarafından çocukların algılanan kaygı düzeyleri ile yaşları arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu bulunmuştur. Farklılığın kaynağına bakıldığında ise, 6 yaş çocuklarının kaygı düzeylerinin 5 yaş çocuklarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Literatürde yer alan araştırma sonuçlarının farklılık gösterdiği görülmektedir. Ancak, sağlıklı gelişim gösteren ve olumlu ebeveynlik tutumu ile yetiştirilen çocukların ayrılık kaygılarının çocuklar büyüdükçe azalması beklenmektedir. Çocukta ayrılma kaygısının beş

yaşından itibaren azalmaması halinde, kalıcı hale gelebileceği ve çocuğun yaşamında olumsuzluklara sebep olabileceği ifade edilmektedir (Battaglia ve diğerleri, 1995).

5.1.2.3. Çocukların Ayrılık Kaygısı Düzeyleri ile Annelerinin Yaş Değişkenine İlişkin Bulguların Tartışılması: Çalışma grubunda yer alan çocukların ayrılık kaygısı düzeyleri Yalnız Kalma ve Terk Edilme alt boyutlarının annelerinin yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulguları ile benzer şekilde, Güngör (2009) tarafından yapılan çalışmada da annelerin yaşı ile çocuklarının kaygı düzeyleri arasında anlamlı düzeyde farklılaşma bulunamamıştır. Özdemir (2019) çocukların ayrılma kaygısı düzeylerini annelerinin sosyo-demografik özelliklerine göre incelediği çalışmada, annenin yaşının çocuğun ayrılık kaygısına etki etmediğini saptamıştır. Literatürde, bu bulguları destekleyen başka çalışmalar da yer almaktadır (Ayaz, 2015; Balkaya, 1998; Çıkrıkçı, 2020).

Bu araştırma bulgularının aksine, Bora (2019) yaptığı çalışmada çocukların ayrılık kaygılarının ebeveynlerinin yaşından etkilendiğini saptamıştır. Otuz yaş ve altında ebeveyne sahip olan çocukların kaygı düzeylerinin, otuz altı yaş ve üzeri ebeveyne sahip çocuklardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alisinanoğlu ve Ulutaş (2003) tarafından yapılan çocuklarının kaygı düzeylerinin incelendiği araştırma sonucunda, annelerin yaşları ile çocuklarının kaygıları arasında anlamlı düzeyde farklılaşma bulunmuştur. Farklılığın sebebi araştırıldığında ise, 25-30 yaş ve 31-35 yaş aralığında bulunan annelerin çocuklarının daha yüksek kaygı puanlarına sahip olduğu saptanmıştır. Şanlı ve Öztürk (2012)'nin annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının incelendiği araştırma sonucunda; 25-30 yaş grubunda yer alan annelerin aşırı koruyucu tutum puanlarının 31-40 yaş grubunda yer alan annelerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Annelerin çocuklarına karşı aşırı koruyucu tutum sergilemesi sonucunda, çocukların annelerinden ayrı kalması gereken zamanlarda kaygı yaşamaları mümkündür. Kendi sorumluklarını alamayan, deneyimleme ve hata yapma fırsatı verilmeyen ve bu nedenle de bağımsız bir kimlik geliştiremeyen bu çocuklar, özellikle okula başlama sürecinde okula uyum ve ayrılık kaygısı gibi sorunlar yaşayabilmektedir (Lynch ve diğerleri, 2002). Genç annelerin çocuk yetiştirme konusunda daha bilgisiz ve deneyimsiz olmaları nedeniyle çocuklarına karşı daha koruyucu bir tutum sergilemeleri söz konusu olabilmektedir. Laurin ve diğerleri (2015) tarafından iki buçuk ile sekiz yaş aralığındaki 2120 çocukla yapılan araştırma sonucunda; çocukların kaygı düzeylerinin artmasında, aşırı koruyucu tutuma sahip annelerin risk etmeni olduğu belirlenmiştir.

5.1.2.4. Çocukların Ayrılık Kaygısı Düzeyleri ile Annelerinin Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Bulguların Tartışılması: Çalışma grubunda yer alan çocukların ayrılık kaygısı düzeyleri Yalnız Kalma ve Terk Edilme alt boyutlarının annelerinin eğitim durumu

değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Karabulut (2019) tarafından yapılan araştırma sonucunda, annelerin eğitim durumu ile çocuklarının ayrılık kaygısı arasında anlamlı düzeyde farklılaşma bulunamamıştır. Kaya (2020) tarafından okul öncesi eğitime devam çocukların ayrılık kaygısı düzeyleri ile annelerinin eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Özgürler (2017)'nin yaptığı araştırma sonucunda, annenin eğitim durumu ile çocuklarının kaygı durumları arasında ilişki bulunamamıştır. Dönmez (2019) tarafından 4-6 yaş arasında bulunan okul öncesi eğitim dönem çocuklarının ayrılık kaygılarının incelendiği çalışmada da benzer şekilde, annelerin eğitim seviyelerinin çocuklarının ayrılık kaygısına etki etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Kara (2020) tarafından ayrılma anksiyetesi bozukluğu tanısı alan deney ve herhangi bir tanı almamış kontrol grubunun karşılaştırıldığı uzmanlık tezinin bulgularına göre, annenin eğitim durumunun gruplar arasında anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür.

Çağlar ve diğerleri (2012) annesi ilkokul mezunu olan çocukların kaygı düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşmışlardır. Bora (2019)'un ebeveynlerin eğitim seviyesi ile 4-6 yaş çocuklarının kaygı düzeylerini incelediği araştırma sonucunda, ebeveynlerin eğitim seviyesi arttıkça çocuklarının kaygılarında azalma olduğu belirlenmiştir. Demiriz ve Ulutaş (2003) yaptıkları araştırma sonucunda, annelerin eğitim durumu ile çocuklarının kaygı seviyeleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulgulamıştır. Bir başka ifade ile, annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarının kaygı puanları azalmaktadır. Erermiş ve diğerleri (2009) tarafından ayrılma anksiyetesi bozukluğu yaşayan okul öncesi dönem çocuklarının incelendiği araştırma sonucunda; eğitim seviyesi düşük olan annelerin çocuklarının, daha fazla ayrılma anksiyetesi bozukluğu tanısı aldığı belirlenmiştir.

Küçüködük (2015) tarafından yapılan araştırma sonucunda ise, annelerin eğitim seviyeleri arttıkça çocuklarının kaygı düzeylerinin de arttığı saptanmıştır. Annelerin eğitim düzeylerinin artması ile çocuk eğitimi ve bakımı konusunda daha bilinçli hareket ederek, çocuklarını ilgilendiren her konuda bilgi sahibi olmak istemeleri mümkündür. Bu durum annelerin çocukları ile ilgili konularda daha hassas ve daha kaygılı olmalarına da neden olabileceğinden, annenin kaygısı arttıkça çocukta da benzer şekilde yoğun kaygı görülmesi durumunun ortaya çıktığı düşünülmektedir.

5.1.2.5. Çocukların Ayrılık Kaygısı Düzeyleri ile Annelerinin Mesleği Değişkenine İlişkin Bulguların Tartışılması: Çalışma grubunda yer alan çocukların ayrılık kaygısı düzeyleri Yalnız Kalma ve Terk Edilme alt boyutlarının annelerinin mesleği değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Kaya (2020) tarafından bu çalışmada da kullanılan "Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği" ile yapılan araştırma sonucunda, annenin

mesleği ile çocuğun ayrılık kaygısı arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Karabulut (2019) tarafından yapılan araştırma sonucunda, annenin mesleği ile çocuğun ayrılık kaygısı arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunamamıştır. Çiftçi Topaloğlu (2013) tarafından 4-5 yaş aralığında yer alan çocukların kaygılarının incelendiği araştırmada, çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin meslekleri arasında ilişki olmadığı belirlenmiştir.

Güngör (2009) bu çalışmadan farklı olarak, annelerin meslek değişkeni ile çocuklarının ayrılma kaygısı arasında anlamlı farklılaşma olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen/akademisyen çocuklarının kaygı düzeyleri, diğer meslek grubunda yer alan annelerin çocuklarının kaygı düzeylerinden daha düşük bulunmuştur. Öğretmen/akademisyen olan anneler lisans eğitimleri süresince çocuk bakımı, çocuk psikolojisi ve çocuk eğitimine ilişkin çeşitli dersler almaları nedeniyle çocuklarına karşı nasıl yaklaşacaklarını ve onlara nasıl eğitim vereceklerini daha iyi bilebilmektedir. Ayrıca meslekleri gereği çocuk bakımı ve eğitimi konusunda çeşitli seminerler, konferanslar ve çalıştaylara katıldıkları ve çocuk üzerine daha fazla kitap, makale okumaları sonucunda farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Şehirli (2007) tarafından yapılan araştırmada ise, annesi çalışan çocukların kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Literatürde annelerin çalışma durumu ve mesleklerinin, çocukların ayrılık kaygısını etkileme durumuna ilişkin farklı sonuçların yer aldığı görülmektedir. Çalışan annelerin çocuklarının çalışmayan annelerin çocuklarına göre, anneleri ile daha az zaman geçirebilen ve onlardan her gün ayrı kalmak zorunda olan çocuklar oldukları düşünüldüğünde, anneyi kaybetme kaygılarının daha yüksek olması beklenebilmektedir.

5.1.3. 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelleri ile Çocuklarının Ayrılık Kaygısı Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması: Çalışma grubunda yer alan 3-6 yaş çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyellerinin belirlenmesi için "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği" ve 3-6 yaş aralığındaki okul öncesi dönem çocuklarının ayrılık kaygısı düzeylerinin belirlenmesi için ise, "Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu" kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan iki ölçek arasındaki ilişkinin saptanması amacıyla yapılan Pearson Korelasyon analizi sonucunda; "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği"nin tüm alt boyutları (Nedensel ve Önleyici) ile "Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu"nun tüm alt boyutları (Yalnız Kalma ve Terk Edilme) arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde ilişki olduğu görülmüştür. Bir başka ifade ile, 3-6 yaş

çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyelleri arttıkça çocuklarının ayrılık kaygısı düzeyleri de artmaktadır.

Annelerin duygusal istismar potansiyellerini ölçmek için kullanılan "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği"nin Nedensel alt boyutu ile çocuklarının ayrılık kaygılarını belirlemek için kullanılan "Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu"nun Terk Edilme ve Yalnız Kalma alt boyutları arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile, annelerin çocuklarının duygusal istismarına sebep olan davranışlarını ölçen Nedensel alt boyuttan aldıkları puanlar arttıkça, çocuklarının yalnız kalma ve terk edilme kaygıları da artmaktadır. Erkman ve Alantar (1988) tarafından yapılan çalışma sonucunda annelerin duygusal istismara neden olan; çocuklarına karşı sıkı bir disiplin ve otoriter tutumda bulunma, sürekli eleştirel bir dil kullanma, çocuklarına karşı aşırı ilgisiz olma ve onlara gelişim özelliklerine uygun sorumluluklar vermeme eylemlerinin çocuklarda yoğun kaygıya neden olduğu belirlenmiştir. Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının pek çoğunun çocukta problem davranışlara yol açacağı söylenebilmektedir. Çocuklarına karşı aşırı koruyucu davranan anneler, fazla müdahaleci ve aşırı özenli tavırları ile çocuklarını duygusal yönden örselemekte ve çocuklarının özdenetim geliştirememesine neden olmaktadır. Mofrad ve diğerleri (2009) tarafından aşırı koruyucu tutumla yetiştirilen çocukların ayrılık kaygılarının incelendiği çalışma sonucunda; aşırı koruyucu tutuma sahip annelerin çocuklarının ayrılık kaygısına yüksek düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı etki ettiği belirlenmiştir. Özellikle okul öncesi eğitim döneminde, çocukların bağımsız davranışlarını desteklemeyen, onlara yaş ve gelişim özelliklere uygun görevler vermeyen anneler çocuklarını duygusal yönden istismar edebilmektedir. Annelerin bu tutumları sonucunda çocukların, bağımlı bir kimlik geliştirerek tek başlarına bir şey yapmaktan çekinen, yalnız kalma kaygısı yüksek çocuklar oldukları söylenebilmektedir. Megawati (2019) tarafından 5-6 yaş aralığındaki çocuklar ile yapılan araştırmaya göre, annelerin çocuklarına karşı koruyucu davranışlarının fazlalığı çocuklarının bağımsızlığına olumsuz etki etmektedir. Annelerinin bu davranışları nedeniyle onlara bağımlı olan ve tek başlarına bir şey başarmak konusunda yetersiz kalan bu çocuklar, annelerinden uzak kalmaları gereken zamanlarda yoğun terk edilme kaygısı yaşayabilmektedir. Kaygılı kararsız bağlanan çocukların terk edilme kaygılarının, kaygılı kaçınan bağlanma stiline sahip çocukların ise yalnız kalma kaygılarının daha yüksek olduğu ifade edilmektedir (Mofrad ve diğerleri, 2012).

Aile ortamında duygu ve fikirleri önemseyen, ebeveyne bağımlı hareket eden, otoriter tutumla yetişen çocuklar özdenetim geliştirememekte ve duygusal yönden örselenmektedir (Ankay, 2013). Çocuğun yaş ve gelişim özelliklerinin önemsenmediği, itaat ve ceza yönteminin

benimsendiği ailelerin çocukları, aşırı baskı ve sıkı disiplin sonucunda yoğun kaygı hissi yaşayabilmektedir (Afşin ve Öğretir Özçelik, 2018). Bu tip ailelerde, herhangi bir eyleminden ötürü sosyal ortamlarda çocuğu suçlayıcı ve utandırıcı muamelelerde bulunma ya da sevdiği şeylerden mahrum bırakma gibi duygusal istismar davranışları sıkça görülmektedir (Razon, 1981). Yaffe ve Burg (2014) tarafından yapılan araştırma sonucunda, ailelerin otoriter tutumu benimsemesi ile çocuklarının ayrılık kaygıları arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır. Annelerin baskı ve disiplin ile çocuklarının duygusal istismarına neden olan davranışları, çocukların denetimli kimlik geliştirmesine neden olacağı için, çocuğun yalnız kalması gereken durumlarda yoğun kaygı hissi yaşayacağı söylenebilmektedir. Ayrıca annelerin çocuklarıyla olan etkileşimlerinde otoriter bir tutum benimsemesi sonucunda çocuklar, annelerinin onayını alabilmek için kendilerinde yoğun baskı hissetmekte ve annelerinin isteklerini yerine getirmediğinde sevilmeyeceğine dair kaygılar geliştirmektedir. Bu davranışlar çocuğun terk edilme kaygısını da artıracağından, isteklerini kabullendirebilmek amacıyla hiçbir şekilde çocuklar terk edilmekle korkutulmamalıdır (Öztürk ve Fidan, 2020).

Anne babaların benimsedikleri çocuk yetiştirme tutumları, çocukların bağlanma durumlarına da etki etmektedir. Çocuğun sağlıklı bir aile ortamında yer alması, çocuğun ebeveynlerine güvenli bağlanmasını sağlayacağı için çocuğun ayrılık kaygısına da etki etmektedir. Güvenli bağlanan çocuklar, annelerinden ayrı kalması gereken durumlara daha hızlı adapte olabilmekte ve daha az tepkili davranışlar sergilemektedir (Diriöz, 2010). Shamir Essakow ve diğerleri (2005) tarafından bağlanma stilleri ile kaygı arasındaki ilişkinin incelendiği araştırma sonucunda, kaçınan ve güvensiz bağlanan çocukların kaygı düzeylerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Kaygılı bağlanma stiline sahip çocuklar bağlandığı figüre bağımlı hareket etme eğilimindedir. Annesi ile bir arada olduğu zamanlarda dahi çevresine ilgisiz olan bu çocuklar, annelerinden ayrılmak zorunda kaldıklarında yoğun kaygı belirtileri göstermektedir. Anneleri tarafından ilgi, istek ve ihtiyaçları zamanında karşılanmayan ve tutarsız bir tutumla yetiştirilen çocuklar, annelerinin bu davranışları nedeniyle kaygılı bağlanma stili geliştirmekte ve yalnız kalmayı reddetmektedir (Özer, 2018). Kaygılı bağlanan çocukların aynı zamanda anneleri tarafından reddedilme ve terk edilme kaygıları da yoğun olarak görülmektedir (Sümer, 2006). Tutarsız bir tutum benimseyen, çocuklarının ihtiyaçlarına her zaman yanıt vermeyen ve çocuklarını istismar edici davranışlarda bulunan anneler, çocuklarının güvensiz-kararsız bağlanmasına neden olmaktadır. Bu bağlanma stiline sahip olan çocuklar, bir yabancı ile yalnız kaldıkları durumlarda şiddetli kaygı tepkileri göstermekte ve terk edildiklerini düşünebilmektedir (Ruppert, 2011).

Annelerin duygusal istismar potansiyellerini ölçmek için kullanılan "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği"nin Önleyici alt boyutu ile çocuklarının ayrılık kaygılarını belirlemek için kullanılan "Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu"nun Yalnız Kalma alt boyutu arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile, annelerin çocuklarının duygusal açıdan istismar edilmesini önlemeye ilişkin davranışlarını ölçen Önleyici alt boyuttan aldıkları puanlar arttıkça, çocuklarının yalnız kalma kaygısı da artmaktadır. Önleyici alt boyuta ilişkin maddeler incelendiğinde; çocuğa güzel sözler söylemek, çocuğu mutlu etmek, yardımcı olmak, hoşgörülü olmak, sarılmak, sağlığını önemsemek, olumlu iletişim kurmak ve değerli olduğunu hissettirmek gibi çocuğun sağlıklı gelişim göstermesini sağlamaya yönelik maddeler bulunmaktadır. Annelerin çocuklarına karşı bu eylemlerinde aşırıya kaçması ve sınırsız bir hoşgörü tutumunu benimsemesi sonucunda çocuk, çevresinden de aynı hoşgörü bekleyebilmektedir. Sosyal yaşantısında her zaman isteklerini elde edemeyen çocuğun, bu durumda hayal kırıklığı yaşaması olası görülmektedir. Özellikle çocuklarına kural koymayan, her isteklerine olumlu yanıtlar veren, başıboş bırakan, şımarıklığına göz yuman ve onları terk edebilme potansiyeli olan anneler çok fazla ihmalkar davranabilmektedir (Yavuzer, 2016). Tüm bunlar, çocuğun güvenli ve rahat hissettiği aile ortamından ayrı kalmak istememesine neden olmakta ve yalnız kalma kaygısını artırabilmektedir.

Annelerin duygusal istismar potansiyellerini ölçmek için kullanılan "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği"nin Önleyici alt boyutu ile çocuklarının ayrılık kaygılarını belirlemek için kullanılan "Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu"nun Terk Edilme alt boyutu arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki olmadığı görülmüştür. Bu bulgu, annelerin duygusal istismarı önleyici davranışlarının çocuklarının terk edilme kaygısına etki etmediği anlamına gelmektedir. Annenin tutumu ne olursa olsun, özellikle küçük yaş grubundaki çocukların annelerini görmedikleri her durumda huzursuzluk ve terk edilme kaygısı yaşaması mümkün olabilmektedir (Ruppert, 2011). Bu durum; annesinden ayrı kalması gereken her durumda huzursuzluk yaşayan çocuğun terk edilme kaygısının, annesinin davranışlarından etkilenmemesine ilişkin araştırma bulgusunu desteklemektedir.

5.1.2. 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Annelerin Duygusal İstismar Potansiyellerinin Çocuklarının Yalnız Kalma ve Terk Edilme Kaygılarını Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması: 3-6 yaş çocuğa sahip annelerin duygusal istismara neden olan davranışlarının, çocuklarının yalnız kalma ve terk edilme kaygılarına pozitif yönde ve anlamlı düzeyde etki ettiği saptanmıştır. Diğer bir ifade ile, annelerin duygusal istismara neden olan davranışlarının

artması çocuklarının yalnız kalma ve terk edilme kaygılarını da artırmaktadır. Nedensel alt boyut Yalnız Kalma varyansının %017'sini, Terk Edilme varyansının ise %03'ünü açıklamaktadır. Nedensel alt boyut maddeleri incelendiğinde; çocuğu cezalandırma, alay etme, ihmal etme, fiziksel şiddet uygulama, kıyaslama, tehdit etme, mahrum bırakma, toplumda küçük düşürme, lakap takma, utandırma, yalnız bırakma, reddetme ve zorlamaya ilişkin maddeler yer almaktadır. Çocuğun, annesinin bu eylemlerine maruz kalmamak için onun tüm isteklerini yerine getirmeye çalışması sonucunda boyun eğen, dıştan denetimli ve bağımlı bir kişilik geliştirmesi söz konusu olabilmektedir. Bu çocuklar, anneleri ile sağlıksız etkileşim içinde olmaları sebebiyle; anneye yapışma, terk edilme korkusu ve yalnız kalma durumlarında yoğun kaygı hali yaşamaktadır (Teze ve Arslan, 2016). Annelerin çocuklarının mükemmel olmalarını istemelerine ilişkin algıları, çocuklarına karşı duygusal istismara neden olan davranışlar sergilemelerine neden olabilmektedir. Annesinin eylemleri sebebiyle güvenli bağ geliştiremeyen çocuklar kendilerini korumak, hayal kırıklığına uğramamak ve güvende hissetmek amacıyla mükemmel olmaya odaklanmaktadır (Çelik ve diğerleri, 2017). Mükemmeliyetçi annelerin çocukları sevgi, kabul görme, reddedilmeme ve onaylanma ihtiyacı hissedebilmektedir. İhtiyaçlarının karşılanması için annesinin tüm isteklerini koşulsuz yerine getirmeye çalışan çocuk, bu durumda yoğun kaygı yaşamaktadır (Akşahin Kurul, 2017). Kaygı durumu yaşayan çocuk, annesinin sevgisi ve varlığı için sürekli mücadele etme eğiliminde olup, reddedilme tehdidi hissetmesinden ötürü de annesine yapışan, bağımlı bir tutum sergilemektedir (Ruppert, 2011). Bağımlı çocuklar annesinden uzak kalmaya ve bir başkası ile yalnız kalmaya tahammül edememektedir. Mükemmeliyetçi annelerin çocukları da bu nedenle yalnız kalma ve terk edilme kaygısını yoğun yaşayan çocuklar olabilmektedir. Gaddar, öfkeli, çocuk eğitiminde cezaya başvuran, ilgisiz ve çocuğunu terk etme eğilimi olan reddedici anne tutumu, çocuğun duygusal yönden istismar edilmesine neden olmaktadır (Geçtan, 2016). Grüner ve diğerleri (1999) tarafından yapılan araştırma sonucunda da; reddedici, kaygılı ya da aşırı koruyucu annelerin çocuklarının kaygı düzeyleri daha yüksek bulunmuştur.

5.2. Öneriler

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda; araştırmacılara, alanda çalışan uzmanlara ve annelere yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Bu araştırmada annelerin duygusal istismar potansiyelleri ve çocuklarının ayrılma kaygıları; çocuğun cinsiyeti, yaşı, annenin yaşı, öğrenim düzeyi ve mesleği değişkenleri ile incelenmiştir. Araştırma çocuğun kardeş sayısı, kaçıncı çocuk olduğu, okul öncesi eğitime

başlama yaşı, okul öncesi eğitim süresi, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi gibi değişkenlerin etkisinin de inceleneceği şekilde yapılarak alan yazına daha kapsamlı veriler katılmalıdır.

- Bu araştırmanın çalışma grubu anneler ile sınırlı kalmıştır. Verilerin niteliğini artırmak için baba ya da çocuğa bakım veren kişiler (bakıcı, anneanne/babaanne vb.) ve onların demografik özellikleri ile yeni araştırma yapılabilir ve araştırma sonuçları karşılaştırılabilir.
- Çalışmaya normal gelişim gösteren çocuklar dahil edilmiştir. Aynı araştırma özel gereksinimli çocuklara yönelik olarak tekrarlanabilir.
- Annelerin duygusal istismar potansiyelleri ile çocuklarının ayrılık kaygısı arasındaki ilişki karma araştırma yöntemi kullanılarak daha kapsamlı incelenebilir.
- Çocukların duygusal açıdan istismar edilme düzeylerinin, çocuklardan elde edilen bulgular ışığında değerlendirilebilmesi amacıyla ölçek geliştirme çalışmaları yapılabilir.

5.2.2. Alanda Çalışan Uzmanlara Yönelik Öneriler

- Araştırma sonucunda annelerin duygusal istismarı potansiyelleri arttıkça çocuklarının yalnız kalma ve terk edilme kaygılarının arttığı görülmüştür. Anne, baba ve çocuğun bakımından sorumlu kişilere yönelik duygusal istismarı önleyici ve iyileştirici eğitimlerin verilmesi önerilmektedir.
- Okul öncesi öğretmenleri tarafından ebeveynlere ve çocuklara yönelik duygusal istismar ve ayrılık kaygısı konularında aile katılım çalışmaları yapılabilir.
- Ev ziyaretleri gerçekleştirilerek çocukların ve ailelerinin doğal ortamında gözlemlenmesi ve bu gözlemlerden elde edilen verilerle ailelere destek hizmetlerinin sunulması önerilebilir.
- Konunun uzmanları okula davet edilerek eğitimcileri ve aileleri bilgilendirmek için seminer ve konferanslar düzenlenebilir.

5.2.3. Ailelere Yönelik Öneriler

- Araştırma bulgularına göre annelerin yaşları küçüldükçe çocuklarını duygusal yönden istismar etme potansiyelleri artmaktadır. O nedenle ailelere, çok erken yaşta ve hazır olmadan çocuk sahibi olmamaları, çocuğun bakımı ve eğitimi konusunda bilgi birikim sahibi olduktan sonra planlı bir şekilde çocuk sahibi olmaları önerilebilir.

Kaynakça

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2020: TÜİK. Erişim adresi: https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210#:~:text=Türkiye%20nüfusu%2083%20milyon%20614,698%20bin%20377%20kişi%20oldu, 24 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

Afşin, R. & Öğretir Özçelik, A. D. (2018). Suça sürüklenen çocuklar ile suça sürüklenmeyen çocukların algıladıkları anne ve baba tutumları ile ebeveyn bağlanma stillerinin karşılaştırılarak incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *17*(66), 384-400.

Ainsworth, M. D. S., Bell, S. M. & Stayton, D. J. (1974). Infant-mother attachment and social devlopment. In J. M. Richards (Ed.), The integration of a child into a social world (ss. 99-135). Cambridge University Press.

Akdoğan, H. (2005). Çocuğun cinsel istismarı ve Türkiye'de çocuk cinsel istismarını önlemeye yönelik çalışmalar. *Polis Bilimleri Dergisi*, *7*(1), 1-15.

Akgiray, A. (2007). *Çocuk istismarı: 8-10 yaş çocuklarda istismarı önleme yöntemleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Akkaş, A. H. (2021). Çocuk istismarının hukuki boyutu. *World Children's Conference* (s. 6-7). Iksad Global Publishing House. ISBN: 978-605-70554-8-4.

Akman, Y. (1987). *Anaokulu çocuklarında görülen ayrılık kaygısının giderilmesinde farklı oyun tekniklerinin etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Akman, S. (2019*). İstanbul ili Pendik ilçesinde eğitim görmekte olan lise öğrencilerinin ergen asiliği, duygusal istismar ve psikolojik dayanıklıkları arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Akşahin Kurul, D. (2017). *Çocuklukta başlayan obsesif kompulsif belirtilerin anne baba tutumu, mükemmeliyetçilik ve bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

Aktaş, E. (2011). *Çocuklardaki dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ve özgül öğrenme güçlüğünün, anne babaların duygusal istismar farkındalığı, istismar potansiyeli ve çocukların kabul/red algısı ile ilişkisi*. (Uzmanlık tezi). Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara.

Aktepe, E. (2009). Çocukluk çağı cinsel istismarı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *1*(2), 95-119.

Alisinanoğlu, F. & Ulutaş, İ. (2003). Çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, *28*(128), 65-71.

Altay, D. (2019). *Çocukluk çağı olumsuz yaşantıları ve ciddi ebeveyn hastalıklarının sağlık kaygısı ile ilişkisinde sağlık bilişlerinin, negatif duygu, sürekli kaygı ve somatik duyarlılığın aracı rolünün incelenmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Altınbaş, İ. (2009). *Ayrılma anksiyetesi tanısı alan çocukların ebeveynlerinin mizaç ve karakter özellikleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Altıparmak, S., Yıldırım, G., Yardımcı, F. & Ergin, D. (2013). Annelerden alınan bilgilerle çocuk istismarı ve etkileyen etkenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, *14*(4), 354-361.

Altunten, İ. (2019). *Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile problemli internet kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Amerikan Psikiyatri Birliği [APA] (1994). *Mental bozuklukların tanısal ve sayımsal el kitabı* (4. Baskı) (DSM IV). E. Köroğlu (Çev. Editör). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Amerikan Psikiyatri Birliği [APA] (2014). *Ruhsal bozuklukların tanısal ve sayımsal el kitabı* (5. Baskı) (DSM-V). E. Köroğlu (Çev. Editör). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

American Professional Society on the Abuse of Children [APSAC] (1995). Psychological evaluation of suspected psychological maltreatment in children and adolescents. https://pubhtml5.com/hday/tslz/basic

American Professional Society on the Abuse of Children [APSAC] (1995). Guidelines for the psycho-social evaluation of suspected psychological maltreatment in children and adolescents. Chicago: American Professional Society on the Abuse of Children.

Ankay, A. (2013). *Ruh sağlığı ve davranış bozuklukları*. İstanbul: Nobel Tıp Kitapbevi.

Aral, N. & Başar, F. (1998). Çocukların kaygı düzeylerinin yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve ailenin parçalanma durumuna göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim, 22*(110), 7-11.

Arman, A. (2007). Çocuk psikiyatrisi bakış açısından çocuk istismarı ve ihmali. O. Polat (Editör). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 2 önleme ve rehabilitasyon* (I. Baskı) içinde (s. 139-150). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Arslan, G. & Balkıs, M. (2016). Ergenlerde duygusal istismar, problem davranışlar, özyeterlik ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişki. *Sakarya University Journal of Education, 6*(1), 8-22.

Arslan, G. (2015). *Ergenlikte algılanan duygusal istismar ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Aslan, S. & Güven, M. (2015). *Benlik gelişimi sürecinde ayrışma bireyleşme*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ata, Z. (2019). Geçmişten günümüze çocuk mağduriyetleri. *Sosyal Çalışma Dergisi, 3*(1), 47-60.

Avrupa Konseyi. *Çocukların cinsel suistimal ve cinsel istismara karşı korunmasına ilişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi*. İspanya: Lanzarote, 2007.

Avşar, Z. & Öğütoğulları, E. (2012). Çocuk işçiliği ve çocuk işçiliği mücadele stratejileri. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi, 2*(1), 9-40.

Ayaz, A. B., Ayaz, M., Fiş, N. P. & Güler, A. S. (2012). Gençlerdeki somatorform bozukluklarda kaygı düzeyi, annenin bağlanma biçimi ve aile işlevselliği. *Klinik Psikiyatri, 15*(2), 121-128.

Ayaz, G. (2015). *Çocuklarda ayrılık kaygısı bozukluğu gelişimi ile annenin kişilik özellikleri ve bağlanma stili arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi*. (Uzmanlık tezi). Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi, Edirne.

Ayral, F. (2010). *Çocukların cinsel istismarı suçu ve bu suçla mücadele*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.

Azizoğlu, M. (2009). *Lise ergenlerinde duygusal istismarın başarıya etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bakırcıoğlu, R. (2007). *Çocuk ruh sağlığı ve uyum bozuklukları*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Bakır, E. & Kapucu, S. (2017). Çocuk ihmali ve istismarının Türkiye'de yapılan araştırmalara yansıması: Bir literatür incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, *4*(2), 13-24.

Balkaya, İ. (1998). *Anaokuluna yeni başlayan çocukların okula uyum süreçlerini etkileyen 81 faktörlerin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Baltaş, A. & Baltaş, Z. (2002). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Başal, H. A. (2012). *Gelişim ve psikoloji: nasıl mutlu ve başarılı bir çocuk yetiştirebilirim?*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Başarır, D. (1990). *Ortaokul son sınıf öğrencilerinde sınav kaygısı, durumluk kaygı, akademik başarı ve sınav başarısı arasındaki ilişkiler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Battaglia, M., Bertella, S., Politi, E. & Bernardeschi, L. (1995). Age at onset of panic disorder: Influence of familial liability to the disease and of childhood separation anxiety disorder. *The American Journal of Psychiatry, 152*(9), 1362-1364.

Battaglia, M., Touchette, E., Garon-Carrier, G., Dionne, G., Sylvana, M., Vitaro, F., Tremblay, R. E. & Boivin, M. (2016). Distinct trajectories of separation anxiety in the preschool years: persistence at school entry and early-life associated factors. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *57*(1), 39-46.

Batur, S., Demir, H., Ulu, P., Güneş, H., Irmak, E. & Aşkın, A. (2005). Yeme tutumu ve cinsiyetle bağlanma biçimleri arasındaki ilişki. *Türk Psikoloji Yazıları, 8*(15), 21-32.

Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development, 37*(4), 887–907.

Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental psychology*, 4, 1-2.

Bayraktar, S. (2015). *İnsanlığın kanayan yarası çocuk istismarı ve ihmali*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Becer, E. (2004). *Duygusal istismarın 12-14 yaş grubu ergenlerin benlik saygısına etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Bellibaş E., Büküşoğlu N., Erermiş S. (2005). Ayrılma anksiyetesi bozukluğu tanılı bir grup çocukta mizaç özellikleri. *Ege Tıp Dergisi*, *44*(1), 39-44.

Beyazova, U. (2014). İhmal. O. Derman (Editör), *Çocuk istismarına ve ihmaline yaklaşım temel bilgiler* (ss. 35-36). Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.

Bequele, A. (1991). Çocukların kötü muameleden korunması I. ulusal kongresi. Konanç, E., Gürkaynak, İ. & Egemen, A. (Editör), *Çocuk Emeği: Bu Konuda Ne Yapılabilir?* (ss. 65-80). Ankara: Gözde Repro Ofset.

Bilgen, F. G. & Karasu, F. (2017). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışları. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *7*(13), 22-34.

Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez, N. & Güneysu, S. (1991). 4-12 yaşları arasında 16.000 çocukta örselenme durumları ile ilgili bir inceleme. *Çocuk İstismarı ve İhmali, Çocukların Kötü Muameleden Korunması I. Ulusal Kongre Kitabı* içinde (ss. 45-54). Ankara: Gözde Repro Ofset.

Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez, N. B., Atik, B. & San, P. (1991). Türkiye'nin 16 ilinde 4-12 yaşlar arasında 50.473 çocuğa fiziksel ceza verme sıklığı ve buna ilişkin problem durumlarının incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *1*(1), 1-13.

Brassard, M. R., Hart, S. N. & Hardy, D. B. (2000). Psychological and emotional abuse of children. In Ammerman R.T. & Hersen M. (Editors), *Case Studies in Family Violence* (ss. 293-332). New York: Springer Science US.

Bora, A. (2019). *Okul öncesi eğitime devam eden çocukların kaygıları ile ebeveynlerinin kaygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.

Bora, A., Elmallı, Ü. G. & Ünüvar, P. (2019). Okul öncesi dönem çocukların ebeveynlerinin kişilik özellikleri ile kaygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Ş. Çınkır (Editör), *EJERCongress 2019 Bildiri Kitabı* içinde (ss. 62-67). Ankara: Anı Yayıncılık.

Bowlby, J. (1969). *Bağlanma*. (Çev. T. V. Soylu). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Volume II seperation anxiety and anger*. USA: Basic books.

Buchholz, E. S. & Korn Bursytzn, C. (1993). Children of adolescent mothers: Are they at risk for abuse?. *Adolescence, 28*(110), 361-382.

Bulut, S. (2007). Çocuk cinsel istismarı hakkında bir derleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3*(28), 139-156.

Buscaglia, L. (1987). *Kişilik-Tümüyle İnsan Olabilme Sanatı*. (Çev. N. Ebcioğlu). İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Büküşoğlu, N. (2004). Çocuklarda okul fobisi gelişimine etki eden faktörlerin incelenmesi. *Ege Pediatri Bülteni, 11*(2), 125-134.

Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. ve Kılıç, E. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi.

Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (24. baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. & Köklü, N. (2020). *Sosyal bilimler için istatistik* (24. baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Byers, J. (1991). *Çocuk istismarını önleme: Önleyici programlar ve halk eğimi.* (Çev. F. Çok). Çocuk istismarı ve ihmali, çocukların kötü muameleden korunması I. Ulusal Kongresi içinde (ss. 279-285). Ankara: Gözde Matbaası.

Campbell, A. M. & Hibbard, R. (2014). More than words: The emotional maltreatment of children. *Pediatric Clinics of North America, 61*(5), 959-970.

Cansız, C. (2020). *Ergenlerde algılanan duygusal istismarın kendine zarar verme ve riskli davranışlar ile ilişkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.

Can Özcan, M. (2010). *İstismar ve ihmalin çocuklar üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkilerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Erzurum.

Can, G. & Beyazıt, U. (2018). Çocuk istismarı potansiyelini yordayan faktörlerin incelenmesi. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, 8*(1), 87-99.

Cesur, D. (2019). İstismara uğramış çocuğu nasıl anlarız?. D. Cesur (Editör), *Susma ! Konuş çocuk* içinde (ss. 249-254). İstanbul: Yediveren Yayınları.

Charak, R. & Koot, H. M. (2014). Abuse and neglect in adolescents of Jammu, India: the role of gender, family structure, and parental education. *Journal of anxiety disorders, 28(6),* 590-8.

Chessa, D., Riso, D. D., Delvecchio, E. & Lis, A. (2012). Assessing separation anxiety in Italian youth: preliminary psychometric properties of the Separation Anxiety Assessment Scale. *Perceptual and Motor Skills, 115*(3), 811-832.

Child Abuse Statistics: Childhelp. Erişim adresi: https://www.childhelp.org/child-abuse-statistics/ adresinden 4 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

Cleaver, H., Unell, I. & Aldgate, J. (2011). Children's needs-parenting capacity child abuse: Parental mental illness, learning disability, substance misuse, and domestic violence (2 nd edition). https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/182095/DFE-00108-2011-Childrens_Needs_Parenting_Capacity.pdf

Cüceloğlu, D. (2019). *İnsan ve davranışı psikolojinin temel kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağlar, M., Dinçyürek S. & Arsan N. (2012). Üniversite öğrencilerinin sosyal kaygılarının analizi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 106-116.

Çalgı, B. & Saydam, R. (2020). Annelerin çocuklarına yönelik ihmal ve istismar davranışı üzerine bir araştırma. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, 12*(3), 275-300.

Çalışkan, Z., Evgin, D., Musalli, E., Akşit, B., Durgun, Ö. N. & Türe, N. (2019). Annelerin çocuklarına yönelik istismar-ihmal davranışları ve etkileyen faktörler. *Güncel Pediatri, 17*(3), 387-399.

Çelik, H., Ekşi, H. & Gülsu, N. (2017). Orta çocukluk döneminde güvenli bağlanma ile mükemmeliyetçiliğin çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *7*(47), 53-68.

Çengel Kültür, S. E., Tiryaki, A. & Ünal, F. (2003). Ayrılık kaygısı bozukluğu olan çocuklarda sosyodemografik ve klinik özellikler. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, *10*(1), 3-8.

Çetin, B. (2017). *Çocuklarda ayrılık kaygısı ile anne-babanın ayrılık kaygısı ve ebeveynliğine yönelik tutumları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çetin, S. B. & Haskan Avcı, Ö. (2022). Çocuklarda ayrılık kaygısı ile anne-babanın ayrılık kaygısı ve ebeveynliğe yönelik tutumları. *Yaşadıkça Eğitim*, *36*(1), 162-182.

Çıkrıkçı, A. (2020). *Okul öncesi eğitime yeni başlayan çocukların ayrılma kaygıları ile annelerinin kaygıları arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

Çiftçi Topaloplu, Z. (2013). *4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği (ÇİİÖDER). Erişim adresi: http://www.ciioder.org/ciioder.html adresinden 14 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

Çocuk Koruma Kanunu. (2005, 3 Temmuz). *Resmi Gazete*. (Sayı: 5395). Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf

Çömlek, G. (2021). *Anne-bebek bağlanması ve baba-bebek bağlanması arasındaki ilişkinin belirlenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dabkowska, M., Araszkiewicz, A., Dabkowska, A., & Wiklosc, M. (2011). Separation anxiety in children and adolescents (Book chapter). *Different Views of Anxiety Disorders*. InTech: Croatia.

Dallaire, D. H. & Weinraub (2005). Predicting children's separation anxiety at age 6: The contributions of infant-mother attachment security, maternal sensitivity, and maternal separation anxiety. *Attachment & Human Development, 7*(4), 393-498.

Deleş, B. (2018). Sarsılmış bebek sendromu. *Izmir Democracy University Health Sciences Journal, 1*(3), 1-13.

Demiriz, S. & Ulutaş, İ. (2003). 9-12 yaş çocuklarının kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 1-7.

Derebagçe, G. E. & Özerk, H. (2021). Türkiye'de 1995-2020 yılları arasında çocuk istismarını önleme programlarına ilişkin gerçekleştirilen çalışmaların incelenmesi ve değerlendirilmesi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, *4*(7), 651-670.

Derelioğlu, K. M. (2018). *Fiziksel ve duygusal istismar mağduru olan ve olmayan çocukların sosyal destek algılamaları ve bağlanma stillerinin karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Dinçer, G. N. (2019*). 6 yaş çocuklarında bağlanma figürleriyle kurulan bağlanma stilleri ile oyun becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Dilsiz, H. & Mağden, D. (2015). Öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmali konusunda bilgi ve risk tanıma düzeylerinin tespit edilmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1, 678-694.

Diriöz, M. (2010). *Ayrılma anksiyetesi için yapılandırılmış klinik görüşme, çocukluk ve yetişkin ayrılma anksiyetesi ölçeklerinin geçerlilik ve güvenirliği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Diriöz, M., Alkın, T., Yemez, B., Onur, E. & Eminağaoğlu, N. (2012). The validity and reliability of Turkish version of separation Anxiety Symptom Inventory and Adult Separation Anxiety Questionnaire. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23, 108-116. http://www.turkpsikiyatri.com/Data/UnpublishedArticles/ d03cyc.pdf

Douglas, E. M. (2014). A comparison of child fatalities by physical abuse versus neglect: Child, family, service, and worker characteristics. *Journal of Social Service Research, 40*(3), 259-273.

Dönmez, S. (2019). *Anaokulu öğrencilerinde ayrılma kaygısının aile ortamı, annenin sürekli kaygısı ve anne-çocuk bağlanma örüntüleri açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Dubowitz, H., Kim, J., Black, M. M., Weisbart, C., Semiatin, J. & Magder, L. S. (2011). Identifying children at high risk for a child maltreatment report. *Child abuse & neglect*, *35*(2), 96–104. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2010.09.003

Durmuşoğlu Saltalı, N. (2015). Çocuk istismarı ve ihmali. N. D. Saltalı, O. Budak, R. K. Er & S. S. Doğru (Editör) içinde, *Çocuk Hakları ve Koruma Aile Refahı ve Koruma* (ss. 61-107). Ankara: Eğiten Kitap.

Durmuş, B., Yurtkoru, E. S. & Çinko, M. (2018). *Sosyal bilimlerde SPSS'le veri analizi*. İstanbul: Beta Basım Yayım.

Edwards, S. L., Rapee, R. M., Kennedy, S. J. & Spence, S. H. (2010). The assessment of anxiety symptoms in preschool-aged children: the revised Preschool Anxiety Scale. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, *39*(3), 400-409.

Egeland B. Sroufe L. A. & Erickson M. (1983). The developmental consequences of different patterns of maltreatment. *International Journal of Child Abuse and Neglect*, 7, 459-469.

Eisen, A. R. & Schaefer, C. E. (2005). Separation anxiety in children and adolescents: An individualized approach to assessment and treatment. Guilford Press.

Enç, M. (1974). *Ruhbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Erermiş, S., Bellibaş, E., Özbaran, B., Demiral Büküşoğlu, N., Altıntoprak, E., Bildik, T. & Korkmaz Çetin, S. (2009). Ayrılma anksiyetesi bozukluğu olan okul öncesi yaş grubu çocukların annelerinin mizaç özellikleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *20*(1), 14-21.

Erdem Özyurt, Ş. (2016). *Ergenlikte algılanan duygusal istismar ve bağlanma arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Erdiller Yatmaz, Z. B., Erdemir, E. & Erbil, F. (2018). Çocuk ve çocukluk: okulöncesi öğretmen adayları anlatıyor. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, *6*(3), 284-312.

Erginer, F. (2007). *Ankara ili ilköğretim okulu yöneticilerinin öğrencilerin aileleri tarafından istismarı ve ihmaline ilişkin görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Erkman, F. (1991). *Çocukların duygusal ezimi*. Çocuk istismarı ve ihmali, çocukların kötü muameleden korunması I. Ulusal Kongresi içinde (ss. 163-170). Ankara: Gözde Matbaası.

Erkman, F. & Alantar, M. (1988). Psychological maltreatment: Its definition by experts and its assessment among a group of adolescents in Turkey. In *7th International Congress of Child Abuse and Neglect*. Brazil: Rio de Janeiro.

Erkuş, A. (1994). *Psikolojik terimler sözlüğü: İngilizce-Türkçe*. İstanbul: Doruk Yayınları.

Erol, D. (2007). *Okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin, çocuklardaki fiziksel istismar belirtilerine ilişkin farkındalıkları (Eskişehir il örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Ersoy, Ş. & N. Aral (2001). Korunmaya muhtaç yuva çocuklarıyla ailesiyle yaşayan dokuz-onbir yaş grubundaki çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi, 1*(4-5), 1-12.

Erşin, T. A. (2021, 10 Ekim). *Türkiye'de çocuk işçi gerçeği*. Anka Haber Ajansı. Erişim adresi: https://ankahaber.net/haber/detay/turkiyede_cocuk_isci_gercegi_2020de_sadece_calisma_bakanliginin_ulastigi_cocuk_isci_sayisi_12_bin_457_58622 adresinden 22 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

Ertaş. İ. (2020). *Tipik ve atipik gelişim gösteren okul öncesi çocuklarda duygusal istismara maruz kalma potansiyelinin ebeveyn stresi ve çocuk mizacı bağlamında incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Karabük.

Eyigün Kantürk, Y. (2014). *Psikolojik danışmanlık ve eğitim merkezlerine başvuran çocuklar ve annelerinin çocukluk dönemi istismar yaşantıları, depresyon düzeyleri, kendini açma davranışları ve annelerin ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine bir çalışma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Europe becomes 'hub' for child sexual abuse content: BBC News. Erişim adresi: https://www.bbc.com/news/technology-39456093 adresinden 4 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

Feriante, J. & Bernstein, B. (2020). *Seperation Anxiety* içinde StatPearls (İnternet). Treasure Island (FL): StatPearls Publishing.

Fırat, S., İltaş, Y. & Işık Yılmaz, Ş. B. (2017). *Ruhsal ve hukuki yönleriyle çocuk istismarı*. Ankara: Akademisyen Yayınevi.

Field A.P., (2012). Discovering statistics, Contrast and Post Hoc test for one way independent anova using SPSS. Erişim adresi: http://www. statisticshell.com/docs/contrasts.pdf

Freud, A. (1989). *Ben ve savunma mekanizmaları*. (Çev. Y. Erim). İstanbul: Metis Yayınları.

Geçtan, E. (2004). *Psikanaliz ve sonrası*. İstanbul: Metis Yayınları.

Geçtan, E. (2016). *İnsan Olmak*. İstanbul: Metis Yayıncılık.

George, D. & Mallery, M. (2010). SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson.

Garbarino, J. (1989). Troubled youth, troubled families: the dynamics of adolescent maltreatment. In D. Cicchetti & V. Carlson (Eds.), *Child maltreatment: Theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect* (pp. 685- 706). New York: Cambridge University Press.

Glaser D. & Prior V. (1997). Is the term child protection applicable to emotional abuse?. *Chil Abuse Review*, *6*(5), 315-329.

Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): A conceptual framework. *Child Abuse & Neglect*, *26*(6), 697- 714. doi: 10.1016/s0145-2134(02)00342-3.

Gilbert, R., Widom, C. S., Browne, K. D., Fergusson, D., Webb, E. & Janson, S. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *The Lancet*, 373, 68-81.

Ginott, H. G., Ginott, A. & Goddard, W. (2011). *Anne baba ve çocuk arasında*. A. Uluşahin (Editör). (Çev. A. Tüfekçi). İstanbul: Okyanus Yayınları.

Gögayaz, S. (2001). *Ergenlerde öğretmenlerine yönelik duygusal istismar algısının incelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Gökbayrak, S. (2021, 27 Temmuz). All about separation anxiety disorder. PsychCentral. Erişim adresi: https://psychcentral.com/anxiety/separation-anxiety-disorder adresinden 3 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

Gökler, R. (2006). Eğitimde çocuk istismarı ve ihmaline genel bir bakış. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *10*(3), 47-76.

Graham Bermann, A. S. & Levendosky, A. A. (1998). The social functioning of preschool-age children whose mothers are emotionally and physicaily abused. *Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development*, 1(1), 59-84.

Grüner, K., Muris, P. & Merckelbach, H. (1999). The relationship between anxious rearing behaviours and anxiety disorders symptomatology in normal children. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, *30*(1), 27-35.

Güçlü, S. (2016). Çocukluk ve çocukluğun sosyolojisi bağlamında çocuk hakları. *Sosyoloji Dergisi*, 1-22.

Güdek, U. S. K. (2016). *Suçluluk ve Suç Davranışı Adli Sosyal Çalışma*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevi.

Gülay Ogelman, H. & Çiftçi Topaloğlu, Z. (2014). 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile annebabalarının ebeveyn özyeterliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *14*(1), 241-271.

Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z. & Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, *24*(3), 128-134.

Gümüş, C. (2017). *Ebeveynleri boşanmış 21 yaş ve üzeri yetişkin bireylerin kişilerarası ilişkilerindeki bağlanma modelleri ve ayrılma kaygılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Günalp, A. (2007). *Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi (Aksaray ili örneği)*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Güneş, A. (2016). *Çocukluk sırrı*. İstanbul: Nesil Yayınları.

Güngör, H. (2009). *Ebeveyn ve öğretmen mükemmeliyetçiliğinin 5-6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının algılanan kaygı düzeyini öngörmedeki rolü.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Güngör, H. & Buluş, M. (2010, Eylül). *5-6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının algılanan kaygı düzeylerinin incelenmesi*. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi 19. Eğitim Bilimleri Kurultayı, Lefkoşa, Kıbrıs.

Gürhan, N. (2015). *Her yönüyle çocuk istismar ve ihmali (sağlık-yasa-eğitim ve aile boyutu).* Ankara: Nobel Tıp Kitabevi.

Hagborg, J. M., Tidefors, I. & Fahlke, C. (2017). Gender differences in the association between emotional maltreatment with mental, emotional, and behavioral problems in Swedish adolescents. *Child Abuse & Neglect*, 67, 249-259.

Hancı, İ. H. & Eşiyok, B. (2000). Munchausen by proxy sendromu: vekaleten hastalık. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, *10*(9), 326-327.

Herren, C., In Albon, T. & Schneider, S. (2013). Beliefs regarding child anxiety and parenting competence in parents of children with separation anxiety disorder. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, *44*(1), 53-60.

Hudson, J. L. & Rapee, R. M. (2001). Parent–child interactions and anxiety disorders: an observational study. *Behaviour Research and Therapy*, *39*(12), 1411–1427.

Hudson, J. L., Dodd, H. F. & Bovopoulos, N. (2011). Temperament, family environment and anxiety in preschool children. *Journal of abnormal child psychology*, *39*(7), 939–951. https://doi.org/10.1007/s10802-011-9502-x

Irmak, M. Y., Irmak, A., Murat, D. & Üçok Demir, N. (2016). Ayrılık anksiyetesi bozukluğu ile ilişkili okul reddi; Bir ergen olgu sunumu. *Çağdaş Tıp Dergisi*, *6*(4), 357-360. Doi: 10.16899/gopctd.283144

Işık Taner, Y. & Güveli Bozkurt, M. (2018). *Çocuk ruh sağlığı*. Ankara: Maya Akademi.

Iwaniec, D. (1995). *The emotionally abused and neglected child: Identification, assessment, and intervention*. New York: John Wiley & Sons.

İkiz, F. E., Otlu, B. M. & Vural, D. E. (2016). Erken çocukluk döneminde görülen problem davranışlar: öğretmenlerin değerlendirmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8*(17), 216-229.

İnal, K. (2018). *Çocuk Hakları ve Siyaset*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

İnsan Hakları Derneği (2008). *Çocuk ihmali ve istismarını önleme öğretmenler ve aileler için eğitim kılavuzu*. Ankara: Berkay Ofset.

İş Kanunu (2003, 10 Haziran). Resmi Gazete (Sayı: 25134). Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857-20140910.pdf

İşmen, E. (1993). *Duygusal istismarın liseli ergenlerin kendini kabul seviyelerine etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Johnson CF. (2002). Abuse and neglect of children. *Nelson Textbook of Pediatrics, 36*(16), 110-119.

Jurbergs, N. & Ledley, D. R. (2005). Separation anxiety disorder. *Pediatric annals, 34*(2), 108-115. doi: 10.3928/0090-4481-20050201-09

Kalebic Jakupcevic, K. & Ajdukovic, M. (2011). Risk factors of child physical abuse by parents with mixed anxiety-depressive disorder or posttraumatic stress disorder. *Croatian Medical Journal, 52*(1), 25-34.

Kalkan, M. (2010). Ergen romantik ilişkilerinde duygusal istismar, fiziksel istismar ve soruna yönelmeye Adlerian bir bakış: Sosyal ilgi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 11*(3), 242-247.

Kanak, M. & Pekdoğan, S. (2020). 3-6 Yaş çocuğa sahip ebeveynlerin duygusal istismar potansiyellerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi, 9*(4), 1029-1046.

Kaplan S., Pelcovitz D. & Labruna V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: a review of the past 10 years. Part I: Physical and emotional abuse and neglect. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry, 38*(12), 14-22.

Kara, İ. (2020). *Ayrılma anksiyetesi bozukluğu olan çocukların annelerindeki ayrılma anksiyetesi bozukluğu yaygınlığı*. (Uzmanlık tezi). Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kocaeli.

Karabulut, A. (2019). *Annesi çalışan ve çalışmayan ergenlerin benlik saygısı ve ayrılık anksiyetesi düzeylerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karaca, N. (2001). *Duygusal istismara uğramış ergenlerin bazı kişilik özelliklerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kara Doruk, S. (2012). *0-14 yaş çocuğu olan annelerin çocuklarına yönelik fiziksel ve duygusal istismar/ihmal durumu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

Karasar, N. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler ve teknikler* (26. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kargı, E. & Erkan, S. (2004). Okul öncesi dönem çocuklarının sorun davranışlarının incelenmesi (Ankara il örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *27*(27), 135-144.

Kars, Ö. (1996). *Çocuk istismarı: Nedenleri ve sonuçları*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.

Karslı, İ. H. (2018). *Sorularla Mahremiyet Bilinci.* Diyanet İşleri Başkanlığı.

Kartopu, S. (2012). Lise öğrenci ve öğretmenlerinin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (Kahramanmaraş örneği). *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *17*(2), 147-170.

Kaya, G. (2020). *Okul öncesi çocuğa sahip annelerin ebeveyn tutumları ile çocukların ayrılık kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kaya, M. & Varol, K. (2004). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin durumluk-sürekli kaygı düzeyleri ve kaygı nedenleri (Samsun örneği). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *17*(17), 31-63.

Kempe, C. H., Silverman, F. N., Steele, B. F., Droegemueller, W. & Silver, H. K. (1962). The battered-child syndrome. *Jama, 181*(1), 17-24.

Kesebir, S., Kavzoğlu, S. Ö. & Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi, 3*(2), 321-342.

Keser, N., Odabaş, E. & Elibüyük S. (2010). Ana-babaların çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi, 4*(3), 150-157.

Kılıç, M. (2020). *Ebeveynlerin çocuk istismarına yönelik farkındalık düzeyinin ebeveyn-çocuk ilişkisine etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Kırbaç, E. (2017). *Çocuk istismarı ve ihmalinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Kırımsoy, E. (2003). *Suç işlemiş ve suç işlememiş ergenlerin algıladıkları duygusal istismar ve benlik saygılarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kızıltepe, R. (2021). *Çocuk istismarı ve ihmalinin kuşaklararası aktarımının ekolojik-etkileşimsel model çerçevesinde incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Kiraz Can, A. B. (2021). *Ergenlerde duygusal özerkliğin yurtta kalma, algılanan duygusal istismar ve aile aidiyeti bağlamında incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Klein, M. (2015). *Çocuk psikanalizi*. (Çev. A. Demir). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Koç, İ. (2014). *KPSS'ye hazırlanan öğretmen adaylarının öğrenme stilleri ile sınav kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Koçmarlar, H. (2016). *Ergenlerin anne baba ve öğretmenlerinden algıladıkları duygusal istismarın öz yeterlikleri üzerindeki yordayıcı etkisine ilişkin bir inceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Koçmarlar, H. & Akbağ, M. (2018). Ergenlerin anne baba ve öğretmenlerinden algıladıkları duygusal istismarın öz-yeterlikleri üzerindeki yordayıcı etkisi üzerine bir inceleme. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, *8*(15), 1323-1360.

Kolk, A. & Tulder, R. V. (2002). Child labor and multinational conduct: A comparison of interrnational business and stakeholder codes. *Journal of Business Ethics, 361*(3), 291-301. Erişim adresi: https://www.academia.edu/33671839/Child_Labor_and_Multinational_Conduct_A_Comparison_of_International_Business_and_Stakeholder_Codes

Kozcu. Ş. (1991). *Çocuk istismarı ve ihmali*. Ankara: Aile Yazıları 3, Başbakanlık A.A.K. Yay.

Kuzu, A. (2018). *Sessiz çığlıklar*. İstanbul: Eftalya Kitap.

Küçük, S. (2018). *Anlatırsam şeker almaz*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.

Küçüködük, C. (2015). *3-5 yaş arasında ve anaokuluna giden çocuk annelerinin ayrılma kaygısı ve bağlanma biçimleri ile çocuğun davranışları ve ayrılma kaygısı arasındaki ilişki: Bilişsel esnekliğin aracı rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Lansford, J. E., Dodge, K. A., Pettit, G. S., Bates, J. E., Crozier, J. & Kaplow, J. (2002). A 12-year prospective study of the long-term effects of early child physical maltreatment on psychological, behavioral, and academic problems in adolescence. *Archives of pediatrics & adolescent medicine*, *156*(8), 824-830.

Last, C., Perrin, S., Hersen, M. & Kazdin, A. E. (1992). DSM-III-R anxiety disorders in children; sociodemographic and clinical characteristics. *Journal of American Academy Child and Adolescent Psychiatry, 31*(6), 1070-1076.

Laurin, J. C., Joussemet, M., Tremblay, R. E. & Boivin, M. (2015). Early forms of controlling parenting and the development of childhood anxiety. *Journal of Child and Family Studies*, *24*(11), 3279-3292.

Linzdey, G. Thampson, R.F. ve Spring, B. (1989). *Gelişim psikolojisi: kuramlar, yöntemler ve yaşamın ilk yılları*. (Çev. F. Çok). Development Psychology: Theory, Methods and Early Life. New York: Worth Publishers.

Lynch, M. (1991). Çocukların kötü muameleden korunması I. ulusal kongresi. Konanç, E., Gürkaynak, İ. ve Egemen, A. (Eds). *Çocuk İstismarı ve İhmali* (ss. 37-44). Ankara: Gözde Repro Ofset.

Lynch, S., Hurford, D. P. & Cole, A. (2002). Parental enabling attitudes and locus of control of at-risk and honors students. *Adolescence*, 37, 527-549.

Manav, F. (2011). Kaygı kavramı. *Toplum Bilimleri Dergisi*, *5*(9), 201-211.

Masi, G., Mucci, M. & Millepiedi, S. (2001). Separation anxiety disorder in children and adolescents. *CNS drugs*, *15*(2), 93-104.

Mayseless, O. (2005). Ontogeny of attachment in middle childhood: conceptualization of normative changes içinde K. A. Kerns & R. A. Richardson (Editör), *Attachment in middle childhood* (ss. 1-23). New York: Guilford Press.

McCormick, B. P., Funderburk, J. A., Lee, Y. & Hale-Fought, M. (2005). Activity characteristics and emotional experience: predicting boredom and anxiety in the daily life of community mental health clients. *Journal of Leisure Research, 37*(2), 236–253.

Megawati, M. (2019). The influence between mothers's over protective attitude to the independence of children aged 5-6 years. In *Proceedings of the UR International Conference on Educational Sciences* (ss. 343-348).

Mofrad, S., Abdullah, R., Samah, B.A. (2009). Perceived Parental Overprotection and Separation Anxiety: Does Specific Parental Rearing Serve as Specific Risk Factor. *Asian Social Science*, *5*(11), 109-116.

Mofrad, S., Abdullah, R. & Uba, I. (2012). Contribution of attachment in children's separation anxiety. *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanites*, *20*(1), 189- 195.

Moore, J. & Finkelstein, N. (2001). Parenting services for families affected by substance abuse. *Child Welfare-New York-*, *80*(2), 221-238.

Morgan, C. T. (2015). *Psikolojiye giriş: Ders kitabı*. (Çev. S. Karakaş). Konya: Eğitim Kitabevi.

National Center on Child Abuse and Neglect (NCCAN). (1981). *Child sexual abuse: Incest assault and sexual exploitation*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office.

Nguyen, H. T., Dunne, M. P. & Le, A. V. (2010). Multiple types of child maltreatment and adolescent mental health in Viet Nam. *Bulletin of the World Health Organization, 88*(1), 22–30. https://doi.org/10.2471/BLT.08.060061

Ödemiş, M. H. (2020). *Ergenlerde aileden algılanan duygusal istismar ile risk alma davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Önal, U. (2021). *Lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeylerine göre benlik saygıları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Öncü, E., Kurt, A., Esenay, F. & Özer, F. (2012). Çalışan çocukların ailede istismarı. *Turkish Journal of Public Health, 10*(3), 128-140.

Öngider, N. (2013). Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 5*(4), 420-440.

Özakkaş, T. (2014). *Anksiyete bozuklukları ve tedavisi*. İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.

Özdemir, M. (2019). *0-6 yaş arası çocukların gelişim düzeyleri ile annelerinin örselenme yaşantıları ve aile yaşam kaliteleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özen, B. (2013). *Düşme nedeniyle acile başvuran 0-3 yaş grubu çocuklarda fiziksel istismarın incelenmesi*. (Uzmanlık tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi, Sivas.

Özer, İ. Ö. (2018). *Bağlanmanın doğal sonucu: Ayrılma kaygısı*. *ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 3*(1), 125-134.

Özgül, D. (2015). *Öğrencilerin cinsel istismara uğrama durumunda ilk ve ortaokullarda çalışan öğretmen ve okul yöneticilerinin tutum ve davranışları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özgürler, G. (2017). *Annenin öğretmen olup olmamasının anne mükemmeliyetçiliği, çocuk mükemmeliyetçiliği ve çocuk kaygı düzeyi üzerindeki rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Öztep, İ. C. (2010). *Duygusal istismar algılayan ve algılamayan ergenlerin kaygı düzeyleri ve denetim odaklarının karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Öztürk, M. (1989). *Psikanaliz ve psikoterapi.* İstanbul: Evrim Yayınevi.

Öztürk, S. (2007). *Çocuklarda duygusal istismar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Öztürk, C. & Şanlı, D. (2007). Annelerin eğitim durumunun çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Ege Pediatri Bülteni*, *14*(3), 145-150.

Öztürk, R. & Fidan, M. (2020) *Aile içi iletişimin, çocuğun etkili iletişim kurma becerisi üzerine etkileri*. H. Uzun (Editör). Ankara: Gece Kitaplığı.

Özusta, H. Ş. (1995). Çocuklar için durumluk ve sürekli kaygı envanteri geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, *10*(34), 32-44.

Paavilainen, E., Astedt-Kurki, P., Paunonen-Ilmonen, M. & Laippala, P. (2001). Risk factors of child maltreatment within the family: towards a knowledgeable base of family nursing. *International journal of nursing studies*, *38*(3), 297-303. https://doi.org/10.1016/S0020-7489(00)00074-2

Paktuna Keskin, S. (2011). *Çocuk davranışlarındaki korkuyu tanımak ve baş etmek*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.

Paktuna Keskin, S. (2012). *7/24 Anneye Güvenli Bağlanma*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.

Paulus, F. W., Backes, A., Sander, C. S., Weber, M. & von Gontard, A. (2015). Anxiety disorders and behavioral inhibition in preschool children: a population-based study. *Child psychiatry and human development*, *46*(1), 150–157. https://doi.org/10.1007/s10578-014-0460-8.

Pekdoğan, S. (2016). Annelerin istismar potansiyellerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, *17*(2), 425-441.

Pekdoğan, S. & Kanak, M. (2019). Validity and reliability study of the scale for emotional abuse potential of parents with children aged 3 to 6. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, *10*(35), 354-366.

Peleg, O., Halaby, E. & Whaby, E. (2006). The relationship of maternal separation anxiety and differentiation of self to children's separation anxiety and adjustment to kindergarten: a study in Druze families. *Journal of anxiety disorders*, *20*(8), 973–995. https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2006.01.008

Pelendecioğlu, B. & Bulut, S. (2016). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *9*(1), 49-62.

Pesen, A. & Epçaçan, U. (2021). Öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişki. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *32*(1), 121-140.

Pepito, G. & Montalbo, I. C. (2019). Separation anxiety on preschoolers' development. *International Journal of English and Education*, *8*(1), 229-239.

Pickreign Stronach, E., Toth, S. L., Rogosch, F., Oshri, A., Manly, J. T. & Cicchetti, D. (2011). Child maltreatment, attachment security, and internal representations of mother and mother-child relationships. *Child Maltreatment*, *16*(2), 137–145. https://doi.org/10.1177/1077559511398294

Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet.* İstanbul: Der Yayınları.

Polat, O. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 2 önleme ve rehabilitasyon*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Pollet, S. (2011). Economic abuse: The unseen side of domestic violence. *New York State Bar Journal*, *83*(2), 40-45.

Postman, N. (1995) *Çocukluğun yokoluşu (The disappearance of childhood)*. (Çev. K. İnal). Ankara: İmge.

Rapee, D. R. (2003). *Kaygılı çocuğa yardım anne-babalar için aşamalı kılavuz*. (Çev. R. Baykallı) Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Razon, N. (1981). Tembel Çocuk. *Eğitim ve Bilim*, *6*(32), 37-44.

Resmi Gazete (2005). *Çocuk koruma kanunu*. Kanun numarası: 5395. 15/7/2005 tarih ve 25876 sayılı R.G. Mevzuat Bilgi Sistemi: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf adresinden alındı.

Rimsza, M. E., Schackner, R. A., Bowen, K. A. & Marshall, W. (2002). Can child deaths be prevented? The Arizona Child Fatality Review Program experience. *Pediatrics*, 110, 110-111.

Rousseau, J. J. (2019). *Emile*. (Çev. Y. Avunç). Ankara: İş Bankası Kültür Yayıncılık.

Ruppert, F. (2011). *Travma, bağlanma ve aile konstelasyonları*. (Çev. F. Zengin). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Sağlam, M., & Aral, N. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet*, 43-56.

Savi, F. (1999). *Ergenlerde duygusal istismar ile benlik algısı ve genel kaygı düzeyi arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Sedlak A. J., Mettenburg, J., Basena M., Petta I., McPherson K., Green A. & Li S. (2010). Fourth national incidence study of child abuse and neglect (NIS–4): Report to Congress, Executive Summary. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families. Washington, DC: U.S.

Shamir Essakow, G., Ungerer, J. A. & Rapee, R. M. (2005). Attachment, behavioral inhibition, and anxiety in preschool children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *33*(2), 131-143.

Silove, D., Manicavasagar, V., O'connell, D., Blaszczynski, A., Wagner, R. & Henry, J. (1993). The development of the separation anxiety symptom inventory (SASI). *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, *27*(3), 477-488.

Sirkeci, B. (2017). *Okul öncesi çocuklarının anksiyete belirtileri ile anne baba tutumu arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Siyez, M. S. (2003). *Duygusal istismara maruz kalan ve kalmayan ergenlerin benlik algıları ile depresyon ve kaygı düzeylerinin karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Sofuoğlu Z. & Cankardaş Nalbantçılar S. (2018). Hastanelere yönlendirilen adli çocuk istismarı olguları ile sağlık çalışanlarınca saptanan çocuk istismarı olgularının özelliklerinin karşılaştırılması. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi, 8*(3), 189-195. Doi: 10.5222/buchd.2018.77045.

Sosyal Hizmetler Kanunu. (1983, 27 Mayıs). *Resmi Gazete* (Sayı: 5799). Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2828.pdf

Spielberger, C. D., Gonzalez Reigosa, F., Martinez-Urrutia, A., Natalicio, L. F. & Natalicio, D. S. (1971). The state-trait anxiety inventory. *Revista Interamericana de Psicologia/Interamerican Journal of Psychology, 5*(3-4), 145-158.

Sümer, N. (2006). *Ergenlikte ebeveyn tutum ve davranışlarının bağlanma kaygısındaki rolü*. Ergen Günleri, Konuşma Metni. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Şahin, F. (2014). Fiziksel istismar. O. Derman (Editör), *Çocuk istismarına ve ihmaline yaklaşım temel bilgiler* (I. Baskı) içinde (ss. 41-48). Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.

Şanlı, D. & Öztürk, C. (2012). Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi,* (32), 31-48.

Şehirli, N. (2007). *Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği'nin geliştirilmesi ve bazı değişkenlere göre incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şenol, H. S. (2021). *Okul öncesi çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri ile annelerinin duygusal istismar potansiyelleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.

Şimşek, F., Ulukol, B. & Bingöler, B (2004). Çocuk istismarına disiplin penceresinden bakış. *Adli Bilimler Dergisi, 3*(1), 47- 52.

Şimşek, S. (2010). *Ergenlerde davranış problemlerinin anne-babadan ve öğretmenlerden algılanan duygusal istismar açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Şimşek, S. & Cenkseven Önder, F. (2011). Ergenlerde davranış problemlerinin, annebabadan ve öğretmenlerden algılanan duygusal istismar açısından incelenmesi. *İlköğretim Online, 10*(3), 1124-1137.

Taner, Y. & Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Acta Medica, 35*(2), 82-86.

Taner Derman, M. & Başal, H. A. (2013). Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *2*(1), 115-144.

Taşdelen, N. (1995). *Examination of the effects of perceived psychologicmaltreatment of mothers on adolescent's self concept, emotional and behavioral problemsand academic achievement*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Taşkın, Ö. Ö. (2006). *Velayette çocuğun yüksek yararı ilkesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Taysi, E. (2013). Normaldışı Davranışlar. H. Coşkun ve N.Ş. Özabacı (Editör). *Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Terzi, E. E. (2009). *Anasınıfına devam eden çocuklarda görülen davranış sorunlarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Teze, S. & Arslan, E. (2016). Ayrılık kaygısı değerlendirme ölçeği–çocuk/ebeveyn formu geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Academic Social Science Studies*, *48*(2), 333-344.

Tıraşçı, Y. & Gören, S. (2007). Çocuk istismarı ve ihmali. *Dicle Tıp Dergisi* , 70-74.

Timpano, K. R., Carbonella, J. Y., Keough, M. E., Abramowitz, J. & Schmidt, N. B. (2015). Anxiety sensitivity: an examination of the relationship with authoritarian, authoritative, and permissive parental styles. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, *29*(2), 95-105.

Topbaş, M. (2004). İnsanlığın büyük bir ayıbı: çocuk istismarı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, *3*(4), 76-80.

Topçu, S. (2009). *Silinmeyen izler*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Tor, H. (2010). Türkiye'de çocuk işçiliğinin boyutları. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, *2*(2), 25-42.

Toran, M. (2012). Çocukluğun ve erken çocukluk eğitiminin tarihi ve kuramsal temelleri. *Okul Öncesi Eğitimine Giriş* (ss. 1-19) içinde Ankara: Eğiten Kitap.

Tosuntaş Karakuş, F. (2006). *Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile sosyal beceri arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tuna S. (2010). Aile içi çocuk istismarı: Annelerin bazı risk faktörleri açısından incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Turhan, E., Sangün, Ö. & İnandı, T. (2006). Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi. *Türk Tabipleri Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 15*(9), 153-157.

Turla, A. (2002). Çocuk istismarı ve ihmali olgularına tıbbi yaklaşım. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Dergisi, 19*(4), 291- 300.

Türk Ceza Kanunu. (2004, 12 Ekim). *Resmi Gazete*. (Sayı: 5237). Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf

Türk, T. (2013). *Ortaöğretim öğrencilerinde duygusal istismar, disiplin cezaları ve okula yabancılaşma arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Türk Dil Kurumu, Büyük Sözlük (TDK). www.tdk.gov.tr adresinden 15 Nisan 2020 tarihinde alınmıştır.

Tüzün, O. & Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam, 19*(1), 24-39.

UCİM. Erişim adresi: https://www.ucim.org.tr/kurulushikayesi adresinden 7 Temmuz 2021 tarihinde alınmıştır.

Ulu, S. (2011). *Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile sürekli öfke düzeyi ve öfke ifade biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ulukol, B. (2014). Cinsel istismar. O. Derman (Editör), *Çocuk istismarına ve ihmaline yaklaşım temel bilgiler* (I. Baskı) içinde (ss. 49-55). Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.

United Nations International Children's Emergency Fund. (2010). Türkiye'de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması özet raporu. Ankara: Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. Erişim adresi: http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/cocuk-istismari-raporu-tr.pd

UNICEF (2004). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.* Erişim adresi: UNICEF (2004). Erişim adresi:https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDair Sozlesme.pdf

UNICEF (2017). Erişim adresi: https://www.unicef.org/turkey/basın-bültenleri/unicef-şiddet-ile-disiplin-cinsel-istismar-ve-cinayetler-tüm-dünyada-milyonlarca adresinden 14 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

UNICEF (2021). Çocuk işçiliği: 2020 küresel tahminler, eğilimler ve önümüzdeki yol. Erişim adresi: https://www.unicef.org/turkey/basın-bültenleri/çocuk-işçilerin-sayısı-20-yıldır-ilk-kez-artarak-160-milyona-yükseldi-uluslararası adresinden 8 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

Uslu, R. İ. (2014). Duygusal istismar. O. Derman (Ed.), *Çocuk istismarına ve ihmaline yaklaşım temel bilgiler* (I. Baskı) içinde (ss. 37-39). Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.

Uysal, A. (1998). *Çocuk istismarı ve ihmalinin belirti ve risklerini tanılamada hemşire ve ebelerin bilgi düzeylerinin saptanması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Uzun, Ş. (2002). *Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile kendilik imgesi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Uzun, H. & Baran, G. (2019). Babaların okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla ilişkisinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *15*(1), 47-60.

Ünal, F. (2008). Ailede çocuk istismarı ve ihmali. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *0*(1), 9-18.

Vaughn, B. E., Gove, F. L. & Egeland, B. (1980). The relationship between out-ofhome care and quality of infant-mother attachment in an economically disadvantaged population. *Child Development*, *51*(4), 1203-1214.

Vreeke, L. J., Muris, P., Mayer, B., Huijding, J. & Rapee, R. M. (2013). Skittish, shielded, and scared: relations among behavioral inhibition, overprotective parenting, and anxiety in native and non-native Dutch preschool children. *Journal of anxiety disorders, 27*(7), 703–710. https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2013.09.006

Yaffe, Y. & Burg, D. (2014). Corporal punishment as a parental practice and anxiety in pre-adolescent children. *Journal of Social Science Studies, 1*(2), 13-31.

Yalçın, S. (2007). *Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile uyum düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yalçın, N., İnce, D., Acar, Y., Kandırıcı, A. & Atılgan, H. (2014). Üç olgu sunumu ile çocuk istismarına yaklaşım. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi, 8*(2), 86-89.

Yavuz, Ş. (2015). Ataerkil egemen erkeklik değerlerinin üretiminde kadınların rolü: Trabzon örneği. *FE Dergi: Feminist Eleştiri, 7*(1), 117-130.

Yavuzer, H. (2003). *Çocuğu tanımak ve anlamak: ana-babaların en çok sorduğu sorular ve cevaplarıyla*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2011). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2016). *Ana-baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yenibaş, R. & Şirin, A. (2007). *Ailede çocuğun istismarı ve umutsuzluk*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Yenilmez, K. & Özbey, N. (2006). Özel okul ve devlet okulu öğrencilerinin matematik kaygı düzeyleri üzerine bir araştırma. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19*(2), 431-448.

Yılmaz Irmak, T. (2008). *Çocuk istismarı ve ihmalinin yaygınlığı ve dayanıklılıkla ilişkili faktörler.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Yiğit, R. (2005). Çocukların cinsel istismarı ve ensest. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 8*(3), 90-100.

Yücel, D. (2016). *Çocuk istismarı ve ihmali, adli sosyal hizmet yaklaşım ve müdahale*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Yüksel Doğan R. & Aytekin, Ç. (2021). Ekolojik sistemler kuramı çerçevesinden ebeveyn yabancılaşmasına genel bir bakış. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 13(3), 551-572.

Wang, N, E., Baz, B. & Bechtel, K. (2007). Physical abuse of children: Identification, evaluation, and management in the emergency department setting. *Emergency Medicine*, *12*(9), 97-108.

Wang, M. & Zhao, J. (2015). Anxiety disorder symptoms in Chinese preschool children. *Child Psychiatry & Human Development*, *46*(1), 158-166.

Wechselberg, K. & Puyn, U. (1999). *Anne ve çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Winnicott, D.W. (2013). *Ebeveynlerle sohbet.* (Çev. N. Erdem). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Wolfe, D., A. Scott, K., Wekerle, C. & Pittman, A. L. (2001). Child maltreatment: risk of adjustment problems and dating violence in adolescence. *Journal of the American 108 Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *40*(3), 282-289.

Wolff, S. (2001). *Problem çocuklar*. (Çev. Ed. A. Oral & S. Kara). İstanbul: Say Yayınları.

World Health Organization (1999). Report of the consultation child abuse prevention. Erişim adresi: https://apps.who.int/iris/handle/10665/65900

World Health Organization [WHO] (2002). World report on violence and health; child abuse and neglect by parents and other caregivers. https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap3.pdf

WHO (2006). Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43499/9241594365_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y

WHO (2019). *Child maltreatment*. https://www.who.int/docs/default-source/documents/child-maltreatment/child-maltreatment-infographicen.pdf?sfvrsn=7d798249_2

Zengin, B. Y. (2014). *9-17 yaş grubunda cinsel istismar olgularının adli süreçte yaşadıkları örselenmenin değerlendirilmesi ve çözüm önerileri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, İstanbul.

Zeren, C., Yengil, E., Çelikel, A., Arık, A. & Arslan, M. (2012). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı istismarı sıklığı. *Dicle Tıp Dergisi*, *39*(4), 536-541.

Zeytinoğlu, S. (1991). Sağlık, sosyal hizmet ve hukuk alanlarında çalışanların Türkiye'de çocuk istismarı ve ihmali sorunu ile ilgili görüşleri. *Çocuk istismarı ve ihmali* içinde (ss. 147-161). Ankara: Gözde Repro Ofset.

EKLER

Ek 1: Kişisel Bilgi Formu

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

Değerli Katılımcılar,

Aşağıda ebeveynlerin duygusal istismar potansiyelleri ve çocuklarının ayrılık kaygısı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla hazırlanmış sorular yer almaktadır. Sizden istenilen bu sorulara içtenlikle yanıt vermenizdir. Verdiğiniz yanıtlar yalnızca bilimsel amaçlar için kullanılacak ve cevaplarınız gizli tutulacaktır.

Katılımlarınız için teşekkür ederim.

Bursa Uludağ Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Okul Öncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans

Huriyenur DEMİR

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1.Çocuğun Cinsiyeti Kız( ) Oğlan ( )

2.Çocuğunuzun Yaşı? 3 ( ) 4 ( ) 5 ( ) 6 ( )

3. Yaşınız?

20 yaş ve altı ( ) 21-25 yaş ( ) 26-30 yaş ( ) 31-35 yaş ( ) 36-40 yaş ( )

41-45 yaş ( ) 46 yaş ve üzeri ( )

4.Eğitim durumunuz?

Okuryazar değil ( ) İlkokul mezunu ( ) Ortaokul mezunu ( )

Lise mezunu ( ) Üniversite mezunu ( )

5.Mesleğiniz?

Ev Hanımı ( ) Memur ( ) İşçi ( ) Serbest meslek ( ) Emekli ( ) Diğer ( )

Ek 2: 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyelleri Ölçeği (DİPÖ)

Aşağıdaki her bir soruyu dikkatli bir şekilde okuyunuz. Lütfen sorularda bulunan ifadeler açısından kendinizi değerlendiriniz ve size en uygun seçeneği işaretleyiniz. Cevaplarınız yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacak olup, gizli tutulacaktır.

3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği		**Hiçbir Zaman**	**Nadiren**	**Ara Sıra**	**Çoğu Zaman**	**Her Zaman**
1	Çocuğum ağladığı zaman onu cezalandırırım.					
2	Çocuğuma her zaman doğruyu söylerim.					
3	Çocuğuma güzel sözler söylerim.					
4	Çocuğumla alay etmek hoşuma gider.					
5	Çocuğumu mutlu etmek için çabalarım.					
6	Çocuğumun yardıma ihtiyacı olduğunda her zaman yardım ederim.					
7	Çocuğumun isteklerini görmezden gelirim.					
8	Çocuğuma duygularımı açıkça belli ederim.					
9	Çocuğuma kontrollü davranırım.					
10	Çocuğumun yanında kavga etmekte, tartışmalara girmekte sakınca görmem.					
11	Çocuğum çok hareketli olduğunda durdurmak için fiziksel ceza uygularım.					
12	Çocuğum çok ağladığında ona bağırırım.					
13	Çocuğum altını ıslattığı zaman uygun dille açıklama yaparım.					
14	Çocuğumun yanında başka birisiyle kavga ederim.					
15	Çocuğumu “keşke sende arkadaşların gibi akıllı ve uslu olsan” diye uyarırım.					
16	Çocuğum istediğimi yapmadığı zaman onu tehdit ederim.					
17	Çocuğumu cezalandırmak amacıyla onu odaya kapatırım.					

18	Çocuğum beni dinlemediği zaman onu sevdiği şeylerden mahrum bırakırım.					
19	Çocuğum hata yaptığı zaman başkalarının yanında onu azarlarım.					
20	Çocuğuma lakap takar ve o şekilde hitap ederim.					
21	Toplum içerisinde çocuğumu utandırarak disipline ederim.					
22	Çocuğuma sık sık sarılırım.					
23	Çocuğumun sorunu olduğu zaman onu dinler ve beraberce çözüm ararım.					
24	Çocuğumun beslenmesi ve sağlığı benim için önceliklidir.					
25	Çocuğuma sık sık onun ne kadar değerli olduğunu söylerim.					
26	Çocuğumu bazen evde yalnız bırakırım.					
27	Çocuğumun arkadaşlarını tanırım.					
28	Çocuğumun benim yerime kardeşine bakmasında sakınca görmem.					
29	Çocuğuma istediğimi yaptırmak için doktor veya iğneyle tehdit ederim.					
30	Çocuğumla sohbet ederim.					
31	Çocuğum başarısız olduğu durumlarda cesaretlendiririm.					
32	Çocuğumun yanında sigara ya da alkol kullanmakta sakınca görmem.					
33	Çocuğumun yanında bazen kaba ya da küfürlü konuştuğum olur.					
34	Çocuğumun veli toplantılarına katılırım.					
35	Çocuğuma isteklerimi yerine getirmediğinde onu bir daha sevmeyeceğimi söylerim.					
36	Çocuğumun izlediği programların içeriğini kontrol ederim.					

37	Çocuğum her şeyini rahatça bana anlatabileceğini bilir.					
38	Çocuğum beni kızdırdıysa ne yaparsa yapsın onunla konuşmam.					
39	Çocuğumun evde olmadığını fark etmediğim zamanlar olur.					
40	Çocuğumun okul haricinde arkadaşlarıyla görüşmesini istemem.					
41	Çocuğum da olsa öpmekten hoşlanmam.					
42	Çocuğuma duygularını rahatça ifade etmesi için ortam hazırlarım.					
43	Yalnızca evliliğimi kurtarmak için çocuk sahibi olmakta sakınca görmem.					
44	Çocuğumla birlikte eğlenceli aktiviteler yaparım.					
45	Güzel giyinen çocukları çevresindeki diğer çocuklara göre daha çok severim.					
46	Yapamadığı işlerde çocuğumu zorlamam.					
47	Bir işi yapamıyorsa yetersiz olduğunu yüzüne vururum.					
48	Eşimle kavga ediyorsam çocuğum benden taraf olmalıdır.					
49	Çocuğum gerektiğinde çalışıp evin ekonomisine katkı sağlamalıdır.					
50	Tüm çocuklar(ım) gözümde aynı değere sahiptir.					

Ek 3: Ayrılık Kaygısı Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu

Aşağıdaki her bir soruyu dikkatli bir şekilde okuyunuz ve çocuğunuz için bu soruların 'hiçbir zaman, bazen, sık sık veya her zaman' olduğuna karar veriniz. Ondan sonra her bir soru için çocuğunuzu en iyi tanımladığını düşündüğünüz kelimenin önündeki alanı işaretleyiniz. Doğru veya yanlış cevap yoktur. Çocuğunuzun genellikle nasıl hissettiğini tanımlayan kelimeleri hatırlayınız ve tercih ediniz.

SORULAR	**Hiçbir Zaman**	**Bazen**	**Sık Sık**	**Her Zaman**
1.Çocuğunuz geceleri uykuya dalıncaya kadar sizin kalmanızı ister mi?				
2.Çocuğunuz doğum günü partisine veya oyun oynamak için bir yere gittiğinde tam zamanında onu alacağınıza dair söz vermek zorunda kalıyor musunuz?				
3.Çocuğunuz odada kimse yokken yalnız kalmaktan korkar mı?				
4.Çocuğunuz oynamak için iyi bir arkadaşının evine yalnız başına gitmeye çekinir mi?				
5.Çocuğunuz geceleri yalnız uyumaktan korkar mı?				
6.Çocuğunuz oyuna, doğum günü partisine veya okul sonrası aktivitelerine gittiğinde çocuğunuzla birlikte kalmaya ihtiyaç duyar mısınız?				
7.Çocuğunuz sizin ve babasının görebildiği bir yerde olup olmadığını sık sık kontrol eder mi?				
8. Çocuğunuz okula giderken tek başına servise binmekten çekinir mi?				
9. Çocuğunuz onun başına kötü şeyler geleceğinden kaygılanır mı?				
10. Çocuğunuz bütün gece rahat bir şekilde uyumak için sizin yanında olmanıza ihtiyaç hisseder mi?				
11. Çocuğunuz banyo yapmak, duş almak veya dişlerini fırçalamak için banyoda yalnız kalmaktan korkar, çekinir mi?				
12. Siz işinizi yapmak için veya çalışmak için ayrılırken çocuğunuz herhangi biriyle evde kalmaktan korkar mı?				
13. Çocuğunuz gündüzleri odasında yalnız olmaktan korkar mı?				
14. Çocuğunuz oynamak için iyi bir arkadaşını evine bırakılmaktan korkar mı?				

Ek 4: Ölçek Kullanım İzinleri

Serpil PEKDOĞAN 4 Şubat Cum 14:06
Alıcı: ben

Merhaba toad ölçek dizininde ölçek ve ilgili çalışması mevcuttur. Kullanabilirsiniz. İyi çalışmalar.

Gönderen: Huriyenur DEMİR
Gönderildi: 4 Şubat 2022 Cuma 12:37
Kime:
Konu: Duygusal İstismar Ölçeği

...

[İleti kısaltıldı] Tüm iletiyi görüntüle

Yanıtla Yönlendir

Re: AYRILIK KAYGISI DEĞERLENDİRME [UTF-8?]Ã–LÃ‡EÄ Ä°â€“Ã‡OCUK/EBEVEYN FORMU Gelen Kutusu ×

Saniye.Teze 19 Kas 2020 Per 13:17
Alıcı: ben

Merhaba Huriyenur, ölçek ve altboyut maddeleri ektedir.
Akademik yolculuğunda başarılar dilerim. Sevgiler..

Huriyenur DEMİR
On Wed, 18 Nov 2020 23:10:32 +0300, Huriyenur DEMİR wrote
> Merhaba hocam,
>
> Bursa Uludağ Üniversitesi Okul Öncesi Eğitimi tezli yüksek lisans
> öğrencisiyim. Yüksek lisans bitirme tezim kapsamında "Ayrılık Kaygısı
> Değerlendirme Ölçeği-Çocuk/Ebeveyn Formu" ölçeğinizi kullanmak istiyorum.
> Ölçeği kullanmama izin vermeniz dahilinde ölçeği benimle paylaşabilirseniz
> çok sevinirim.
>
> Saygılarımla,
> Huriyenur DEMİR

Ek 5: Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu İzni

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTI KARARI

OTURUM TARİHİ	OTURUM SAYISI
29 Nisan 2021	2021-04

KARAR NO 12: Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Huriyenur DEMİR'in "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelleri ve Çocuklarının Ayrılık Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak ölçek sorularının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Huriyenur DEMİR'in "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelleri ve Çocuklarının Ayrılık Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak ölçek sorularının fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Prof. Dr. Ferudun YILMAZ
Kurul Başkanı

Prof. Dr. Abamüslim AKDEMIR
Üye

Prof. Dr. Doğan ŞENYÜZ
Üye

Prof. Dr. Ayşe OĞUZLAR
Üye

Prof. Dr. Vejdi BİLGİN
Üye

Prof. Gülay GÖĞÜŞ
Üye

Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU
Üye

Ek 6: Milli Eğitim Müdürlüğü Uygulama İzin Yazısı

T.C.
SAMSUN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-27485554-605.01-26109521
Konu : Huriyenur DEMİR

07.06.2021

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : a)Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21/01/2020 tarihli ve 81576613-10.06.01-E. 1563890- 2020/2 sayılı Genelgesi,
b) Bursa Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü'nün 28/05/2021 tarih ve 14599 sayılı yazısı.

Bursa Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü'nün Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Yüksek Lisans öğrencisi Huriyenur DEMİR'in ; İlimiz Atakum, Canik, İlkadım, Terme, Ondokuzmayıs İlçelerinde bulunan İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı resmi ve özel anaokulları/anasınıfları öğrencilerinin velileri (anneler/ebeveynlere) yönelik "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlerinin Duygusal İstismar Potansiyelleri ve Çocuklarının Ayrılık Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi " başlıklı tez çalışması yapmak istediğine ilişkin ilgi (b) yazı ve ekleri, ilgi (a) genelgeye göre incelenmiş ve komisyon tarafından uygun görülmüştür.

Söz konusu çalışmanın komisyon kararı doğrultusunda, uygulama sorularını çalışmayı yapan kişi tarafından raporlanarak, Müdürlüğümüz Ar-Ge Birimine gönderilmesine dikkat edilerek, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Millî Eğitim Temel Kanunu ile Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak, ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, duyurusu ve denetimi ilçe millî eğitim müdürlüğünüz tarafından gerçekleştirilmek üzere okul müdürlüğü sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmadan gönüllülük esasına bağlı olarak yapılmasının sağlanması hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Erdal AKSOY
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdür V.

Ekler :
1- İlgi (b) dilekçe ve ekleri (20 sayfa)
2-07/06/2021 tarihli komisyon kararı (1 sayfa)

Dağıtım :
Gereği :
Atakum, Canik, İlkadım, Terme,
Ondokuzmayıs Kaymakamlığına
(İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü)

Bilgi:
Bursa Uludağ Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys
Bilgi için:
Unvan : Bilgisayar İşletmeni
İnternet Adresi: Faks:

Adres :
Telefon No :
E-Posta:

ÖZ GEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Yılı:

Öğr. Gördüğü Kurumlar :	**Başlama Yılı**	**Bitirme Yılı**	**Kurum Adı**
Lise	2009	2013	Onur Ateş Anadolu Lisesi
Lisans	2014	2018	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Yüksek Lisans	2018	2022	Bursa Uludağ Üniversitesi

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce- Orta

Yurt İçi ve Yurt Dışında Katıldığı Projeler : Çocuk Hakları Eğitici Eğitimi, UNICEF, 02.01.2011-01.06.2013

Yaşadığım Gezegeni Öğreniyorum V Projesi, TÜBİTAK, 14.08.2017-17.08.2017

Yayımlanan Çalışmalar : Demir, H., Tarı, A. & Özaslan, H. (24-26 Nisan 2017). *Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Ödül ve Ceza Kavramına Yönelik Görüşleri*. Sakarya Üniversitesi 12. Ulusal Okul Öncesi Eğitimi Öğrenci Kongresi'nde sunuldu, Sakarya.

** (Tez Hariç) Kitabı: Geçmişten Günümüze İz Bırakan Kadınlar BAŞAL HANDAN ASUDE, BAĞÇELİ KAHRAMAN PINAR, KORKMAZ NİMET, Türen Şeyma, Demir Fatma, Diktaş Elif,

Beki Ezgi, Metin Miraç, Şanlı Figen, Ulu Derya Nurseven, Ünsal Asude, Yıldırım Zeynep, Demir Huriyenur, Buntürk Türkane, Yayın Yeri: Bursa Uludağ Üniversitesi Basımevi, Editör: Handan Asûde Başal, Pınar Bağçeli Kahraman, Basım Sayısı:1, ISBN:978-975-6149-94-2

02/04/2022

Huriyenur DEMİR